

ÖVERSIKTSPLANEN

som planeringsinstrument

Gotlands kommun har i det regionala utvecklingsprogrammet, *Vision Gotland 2025*, antagit en vision och övergripande mål för utvecklingen på Gotland fram till 2025. I programmet nämns kommunens översiktsplan som ett bland flera viktiga konkretiseringsprogram för att nå dessa mål.

Förhoppningen är att översiktsplanen ska förmedla kommunens intentioner med den fysiska planeringen och väcka tankar om och intresse för Gotlands utveckling fram till 2025.

Uppdraget

Gotlands kommun kan genom att fatta långsiktiga och samverkande beslut inom olika politikområden, i kommunfullmäktige och i kommunens nämnder, lämna avgörande bidrag till en utveckling i visionens riktning. En övergripande gemensam syn på den fysiska planeringen är en viktig del i den processen.

Den fysiska planeringen syftar till att sätta ramarna för användning av mark- och vattenområden, avvägningar mellan exploatering och bevarande, den rumsliga organisationen av samhällets funktioner och tekniska system, det fysiska byggandet och den arkitektoniska utformningen.

Kommunstyrelsen har beslutat att en ny översiktsplan ska tas fram med den övergripande målsättningen att, ur ett mark- och vattenanvändningsperspektiv, bidra till en långsiktigt hållbar samhällsutveckling.

För att hitta lösningar på utvecklingsfrågorna har ett antal knäckfrågor utkristalliserats.

- Inomregional balans
- Klimatfrågan
- Kulturvärden
- Naturvärden
- Kustzonens utveckling
- Näringslivsutveckling och infrastrukturfrågor
- Turismens utveckling
- Vatten och avlopp
- Vindbruket

Dessa frågor har var och en sin specifika problematik, men hänger på ett eller flera sätt ändå intimt samman.

Varje knäckfråga har försetts med strategier och riktlinjer för att vägleda och möjliggöra en fortsatt utveckling av stad och land på Gotland. Grunden för strategierna och riktlinjerna är att de ska stödja en långsiktigt hållbar ekonomisk, social och ekologisk utveckling som tecknas i *VISION GOTLAND 2025*. Avsikten är att översiktsplanens strategier och riktlinjer ska samverka för att uppnå de olika uppsatta målen.

Planprocessen

Enligt Plan- och bygglagen är planprocessen för översiktsplanering en demokratifråga.

Tidplan för Bygg Gotland, översiktsplan för Gotlands kommun 2010–2025

Planprocessen delas in i fem delar:

1. Program
2. Samråd
3. Utställning
4. Antagande
5. Ställningstagande om planens aktualitet

Program

VISION GOTLAND 2025 togs fram i bred samverkan med hundratals gotlänningar som tillsammans tog fram visionerna för hur utvecklingen på Gotland ska gestalta sig fram till 2025. Detta arbete utgör tillsammans med tillgängligt material från VISION 2010, politiska ställningstaganden m m, översiktsplanens program.

Samråd

När ett förslag till översiktsplan upprättas ska kommunen samråda med länsstyrelsen. Under samrådet ska även andra myndigheter och enskilda ges tillfälle att lämna synpunkter på förslaget.

Syftet med samrådet är att förbättra beslutsunderlaget och att ge möjlighet till insyn och påverkan. Synpunkter som har framförts under samrådet och hur kommunen avser att beakta dessa ska redovisas i en samrådsredogörelse.

Utställning

Efter samrådet bearbetas förslaget ytterligare. Ett nytt förslag tas fram för utställning och kommunen ska ställa ut planförslaget tillsammans med samrådsredogörelsen under minst två månader. Den som vill lämna synpunkter på förslaget skall göra detta skriftligen under utställningstiden.

Länsstyrelsen ska under utställningstiden avge ett granskningsyttrande över planförslaget. Av yttrandet ska det framgå om:

- förslaget inte tillgodoser ett riksintresse enligt 3 eller 4 kap miljöbalken,
- förslaget kan medverka till att en miljö-kvalitetsnorm enligt 5 kap miljöbalken inte följs,
- redovisningen av områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen inte är förenlig med 7 kap 18 e § första stycket miljöbalken,
- frågor rörande användningen av mark- och vattenområden som angår två eller flera kommuner inte samordnas på ett lämpligt sätt,
- samt om bebyggelsen blir olämplig med hänsyn till de boendes och övrigas hälsa eller säkerhet eller till risken för olyckor, översvämning eller erosion.

Antagande

Efter utställningstiden skall kommunen sammanställa de avlämnade synpunkterna och redovisa sina förslag med anledning av dessa i ett utställningsutlåtande som ska fogas till handlingarna.

Om förslaget ändras väsentligt efter utställningen, ska ny utställning ske. Översiktsplanen ska antas av kommunfullmäktige.

Ställningstagande om planens aktualitet

Kommunfullmäktige skall minst en gång under varje mandatperiod ta ställning till översiktsplanens aktualitet.

Vad är en översiktsplan?

Kommunen har genom plan- och bygglagen både möjlighet och skyldighet att utöva inflytande över utvecklingen i kommunen.

Så här läser du planhandlingen

Översiktsplanen för Gotlands kommun, Bygg Gotland 2010–2025, är indelad i 11 kapitel.

Första kapitlet Introduktion samlar ämnen som vad en översiktsplan är, en kortfattad sammanfattning av planen, begreppet hållbar samhällsutveckling och klimatförändringarnas betydelse för den fysiska planeringen. I introduktionskapitlet redovisas även riksintressena och deras behandling samt ett avsnitt om hälsa och säkerhet. Här redogörs också för tidigare antagna fördjurade översiktsplaner och tematiska tilläggs aktualitet.

Därefter följer en kapitelvis indelad presentation av knäckfrågorna, med början av bebyggelseutveckling, följt av näringsliv, turismens utveckling, kulturvärden, naturvärden, kustzonen, transport och kommunikation, vatten och avlopp och till sist vindbruket.

Riktlinjerna i kapitel 2–10 är markerade med färgplattor i kapitlets färgton bakom texten.

Miljökonsekvensbeskrivningen samt Länsstyrelsens yttrande redovisas i kapitel 11 Bilagor.

Plankarten återfinns i fikan på omslagets insida.

Översiktsplanen finns även att ladda ner på www.gotland.se.

Översiktsplanen sammanfattar kommunens intentioner avseende hur mark- och vattenområden i kommunen bör användas för att på lämpligast sätt stödja kommunens strävanden och målsättningar inom olika områden.

Den översiktliga planeringen handlar inte bara om att lokalisera mark- och vattenområden för olika exploateringsändamål. Det handlar i lika stor utsträckning om att på bästa sätt skydda och säkerställa värdefulla natur- och kulturområden på Gotland.

Frågan är alltså vilka mark- och vattenanspråk – exploatering, skydd och bevarande, som kommer att ställas under tiden fram till 2025. Var i kommunen uppträder de och var är marken lämplig för olika ändamål? Översiktsplanen har till uppgift att på en övergripande nivå ge vägledning i denna typ av frågor, det vill säga göra avvägningar mellan olika allmänna intressen, bland annat med stöd av det regionala utvecklingsprogrammet. Vid planeringen handlar det om att finna de lämpligaste lösningarna i förhållande till ett antal givna omständigheter och att uppfylla ett antal önskemål – att inom vissa ramar utforma helhet och delar i samklang med varandra.

Översiktsplanen och den fysiska planeringen kan stödja positiva och motverka negativa tendenser i samhällsutvecklingen. En kontinuerlig översiktlig planering har vinster i form av en förbättrad helhetssyn och samordning av all sektorsplanering i kommunen då uppdaterade politiskt tagna policys och program samordnas. Det ger också en förbättrad framförhållning och långsiktighet i kommunens utveckling vilket är grundläggande för en positiv utveckling på Gotland. **En aktuell översiktsplan ökar delaktigheten i planeringen och effektiviserar handläggning av plan- och bygglovärenden.**

Vad ska redovisas i översiktsplanen?

Översiktsplanen ska redovisa de allmänna intressen som enligt plan- och bygglagen (PBL) bör beaktas vid beslut om användningen av mark- och vattenområden. Vid redovisningen ska riksintressen enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken anges särskilt.

Av översiktsplanen ska framgå

- grunddragen i fråga om den avsedda användningen av mark- och vattenområden,
- kommunens syn på hur den byggda miljön ska utvecklas och bevaras,
- hur kommunen avser att tillgodose de redovisade riksintressena och följa gällande miljö kvalitetsnormer, och sådana områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen som avses i 7 kap 18 e § första stycket miljöbalken.

Allmänna intressen enligt PBL

En redovisning av allmänna intressen enligt Plan- och bygglagen (PBL) 2 kap och miljö- och riskfaktorer är en del av översiktsplanens obligatoriska innehåll. Med ett

allmänt intresse menas ett intresse som inte är knutet till en privat fastighet eller verksamhet, och som kommunen och dess invånare har ett gemensamt intresse av att utveckla, bevara eller skydda.

De grundläggande utgångspunkterna för kommunens ställningstagande till allmänna intressen är enligt PBL följande:

- Mark- och vattenområden skall användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till dess egenskaper och läge samt föreliggande behov. Företräde skall ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning. Vid planläggning och i ärenden om bygglov och förhandsbesked skall bestämmelserna i 3 och 4 kap miljöbalken tillämpas.
  - Planläggning skall, med beaktande av natur- och kulturvärden, främja en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden, kommunikationsleder och andra anläggningar. Man skall även främja en från social synpunkt god livsmiljö, goda miljöförhållanden i övrigt samt en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror. En god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens skall främjas. Vid planläggning skall hänsyn tas till förhållandena i angränsande kommuner och miljö kvalitetsnormerna enligt 5 kap miljöbalken följas. *För Gotland finns miljö kvalitetsnormer preciserade för vatten* (se Hälsa och säkerhet sid 43).
  - Bebyggelse skall lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till de boendes och övrigas hälsa och säkerhet, jord, berg- och vattenförhållandena, möjligheterna att ordna trafik, vattenförsörjning och avlopp samt annan samhällsservice, möjligheterna att förebygga vatten- och luftföroreningar samt bullerstörningar, och risken för olyckor, översvämning och erosion.
  - Bebyggelse och anläggningar som för sin funktion kräver tillförsel av energi skall lokaliseras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till energiförsörjningen och energihushållningen.
- Inom områden med sammanhållen bebyggelse skall bebyggelsemiljön utformas med hänsyn till behovet av:
1. skydd mot uppkomst och spridning av brand samt mot trafikolyckor och andra olyckshändelser,
  2. åtgärder för att skydda befolkningen mot och begränsa verkningarna av stridshandlingar,
  3. hushållning med energi och vatten samt goda klimatiska och hygieniska förhållanden,
  4. trafikförsörjning och god trafikmiljö,
  5. parker och andra grönområden,
  6. möjligheter för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att använda området,

7. förändringar och kompletteringar.

Inom eller i nära anslutning till områden med sammanhållen bebyggelse skall det finnas lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse samt möjligheter att anordna en rimlig samhällsservice och kommersiell service. Sammanhållen bebyggelse kan definieras som områden där detaljplanläggning krävs.

Fysisk planering handlar till stor del om att samordna olika perspektiv och ämnesområden. Översiktsplanens riktlinjer anger förhållningssätt och vägval för den kommande fysiska planeringen i kommunen.

Utgångspunkter

Utgångspunkt och program för framtagandet av översiktsplanen har varit det regionala utvecklingsprogrammet, VISION GOTLAND 2025, som antogs av kommunfullmäktige 2008. Andra grundläggande utgångspunkter har varit hållbarhetsperspektivet som ska genomsyra all planering, den tidigare gällande översiktsplanen VISION 2010, som innehåller grundläggande planeringsunderlag som inte förändrats, samt de omvärldsfaktorer som långsiktigt påverkar Gotlands utveckling. Förutom dessa har även andra övergripande tematiska planer och program, sektorsstyrande planer och program samt delar av lagstiftningen med bäring på den fysiska planeringen varit utgångspunkter i framtagandet av översiktsplanen. Dessa dokument redovisas i avsnittet Styrande visions- och måldokument i bilaga till översiktsplanen.

Vision Gotland 2025

Den 18 juni 2008 antog Kommunfullmäktige VISION GOTLAND 2025, det regionala utvecklingsprogrammet för Gotland. Detta strategiska dokument ska vara vägledande för den framtida utvecklingen på ön. De flesta av de verksamhetsområden som behandlas i det regionala utvecklingsprogrammet, innehåller – utöver en ekonomisk utvecklingsdimension – även tydliga fysiska strukturfrågor, exempelvis bebyggelse och grönsstruktur. Det är därför nödvändigt och naturligt att det finns en god samverkan mellan arbetet med samhällsekonomiska utvecklingsfrågor och den fysiska planeringen i kommunen.

Det regionala utvecklingsprogrammets övergripande mål för 2025 är:

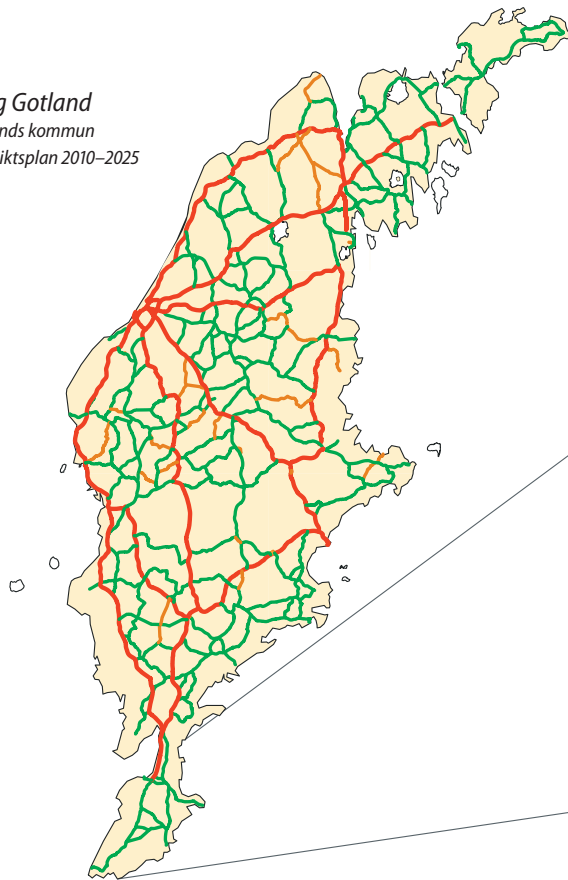
- Minst 65 000 invånare bor på Gotland.
- Gotlänningarnas välbefinnande tillhör de bästa i landet.
- Gotland är den naturliga mötesplatsen i Östersjöregionen.
- Gotlänningarna har bra hälsa och mår bäst i landet.
- Gotland är en världsledande ö-region i miljö- och klimatfrågor.

Dessa övergripande målformuleringar utgör tillsammans med uppsatta målbilder och strategier för att nå målen, de grundläggande ramarna för den översiktliga fysiska planeringen i Gotlands kommun. Det

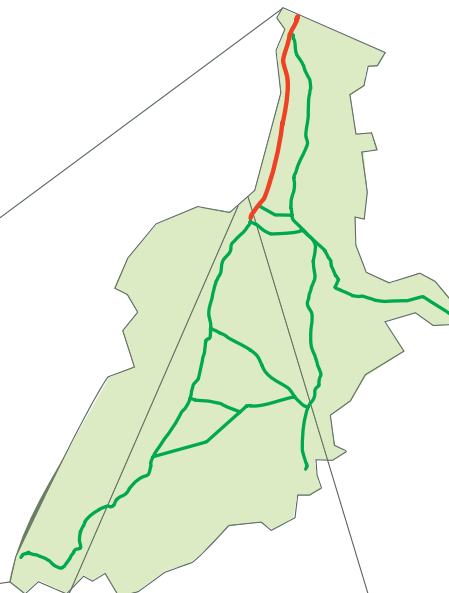
Sambandet mellan planer och bygglov

Illustrationen visar sambandet mellan en kommunal översiktsplan, fördjupad översiktsplan, detaljplan och bygglov. Illustration Lilian Öman.

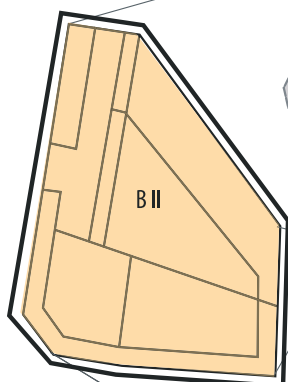
Bygg Gotland
Gotlands kommun
Översiktsplan 2010–2025

Storsudret
Fördjupning av översiktsplan

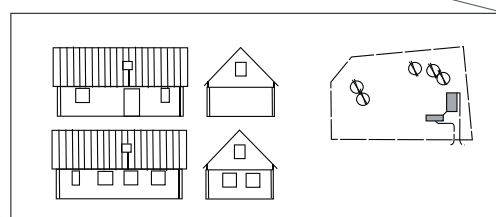
Kvarter
Detaljplan

Burgsvik
Fördjupning av översiktsplan

Bygglov
Öja Bobbenarve

handlar bland annat om att erbjuda möjligheter som lockar människor till inflyttning till kommunen liksom att skapa kreativa och hälsosamma miljöer. Andra exempel är att ta tillvara det unikt gotländska som en resurs i utvecklingen, att skapa förutsättningar för att utveckla turismnäringen i en hållbar riktning, stärka miljömålsarbetet och göra det gotländska samhället mindre sårbart för kommande klimatförändringar.

Hållbar utveckling

Hållbar utveckling definierades ursprungligen i Brundtlandrapporten från 1987 som "en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att kompromissa med kommande generationers möjligheter att tillgodoses sina behov". Det är en utveckling baserad på konsumtion och produktion som inte bryter ner naturens resurser, skyddar miljön, stödjer allas lika möjligheter till en god hälsa och undanröjer fattigdom. En-

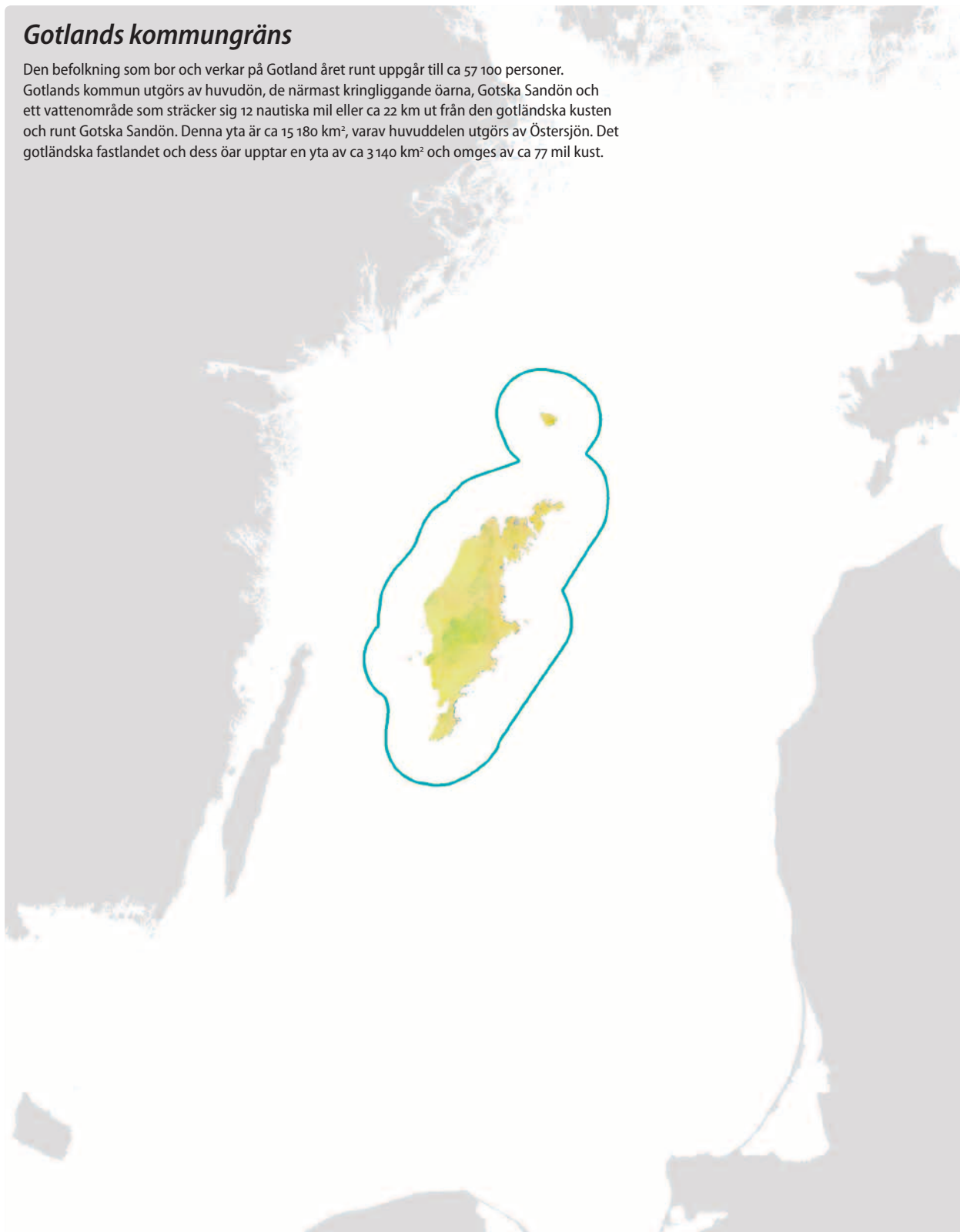
ligt EG-fördraget ska hållbar utveckling genomsyra alla planer och program som antas inom EU och unionen ska verka för en hållbar utveckling.

Arbetet för hållbar utveckling är en process som omfattar sociala, ekologiska och ekonomiska aspekter och syftar till att ge människor högre livskvalitet. Helhetssyn, dialog och kritiskt tänkande liksom en vilja till positiv förändring ligger till grund för processen. Att utveckla ett hållbart sam-

Gotlands kommungräns

Den befolkning som bor och verkar på Gotland året runt uppgår till ca 57 100 personer.

Gotlands kommun utgörs av huvudön, de närmast kringliggande öarna, Gotska Sandön och ett vattenområde som sträcker sig 12 nautiska mil eller ca 22 km ut från den gotländska kusten och runt Gotska Sandön. Denna yta är ca 15 180 km², varav huvuddelen utgörs av Östersjön. Det gotländska fastlandet och dess öar upptar en yta av ca 3 140 km² och omges av ca 77 mil kust.

hålle förutsätter ett aktivt, medvetet och långsiktigt arbete med att, i alla delar av samhället, arbeta för att nå målen för hållbarhet. Den största utmaningen ligger i en beteendeförändring som bygger på insikten att många av de levnadsvanor vi har idag inte är långsiktigt hållbara utifrån vare sig från ekonomiska, sociala eller ekologiska perspektiv.

Den sociala dimensionen handlar i vid bemärkelse om samspelet mellan människor och innefattar jämställdhet, integration, trygghet, samhörighet, meningsfullhet, försörjning och folkhälsa mm.

Den ekologiska dimensionen handlar om ett långsiktigt hållbart samspel mellan människan och hennes livsmiljö. Det är den enda av dimensionerna som också tar upp vikten av att skydda och bevara livsutrymme för andra arter på jorden, inte bara människans samhällen.

Den ekonomiska dimensionen behandlar hur människan hanterar de resurser och processer i natur och samhälle som ger ekonomisk tillväxt; en hållbar ekonomi måste bygga på att varken sociala eller ekologiska resurser överutnyttjas.

Översiktsplanen har ambitionen att formulera riktlinjer för ett mer hållbart samhällsbyggande som ska utgöra ett kunskapsunderlag för en ökad insikt kring problematiken i dessa frågor. Detta är en mycket komplex uppgift då hållbar samhällsutveckling är ett begrepp som skär genom samtliga politikområden och genom både privat och offentlig verksamhet.

Arbetet för ett hållbart samhälle ska genomsyra kommunens planering. Vid bygglovprövning och detaljplanläggning ska föreslagen exploatering stämmas av mot målen för hållbar utveckling. (*Läs vidare i avsnittet Hållbar Samhällsutveckling sidan 11.*)

Omvärldsfaktorer

De förändringar som ständigt sker i vår omvärld har stor betydelse för Gotlands olika samhällssektorer. Alla omvärldsfaktorer som positivt kan bidra till Gotlands utveckling, till fler arbetstillfällen och en ökad befolkning måste ständigt stå i fokus.

De beslut som tas i EU har tex stort inflytande över Gotlands framtidsutveckling. Ett exempel är jordbrukspolitiken, vilken påverkar landsbygdsutvecklingen både när det gäller sysselsättningen, och bevarandet av det kulturlandskap som så starkt förknippas med Gotland. Detta gäller även besöksnäringens och industrins utveckling, liksom förändringar av sjukvårdens och den offentliga sektorns förutsättningar.

Det nationella och internationella samarbetet har utvecklats. Allt fler gotländska företag exporterar sina varor till Mälardalen, men också till övriga världen. Ur ett Östersjöperspektiv ligger Gotland mitt i ett expansivt utvecklingsområde. Idag är nästan alla Östersjöländer EU-medlemmar och tillväxaktanten i området är bland de snabbaste i världen. I kommunen prioriteras bla ett långsiktigt samarbete med dessa länder som kan ge utvecklingsmöjligheter

för det gotländska näringslivet och som kan bidra till en miljövänlig och demokratisk utveckling av vårt närområde.

Ur ett nationellt perspektiv är regionfrågan och Gotlands tillhörighet i den framtida statliga organisationen av stor betydelse.

Förbindelserna till och från Gotland är helt avgörande för öns framtid och attraktivitet. Det gör Gotland sårbart på grund av transportberoendet. Framtida prisutveckling på drivmedel och möjligheten till hållbara transportsystem kommer att påverka utvecklingen på Gotland. De senaste årens förbättringar genom nya snabbfärjor och fler avgångar med lågprisflyg har inneburit en långsiktig utvecklingspotential för det gotländska samhället, både för möjligheten att locka till inflyttning liksom till näringslivets utveckling.

Den pågående globala uppvärmningen och dess konsekvenser är en stor osäkerhetsfaktor i planeringen. Klimatförändringar bedöms bli påverka nederbörd och vattenförhållanden på Gotland. Konsekvenserna för Gotlands del innebär bla att havsnivån i Östersjön förutspås höjas.

Intresset för vindbruk är en annan omvärldsfaktor som vuxit i betydelse eftersom det finns en bred politisk enighet om en storskalig utbyggnad av vindkraft på Gotland. Denna utbyggnad är det i särklass mest arealkrävande exploateringsintresset Gotlands kommun står inför fram till 2025. Det förutsätter dock att en kabel anläggs, mellan Gotland och omvärlden, som tar hand om produktionsöverskottet av el från det framtida vindbruket.

Arbetsmetod

Kommunstyrelsen är översiktsplanens projektägare. Företrädare för ledningskontoret och stadsarkitektkontoret har utgjort översiktsplanens styrgrupp. Andra företrädare från ledningskontoret och stadsarkitektkontoret har utgjort översiktsplanens arbetsgrupp. "Dialogforum" har fungerat som referensgrupp för kommunens förvaltningar. Företrädare för ledningskontoret har utgjort "Hållbarhetsgruppen" som var en referensgrupp med särskild uppgift att bevaka de ekologiska, ekonomiska och sociala hållbarhetsperspektiven.

Samrådsförslaget togs fram i samverkan med olika intressegrupper, genom myndighetskontakter och intervjuer med näringsidkare, framförallt inom turisminäringen. Detta resulterade i ett brett kunskapsunderlag om näringens förutsättningar och framtidsstro. Det genomfördes även seminarier med inriktning mot turismutveckling på Gotland.

Dialogforum och arbetsgrupper med deltagare från kommunens olika förvaltningar tog gemensamt fram underlagsmaterial inom olika specialområden. Dessutom lämnade ett antal konsulter rapportunderlag som bearbetades och inarbetades i planförslaget. Det gäller tex SMHI:s rapport angående klimatfrågan. Kunskapsunderlaget utgörs även av instuderad litteratur, forskningsrapporter, konferensdelta-

gande och sökning på internet, m m. Publiceringen och presentationen av Samrådsförslag till översiktsplan för Gotlands kommun 2010–2025, Bygg Gotland, skedde mellan den 20 februari och den 30 april 2009. Samrådsförslaget visades på Gotlands samtliga bibliotek samt på kommunens hemsida där också all information kring samrådets olika aktiviteter var samlad. En särskild webbsida, www.bygggotland.se, där hela förslaget var tillgängligt togs fram tillsammans med ett frågeformulär knutet till planförslagens olika avsnitt. Det var också möjligt att lämna fritextsvar på sidan och synpunkter kunde lämnas via e-post eller skickas till stadsarkitektkontoret.

Allmänheten, myndigheter, intresseorganisationer mfl inbjöds att ta del av och lämna synpunkter på förslaget. Alla gotlänningar blev särskilt inbjudna genom utskick via Gotlandspressen.

Under samrådet genomfördes temakvällar dit allmänheten bjöds in. Temakvällar genomfördes i Hemse, Slite, Klintehamn och i Visby. Det ordnades även en chattkväll där representanter från samtliga politiska partier i kommunfullmäktige var beredda att svara på frågor kring planförslaget. På begäran har också föreläsningar om förslaget hållits hos olika föreningar och i gymnasieskolan. Högstadieskolorna på Gotland har också engagerats.

Insatserna under samrådet var ett försök till att väcka intresse, informera och ta in åsikter kring och om förslaget. Alla ska ha haft möjlighet att yttra sig om förslaget till ny översiktsplan för Gotlands kommun.

Inkomna synpunkter är samlade i en samrådsredogörelse där de inkomna synpunkterna är indelade temavis tillsammans med hur kommunen har beaktat synpunkterna. Samrådsredogörelsen finns som bilaga till utställningsförslaget.

Samrådsförslaget bearbetades med utgångspunkt från samrådsredogörelsen till ett utställningsförslag vilket godkändes av kommunstyrelsen.

Utställningen pågick mellan den 26 januari 2010 till och med den 23 mars 2010. Utställningen fanns tillgänglig på biblioteken i Slite, Hemse och Almedalsbiblioteket, samt i rådhuset på Visborg och på Stadsarkitektkontoret. Utställningsförslaget och samrådsredogörelsen fanns också tillgänglig på kommunens hemsida. Under tre kvällar fanns möjligheten att träffa planförfattare och politiker i Hemse, Slite och Visby för att diskutera förslaget. Utskick har även skett till myndigheter och föreningar enligt en särskild sändlista. Inkomna synpunkter har behandlats och beaktats inför antagandet och finns att läsa i ett utlåtande på kommunens hemsida.

Bygg Gotland/översiktsplan för Gotlands kommun 2010–2025, antogs av kommunfullmäktige den 14 juni 2010. Planen vann laga kraft den 15 juli 2010.

SAMMANFATTNING

av översiktsplanen

Varje kommun är skyldig att ha en kommundäckande översiktsplan där den framtida mark- och vattenanvändningen presenteras. Utgångspunkten för översiktsplanen för Gotlands kommun är de mål som stakas ut i den önskvärda utveckling av Gotland som beskrivs i kommunens regionala utvecklingsprogram VISION GOTLAND 2025. Översiktsplanens roll i den regionala utvecklingen är att redovisa hur planeringen av den framtida mark- och vattenanvändningen kan bidra till att nå visionsmålen. Översiktsplanen är också en arena för att lyfta och behandla relaterade miljö- mål samt hur den fysiska planeringen påverkas av pågående klimatförändringar.

En gemensam grund för översiktsplanen och VISION GOTLAND 2025 är begreppet hållbar utveckling, hur vi på bästa sätt arbetar mot en samhällsutveckling där de olika perspektiven, den sociala, ekologiska och ekonomiska dimensionen, vägs mot varandra på ett optimalt sätt så att en långsiktigt god livsmiljö kan skapas.

Vad är då god livsmiljö? Arbete, trygghet, attraktiva bostäder och boendemiljöer, meningsfull fritid, samhörighet, naturupplevelser, stabil ekonomi, god hälsa, listan kan göras lång beroende på vem man frågar. I översiktsplanen föreslås en rad åtgärder när det gäller bebyggelseutveckling, näringslivsutveckling, turism, infrastruktur, miljö m m som alla var för sig och tillsammans leder mot visionsmålen.

En viktig faktor för Gotlands välbefinnande är att befolkningen ökar. Idag är det framför allt Visbyområdet som står för befolkningsökningen. För att möjliggöra en utveckling av landsbygden krävs en strategi. Översiktsplanen anger därför att fördjupade planer tas fram för de olika serviceorterna utifrån sina unika förutsättningar. Liknande planer kommer att tas fram för Färö, Östergarnslandet och Storsudret med det övergripande syftet att främja förutsättningarna för en levande landsbygd.

Översiktsplanen säger också att nya bostäder i första hand skall tillkomma som förtätning av befintlig bebyggelse såväl i serviceorterna som ute på landsbygden. Därigenom ökar förutsättningarna för att bibehålla och utveckla tätorternas service till nytta inte bara för tätorterna utan även för omgivande landsbygd. Förtätningen leder också till positiva följeffekter som att kommunikationerna kan effektiviseras vilket i sin tur möjliggör ett minskat bilberoende och att förutsättningarna för utbyggnad av infrastrukturen gynnas tex utbyggnaden av fjärrvärmenät och kommunalt vatten och avlopp. Åtgärder som i hög grad bidrar till en bättre miljö.

Gotlands natur- och kulturvärden är unika. Varje planerat ingrepp måste nogtogs mot risken för att en eventuell ex-

ploatering kan hota dessa värden. För att underlätta bedömningen är det viktigt att hitta lämpliga verktyg. Översiktsplanen anger därför att ett nytt kulturmiljöprogram upprättas och att kommunen i samverkan med länsstyrelsen skapar en naturvärdeskarta med gemensamma riktlinjer för hur värdefulla naturområden kan skyddas och säkerställas.

För att skapa förutsättningar för ett blomstrande näringsliv runt om på Gotland krävs att lämplig mark för olika slags verksamheter avsätts liksom en väl fungerande infrastruktur. Möjligheterna att skapa nya industriområden i Visbyområdet begränsas av framför allt vattenskyddsområden som omfattas av restriktioner i syfte att säkerställa den långsiktiga vattenförsörjningen. Översiktsplanen redovisar därför de områden som idag är planlagda för industriändamål även utanför Visbyområdet. Ytterligare områden kan behöva avsättas för att möta önskemålen om planlagd industrimark. Kalkindustrin, en av de traditionella basnäringarna, skall få möjlighet att utvecklas under förutsättning att det kan ske utan risk för negativ påverkan på grund- och ytvatten. De areella näringarna är inte bara av lokal utan även av nationell betydelse vilket kräver att den fysiska planeringen tar stor hänsyn till jord- och skogsbrukets intressen.

Turismen är också en av Gotlands viktigaste näringar. En utveckling av turistområden måste dock ske så att natur- och kulturvärdena samt förutsättningar för det rörliga friluftslivet inte skadas. I översiktsplanen pekas områden ut där en utveckling av turismen bedöms vara möjlig. Kommunen förespråkar detaljplanläggning som en förutsättning för utveckling av campingplatser och turistanläggningar. Översiktsplanen anger också att turistanläggningar kan bli föremål för utredningar kring utpekande av områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, sk LIS-områden.

I den attraktiva kustzonen bryts många olika intressen mot varandra och att hitta

en avvägning mellan dessa utgör en av översiktsplanens stora utmaningar. I planen redovisas ett antal kuststräckor där fördjupad planering ska genomföras för att identifiera möjliga områden för kustnära boende. En fördjupad översiktlig planering lämnar också riktlinjer för de områden som inte kommer att planläggas, och kan peka ut platser som inte är lämpliga för bebyggelse. Den nya strandskyddslagen ger möjligheter för kommunen att peka ut strandnära områden för landsbygdsutveckling.

Då klimatförändringar väntas ge problem för strandnära bebyggelse sätts en lägsta plushöjd på 2,0 meter för ny bebyggelse i kustzonen.

Vatten- och avloppsfrågorna är ofta avgörande för om ny bebyggelse kan tillåtas eller inte. En grundsyn är att i de områden som inte är kopplade eller bedöms bli anslutna till det kommunala VA-nätet finna lämpliga enskilda eller gemensamma lösningar med en sådan miljöprestanda att skyddet av yt- och grundvattenkvaliteten kan upprätthållas. Avsättning av havsvatten för dricksvattenändamål kan vara en möjlig metod i de fall vattenförsörjningen inte kan lösas på annat sätt.

En viktig faktor i jakten på det hållbara samhället är energiförsörjningen. Krav på ett energieffektivt tänkande vid planering och uppförande av ny bebyggelse och att energiförsörjningen i allt större utsträckning skall baseras på förnybara energislag, är betydelsefulla delar i detta arbete. För att nå det övergripande kommunala målet på en vindbruksbaserad elproduktion på 2,5 TWh/år krävs en kraftig utbyggnad av vindbruket inom kommunens land- och kustvattenområden. Det betyder mer än en tiofaldig ökning av energiproduktionen från vindbruket jämfört med dagens produktion. Detta kan ske både som generationsväxlingar i befintliga områden och som utbyggnader av nya områden.

HÅLLBAR SAMHÄLLSUTVECKLING

Den fysiska planeringens roll

Användningen av mark- och vattenområden skall stödja en ekologisk, social och ekonomisk hållbar utveckling. Effektivitet och hushållning ställer krav på den fysiska planeringen och infrastrukturen. Det har betydelse hur vi bor, var vi bor och var vi arbetar. Den fysiska samhällsplaneringen ska underlätta för individen att göra kloka hållbara val och bidra till en positiv beteendeförändring.

Plan- och bygglagens inledande bestämmelser, som anger kommunernas ansvar för den fysiska planeringen, har en tydlig koppling till miljöbalken, men planering av markanvändning och bebyggelsens utveckling ska präglas av en helhetssyn som beaktar såväl ekologisk som social och ekonomisk hållbarhet. I många nationella och internationella utredningar och rapporter pekas den fysiska planeringen ut som en viktig arena för utvecklandet av ett hållbart samhälle. Det beror på att de system och strukturer som den fysiska planeringen utgör är långsiktiga och ligger till grund för bland annat transportsystem, boende och kommunikationer, och därmed också beteendemönster.

Ekologisk hållbarhet

Ett ekologiskt samhälle är att hushålla med våra begränsade naturresurser. Viktiga delar är att inte belasta mark, vatten och luft med föroreningar, att ha en hållbar infrastruktur och energianvändning och att minimera bullerstörningar. Att upprätthålla den biologiska mångfalden och de livsnödvändiga sk "gratisjänster" som naturen ger, är kanske viktigast av allt för ett hållbart samhälle.

På Gotland har kommunfullmäktige beslutat att Gotlands kommun ska vara en ekokommun. Ekokommunen är kommunens initiativ och åtagande för en ekologisk och ekonomisk hållbar utveckling. Det innebär att utvecklingen av det gotländska samhället ska fokuseras på miljötänkande, kretslopp och god resurshushållning. Kommunfullmäktige har antagit målet att Gotland ska vara ett ekologiskt hållbart samhälle senast år 2025.

På Gotland finns både mycket stora natur- och kulturvärden och ett rikt utbud av förnybara naturresurser. Detta är en god grund för en ekonomisk, ekologisk och social hållbar utveckling.

Miljökvalitetsmål

Det övergripande målet i den nationella miljöpolitiken är att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. Det innebär att påverkan på miljön ska ha reducerats till nivåer som är långsiktigt hållbara. Riksdagen har genom de nationella miljökvalitetsmålen preciserat den kvalitet eller det tillstånd i miljön som ska uppnås. Miljökvalitetsmålen är inte juridiskt bindande.

De sexton nationella miljökvalitetsmålen är:

Begränsad klimatpåverkan

Halten av växthusgaser i atmosfären skall i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig.

Frisk luft

Luften skall vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas. Inriktningen är att miljökvalitetsmålet skall nås inom en generation.

Bara naturlig försurning

De försurande effekterna av nedfall och markanvändning skall underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen skall heller inte öka korrosionshastigheten i tekniska material eller kulturföremål och byggnader.

Giftfri miljö

Miljön skall vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden.

Skyddande ozonskikt

Ozonskiktet skall utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.

Säker strålmiljö

Människors hälsa och den biologiska mångfalden skall skyddas mot skadliga effekter av strålning i den yttre miljön.

Ingen övergödning

Halterna av gödande ämnen i mark och vatten skall inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

Levande sjöar och vattendrag

Sjöar och vattendrag skall vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer skall bevaras.

Grundvatten av god kvalitet

Grundvattnet skall ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.

Hav i balans, levande kust och skärgård

Västerhavet och Östersjön skall ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden skall bevaras. Kust och skärgård skall ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden.

Myllrande våtmarker

Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet skall bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

Levande skogar

Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas. Inriktningen är att miljökvalitetsmålet skall nås inom en generation.

Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Storslagen fjällmiljö

Fjällen skall ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen skall bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas.

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas till vara och utvecklas.

Ett rikt växt- och djurliv

Den biologiska mångfalden skall bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer skall värnas.

I mars 2010 lämnade regeringen en proposition till riksdagen, *Svenska miljömål – för ett effektivare miljöarbete (2009/10:155)*.

Där presenteras förslag till en ny målstruktur för miljöarbetet. En förändrad bedömningsgrund föreslås också. Enligt propositionen får Naturvårdsverket ett utökat ansvar för att samordna myndigheternas miljömålsuppföljning.

En ändring av miljökvalitetsmålen Bara naturlig försurning, Giftfri miljö och Säker strålmiljö föreslås också. Enligt propositionen får Naturvårdsverket ett utökat ansvar för att samordna myndigheternas miljömålsuppföljning.

Propositionen behandlar också kommunernas ansvar i miljömålssystemet och menar att de föreslagna förändringarna kommer att underlätta och ge vägledning för kommunerna vid avvägningar mellan miljö kvalitetsmål och andra samhällsintressen. Propositionen föreslår vidare att det ska framgå hur kommunerna i den fysiska planeringen avser att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med exempelvis regionala klimat- och energistrategier, länsplaner för transportinfrastruktur och miljö kvalitetsmålen.

Hur översiktsplanen förhåller sig till de sexton miljö kvalitetsmålen presenteras i miljökonsekvensbeskrivningen.

Den fysiska planeringen berörs särskilt av en åtgärdsstrategi för de nationella miljö kvalitetsmålen – god hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö, den innebär:

- ett varsamt brukande av mark- och vattenområden för att värna natur- och kulturvärden i miljön och goda produktionsförhållanden,
- skydd av särskilt värdefulla miljöer och resurser,
- skapande av en rik kultur- och naturmiljö där representativa delar av vårt kulturarv är bevarat liksom den biologiska mångfalden samt att
- genom en miljöanpassad fysisk planering och byggande skapa en hållbar bebyggelsestruktur och nya anläggningar av hög kvalitet.

Länsstyrelsen på Gotland fastställde 2004 regionala delmål utifrån de nationella miljö kvalitetsmålen och den miljö situation som råder här på Gotland. Kommunen har ställt sig bakom dessa regionala miljö kvalitetsmål och integrerat dem i det kommunala miljöprogrammet. Där lyfts "Kunskap och utbildning", "Energi", "Vatten" och "Livsmiljö" fram som fyra områden att särskilt fokusera på i kommunens miljöarbete fram till år 2012.

Det är viktigt att ha en helhetsbild och se konsekvenser för de olika hållbarhetsperspektiven i samhällsplaneringen och då även väga in regionala och globala effekter. Vi ser idag påtagliga effekter av hur vår samhällsstruktur och försörjning påverkat havsmiljön genom oljeutsläppen från fartyg längs våra kuster och övergödning som bl a orsakar algblomning. Utsläppen av växthusgaser är idag så stora att halten av dem ökar i atmosfären på ett sätt som på sikt kan leda till omfattande klimatförändringar. Att begränsa människans bidrag till ökad växthuseffekt genom att minska utsläppen av klimatpåverkande gaser är mycket angeläget och där finns mycket att påverka inom den fysiska planeringen.

På lokal nivå handlar den ekologiska dimensionen av byggande och exploatering, bl a om att bevara grönområden inom tätorten och i tätortsområden, att bygga miljöanpassat och att skydda och bevara värdefulla naturområden samt grundvatten tillgången.

Kommunens fysiska planering har därför stor betydelse för att nå ett ekologiskt håll-

bart samhälle. Förutom att styra användningen av mark ska den också skapa möjligheter för befolkningen att agera hållbart, särskilt när det gäller transporter och möjligheter att återvinna uttjänta produkter.

Kommunen ansvarar för att användandet av mark- och vattenområdena inte skadligt påverkar växt- och djurlivet eller skadar de värden som bygger upp de särskilt utpekade och skyddade natur- och kulturmiljöer som ryms inom kommunen. En stor del av detta kan påverkas av hur kommunen väljer att disponera mark- och vattenområden.

Ekonomisk hållbarhet

För den framtida ekonomiska tillväxten bedöms produktivitetens utvecklingen i näringslivet och förmågan att utveckla och sälja nya varor och tjänster bli avgörande. Det är i växande företag som huvuddelen av ökningen av bruttonationalprodukten sker. **Det innebär att möjligheten att utveckla ett framtida välfärdssamhälle intimt hänger samman med näringslivets utveckling.**

En betydande del av tillväxten har sitt ursprung i företagens innovations-, marknads- och affärsutvecklingsarbete. Till detta kommer den betydelse nyföretagandet har. Både nationell och regional ekonomisk tillväxt samvarierar med graden av entreprenörskraft i ekonomin. De nya företagen står också för en allt högre andel av de nya arbetstillfällen som näringslivet skapar. **Mycket tyder på att nyföretagande och entreprenörskap är särskilt viktigt i perioder av strukturomvändning.**

Näringslivets utveckling på Gotland är beroende av en mängd olika faktorer både på och utanför ön. Konjunkturläge och marknadssituation är externa faktorer som i stora delar är svåra att påverka regionalt. Befintliga företag och nya företag är dock minst lika beroende av interna och mer påverkbara faktorer som helt kan kopplas till Gotland som arbetsmarknad och plats för företagande. Kommunikationerna till och från Gotland är en avgörande faktor för det gotländska näringslivet. Andra viktiga faktorer för näringslivets konkurrenskraft och utveckling på Gotland är företagsklimat, entreprenörskap, fungerande marknader, kunskap och kompetens, och innovationsarbete. Samverkan och samarbete mellan företag, mellan företag och den offentliga sektorn och en väl fungerande offentlig sektor är också viktiga för näringslivets utveckling. Ett gott företagsklimat ger förutsättningar för ett växande näringsliv där befintliga företag, nya företag och entreprenörer vågar satsa. Företagsklimatet kan på så vis ses som grunden för ett utvecklat entreprenörskap som handlar om att se och tillvarata resurser och möjligheter som finns inom olika områden för att utveckla och förverkliga en affärsidé.

Ett gott företagsklimat bygger också på att det finns en fungerande arbetsmarknad där efterfrågan på arbetskraft stämmer väl med utbudet. För en liten och avgränsad arbetsmarknad som Gotlands är rörlighe-

ten på arbetsmarknaden en avgörande faktor för hur Gotland utvecklas i framtiden. Den yrkesmässiga rörligheten mellan branscher och mellan privat och offentlig sektor är viktig, liksom förutsättningarna för in- och utflyttningen av människor till och från Gotland. Närheten till Stockholm och Mälardalsregionen är här en klar styrka. Företagsklimatet påverkas också av tillgången på kapital i olika former och skeden i ett företags utveckling.

En hållbar social utveckling bygger bl a på en hög sysselsättningsgrad. Sysselsättningen har utöver ett högt värde för individen, stor betydelse bl a för finansieringen av välfärden, en jämnare inkomstfördelning och kan även bidra till en ökad tillväxt.

För att uppnå hållbar utveckling måste den ekonomiska tillväxten ske med sociala och miljömässiga hänsyn. **Produktion och konsumtion av varor och tjänster ska leda till så liten negativ påverkan på människor och miljö som möjligt.** Näringslivet bidrar till hållbar utveckling genom att skapa tillväxt utan att äventyra miljön och mänskliga resurser, genom att vara konkurrenskraftigt och bidra till sysselsättning, genom att utveckla ny teknik, göra långsiktiga satsningar och genom att ta ett globalt ansvar. En av de strategiska framtidsfrågorna är därför att skapa en miljöintegrerad tillväxt.

Kommunen har ett ansvar att stimulera förutsättningar för en ekonomiskt trygg utveckling för kommunen. Det innebär bland annat att inom ramarna för den kommunala verksamheten ge näringslivet förutsättningar att växa. En del av denna stimulans kan påverkas av hur kommunen väljer att disponera kommunens mark- och vattenområden.

Social hållbarhet

Omsorg om människors försörjningsmöjligheter och livskvalitet måste kombineras med omsorg om det ekologiska systemet. **Att värna om människors hälsa och naturresurser är en förutsättning för utveckling och välbärande.** En god livsmiljö påverkas av ett stort antal samverkande faktorer och omfattar såväl den rent fysiska miljön som olika sociala aspekter i människans tillvaro.

Det är viktigt att kommunal planering tar tillvara möjligheter till en hög livskvalitet och social hållbarhet på Gotland genom att kombinera attraktiva boende-, arbets-, utbildnings- och fritidsmiljöer för en säker och utvecklad välfärd.

Samhällsplanering handlar om medvetna och systematiska förändringar som bygger på en insikt om vad som skapar bra förhållanden för medborgarna. Begreppet en god livsmiljö har olika innebörd för olika människor. Även för samma människa kan ordet ha olika innebörd under olika skeden i livet. En omsorgsfull planering kan skapa förutsättningar för goda sociala miljöer och en bebyggelsemiljö som bidrar till jämlika, jämställda och värdiga levnadsförhållanden för alla. Vidare ska den kännetecknas av trygghet och stimulera till fysisk

och social samvaro oavsett ålder och fysiska förutsättningar.

I översiktsplanen för Gotland koncentreras social hållbarhet till fyra perspektiv – trygghet, jämställdhet, tillgänglighet, delaktighet – som tillsammans beskriver inriktningar för att bibehålla och utveckla välfärd och god livsmiljö. Det kan konstateras att de olika perspektiven till stor del påverkar och är avhängiga varandra.

Trygghet

I samhällsplanering är trygghet en fråga om samspel mellan det sociala livet och den byggda miljön.

I ett bostadsområde upplevs ofta offentliga områden som parker, parkeringar, gator och förgårdar som mest otrygga. Trygghetsförstärkande åtgärder minskar rädslan och ökar livskvaliteten. **Anpassad belysning och fler människor i rörelse utomhus är exempel på sådant som förstärker känslan av trygghet.** Bostadsföretag kan öka tryggheten genom att tex anställa gårdsvårdare eller utveckla olika former av självförvaltning. Även kollektivtrafikens hållplatser kan upplevas otrygga, liksom gångtunnlar i tätorter.

Avstånd mellan människor och grupper ger underlag för rädsla och fördomar. Trygghet och god tillgänglighet för kvinnor och män, flickor och pojkar, måste utvecklas så att alla har samma förutsättningar att ta del av samhällets resurser trots att livssituationen kan se olika ut. En blandning av bostäder och verksamheter gör att ett område blir mer befolkat och levande större del av dygnet än annars, vilket ökar känslan av trygghet.

Jämställdhet

Män och kvinnor har olika erfarenheter av vardagslivet. Undersökningar visar exem-

pelvis att kvinnor i högre grad cyklar till arbetet medan män i större utsträckning arbetar längre från hemmet och använder bilen mer. Det påverkar hur män och kvinnor rör sig i den offentliga miljön, och att det i sin tur kan ge upphov till olika behov.

Ett jämställdhets- och genusperspektiv på planering bygger på att låta både kvinnors och mäns erfarenhet av vardagsliv och arbete påverka planeringen.

I den fysiska planeringen har det manliga perspektivet länge varit normgivande när det gäller utformningen av den offentliga miljön. Genom att arbeta med genusperspektiv i framtagandet av planer och i samrådsprocesser och använda sig av könsuppdelat statistikunderlag, ökar förutsättningarna för att den fysiska planeringen leder till goda boendemiljöer och offentliga platser för alla.

Ett tillgängligt och tryggt samhälle där varje individ känner sig delaktig och kan påverka sin vardag på lika villkor är också ett jämställt samhälle. Översiktsplanens mål är att mäns och kvinnors, pojkars och flickors erfarenheter beaktas i den fysiska planeringen.

Tillgänglighet

En attraktiv boendemiljö måste vara tillgänglig och säker för alla invånare. En god tillgänglighet innebär en skyldighet att särskilt utforma den fysiska miljön så att bl a barnfamiljer, äldre och personer med funktionshinder inte uteslås från att ta del i samhället. Behov och förväntningar kan komma att se mycket annorlunda ut i framtiden då Sveriges befolkning blir äldre, mer resursstarka och fler friska är läggs till livet. Personer med funktionshinder är idag integrerade i samhället och en god tillgänglighet är en förutsättning för ökad välfärd och delaktighet för dessa grupper. Det kan tex

gälla mötesplatser, trottoarer, offentliga lokaler, och bussar m m som ska vara tillgängliga för alla grupper.

För barnfamiljer, äldre och personer med funktionshinder är närmiljön särskilt viktig. Närmiljön i form av utsikten från fönstren, vistelsen på balkongen, lek-miljö/parkmiljö eller uteplatsen är den första kontakten. Om närmiljön är bra utformad kan den användas mycket och locka personen vidare ut, medan en dålig innebär ett hinder som gör att man kanske överhuvudtaget inte kommer ut.

Delaktighet

En hållbar utveckling förutsätter att alla som bor och lever på Gotland blir delaktiga i samhället. **Att kunna påverka sin vardag, så kallad "vardagsmakt", är viktigt.** Mänskors delaktighet och inflytande skiljer sig åt mellan olika samhällsgrupper. Faktorer som socioekonomisk tillhörighet, kön, religion eller övertygelse, funktionshinder och ålder skapar ojämlika förutsättningar för delaktighet och inflytande i samhället.

Delaktighet för olika grupper i samhället ställer krav på olika mötesformer och olika informationsvägar. Vuxna utgår ofta från sina egna referensramar när de planerar för barn. Till exempel är den fysiska planeringen sällan planerad utifrån barns och ungdomars behov. Det är därför viktigt att finna former för delaktighet som når många.

Kommunen ska verka för en positiv social utveckling i kommunen. Många av de sociala förhållandena påverkas av hur kommunen väljer att disponera mark- och vattenområden.

KLIMATFÖRÄNDRINGAR

kortfattad sammanställning

Stormen Gudrun 2005 och andra kraftiga väderhändelser i Sverige bidrog till att regeringen tillsatte en klimat- och sårbarhetsutredning. 1 oktober 2007 publicerades *Sverige inför klimatförändringarna – hot och möjligheter*, Miljödepartementet SOU 2007:60. Utifrån den utredningen tillsammans med andra tillgängliga forskningsresultat kan följande kortfattade sammanställning göras.

Idag råder det inga tveksamheter om att en global uppvärmning pågår. Det anses också mycket sannolikt (vilket innebär en 90-procentig eller större sannolikhet) att denna uppvärmning beror på människans utsläpp av växthusgaser. Effekterna av denna uppvärmning kan undvikas, minskas eller fördröjas genom en rad åtgärder när det gäller utsläppsminskning. En del effekter är dock oundvikliga. Därför krävs det anpassning till dessa omständigheter, globalt, regionalt och lokalt. En klimatförändring kan leda till både ökad och minskad sårbarhet eller helt nya sårbarheter. En väsentlig aspekt är klimatförändringens förändringsförlopp. Istället för anpassning till ett nytt klimat handlar det om anpassning till ett klimat i snabb förändring. Den fysiska planeringen är ett viktigt område där hänsyn måste tas till nya omständigheter. Ju längre period planeringen avser desto större spännvidd av tänkbara klimatförhållanden finns att ta ställning till.

Klimatförändringarna påverkar på något sätt alla system, såväl naturliga som tekniska och socioekonomiska.

Klimatmodeller

På SMHI:s hemsida (www.smhi.se) presenteras hur klimatet möjligen kan utvecklas i Sverige under 2000-talet. Materialet bygger på beräkningar med klimatmodeller som matats med information om framtida förändringar i atmosfären. Klimatmodeller hanterar samverkan mellan de fysikaliska processerna i hela systemet med atmosfär, land och vatten. Resultaten från dessa beräkningar har bearbetats till klimatindex för Sverige, som delas in i 18 distrikt. Beräkningarna omfattar perioden 1961–2100. Här presenteras information och beräkningar för Gotland när det gäller nederbörd och temperatur och vilka konsekvenser de får för extrema väderhändelser, men också gradvisa förändringar när det gäller exempelvis dygnsmedeltemperatur, vilket bland annat kommer att påverka jord- och skogsbruket på Gotland.

Utsläppsscenarioer är antaganden om framtida utsläpp av växthusgaser. De är utarbetade av FN:s klimatpanel, IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change). **Utsläppsscenarioerna baseras på antaganden om den framtida utvecklingen av världens ekonomi, befolkningstillväxt,**

Vad händer vid olika temperaturer?

Effekterna av en global uppvärmning vid olika temperaturer:

Temperaturintervall	Vad kan hända?
1–2 grader	Allvarliga ekosystemförändringar, en fjärdedel av dagens ekosystem kan försvinna. Jordbrukets produktionspotential förväntas öka generellt, men minskningar förekommer på lägre breddgrader. Ökad översvämningsrisk i vissa områden, ökad risk och omfattning av torkperioder i andra områden, främst på södra halvklotet. Ökad risk för värmeböljor och därtill relaterade problem som märkbara isförluster på Grönland och Västantarktis
2–3 grader	Större delen av tundran och hälften av den boreala skogen försvinner, en tredjedel av dagens arter har försvunnit. Jordbrukspotentialen når sitt maximum, men ytterligare minskad produktion på låga latituder ökar antalet människor som kan utsättas för hungersnöd. Över 1 miljard människor drabbas av vattenbrist. De hälsorelaterade effekterna ökar.
3–4 grader	Jordbrukets produktionspotential minskar globalt, en stor del av världsbefolkningen utsätts för hungersnöd. Närmare en tredjedel av världen lider brist på vatten. Markant ökning i intensitet och förekomst av bränder, torka och stormar. Omfattande isförluster på Grönland och Västantarktis.
4–5 grader	Jordbrukets produktionspotential minskar även på högre latituder. De flesta höghöjds-glaciärer försvinner. Kostnaderna för översvämningskydd blir orimliga i vissa områden.
5–6 grader	Ett stort antal arter försvinner. Massutflyttning från vissa regioner kommer att vara enda möjligheten till anpassning.

Källa: Den svenska klimatstrategins utveckling, s 24. Energimyndigheten och Naturvårdsverket 2008.

globalisering, omställning till miljövänlig teknik med mera. Den mängd växthusgaser som kommer att släppas ut med tiden beror på hur världen utvecklas. SMHI använder två utsläppsscenarioer: A2 (en snabb befolkningstillväxt och intensiv energianvändning) och B2 (långsammare befolkningstillväxt och mindre energianvändning). Utsläppsscenarioerna finns beskrivna i en rapport från IPCC; Special Report on Emissions Scenarios (SRES), 2000. Perioden 1961–1990 används som referens när man tittar på hur klimatet förändras och resultaten för framtiden jämförs ofta med medelvärdet för den perioden.

Allmänt om klimatscenarier

De resultat som presenteras från beräkningar med klimatmodeller brukar betecknas scenarier. Klimatscenarier är inte väderprognoser. Klimatscenarier baseras på antaganden om framtiden och representerar vädrets statistiska beteende, d v s klimatet. Klimatscenarier återskapar alltså inte det verkliga vädret på en specifik plats i en enskild tidpunkt. En väderprognos däremot ger information om vad som kommer att hända på lokal skala under en kortare tid.

Framtida klimatförändringar

Enligt en utredning av **FN:s klimatpanel** har jordens medeltemperatur ökat med 0,6°C under de senaste hundra åren. Panelen **beräknar att temperaturen kan komma att öka med ytterligare 1,4–5,8°C** fram till 2100. Takten beror bland annat på resultaten av pågående arbete med att minska utsläpp av växthusgaser. Resultaten sammanfattar forskningsdata fram till

2006, vilket innebär att senare forskning inte omfattas av utvärderingen. Särskilt kan ny forskning om förändringar i Arktis och Antarktis få stor relevans (En sammanhållen klimat- och energipolitik – Klimat. Regeringens proposition 2008/09:162).

En stigande temperatur kommer att innebära påtagliga effekter för människor, miljö och ekonomi. IPCC:s sammanfattning av effekterna på människor och miljö i ett förändrat klimat visar att konsekvenserna ökar kraftigt i omfattning om den globala medeltemperaturen ökar med mer än 2 grader jämfört med den förindustriella nivån.

Världshavens nivå har stigit med åtta cm mellan 1961 och 2003. Utvecklingen förklaras dels med att vattenvolymen ökar när dess temperatur stiger och dels med avsmältning av glaciärer. Fortsatta utsläpp av koldioxid under det kommande århundradet kommer att stanna kvar i atmosfären under mer än tusen år och bidra till en fortsatt uppvärmning och höjning av havsytaens nivå. Det innebär bland annat att avsmältningen av Grönlandsisen fortsätter.

Vissa extrema väderhändelser har blivit vanligare och andra har blivit ovanligare. Antalet kalla vinternätter och antalet frostdagar över landområde har minskat samtidigt som antalet mycket varma sommardagar och varma sommarnätter ökat. Skyfall har blivit vanligare över de flesta landområdena.

Sveriges klimat har också förändrats. Under åren 1991–2005 har en tydlig uppvärmning ägt rum i Sverige jämfört med normalperioden för 1961–1990. Medeltemperaturen över hela året har förändrats.

Grovt sett rör det sig om ungefär en grads ökning. Framförallt har temperaturen ökat under vintern och minst under hösten.

Temperatur och nederbörd och därmed snöförhållanden har förändrats och bidragit till flera besvärliga översvämningar nästan varje år sedan 1995. Översvämningar har kommit under sommaren, hösten och vintern, istället för på våren under snösmältningen.

Sverige står i global jämförelse inför marginella problem. Dock bedöms stora problem uppstå i vissa områden och inom vissa samhällssektorer, vilka måste hanteras och förebyggas.

Klimatet blir varmare, vad händer och hur påverkar det samhället?

Med en höjd årsmedeltemperatur ändras årstiderna karaktär. Vattnets kretslopp ändras beroende av medeltemperaturen och är kanske det som får störst inverkan både på natur och samhälle. Ett varmare klimat får återverkningar i landskapet, de areella näringarna, transportsystemen och i den bebyggda miljön.

Det häftigaste uppmätta skyfallet på Gotland inträffade i Hemse den 2 september 1913 då det föll 141 mm. Hemse har också största månadsmängdnederbörd då det i augusti 1994 föll 219 mm.

Prognoserna för Gotland förutspår mer nederbörd. Årsnederbörden kommer att öka med 20–30 procent från nuvarande 550–600 mm/år till omkring 700 mm/år. Det borde vara välkommet i en region där försommartorkan ofta ger problem, men ökningen av nederbörden kommer inte när den bäst behövs. Under sommaren förväntas istället nederbörden minska med 30 procent jämfört med idag.

Ett varmare klimat bedöms ge häftigare väder i form av fler skyfall under årets regniga månader, längre och intensivare värmeböljor under sommaren. Samtidigt förväntas en ökad risk för tillfälliga lokala temperaturfall som kan yttra sig som hagelskurar eller nattfrost under vår, sommar och höst.

Den varmaste uppmätta temperaturen på Gotland inträffade i Buttle den 8 augusti 1975 med 35,2°C. Samma plats har även rekordet för kyla, den 9 februari 1966 var det –32,8°C. Annars ligger medeltemperaturen för perioden 1961–1990 för februari på mellan –1–2,5°C och för juli månad på 16°C.

Havsnivå och översvämningar

Forskare över hela världen är överens om att den globala uppvärmningen leder till en höjning av havsytans nivå. Varmare världshav leder till ett högre vattenstånd genom vattnets utvidgning vid uppvärmning och avsmältning av glaciärer. Globalt beräknas den genomsnittliga havsnivån höjas med ca 18–59 cm till 2100 jämfört med 1990. En möjlig ökad isavsmältning på Grönland och i Antarktis skulle kunna ge en ytterli-

gare höjning med 10–20 cm under samma period.

Detta kommer att leda till större vattenvolymer i Östersjön. Prognosen för Östersjöns nivå varierar mellan scenarierna. I de södra delarna av Sverige förväntas havsnivån vara oförändrad eller stiga med upp till ca 80 cm. Längs Mellansveriges kuster varierar uppskattningarna från en sänkning med 50 cm till en höjning med upp till 50 cm, beroende på skillnaden mellan havsytans höjning och landhöjningen. I norra Sverige bedöms havsnivån komma att sänkas med 0–90 cm tack vare den stora landhöjningen. Havet beräknas just nu stiga med ca 3 mm/år (1993–2003) att jämföra med 1,8 mm/år under perioden 1961–2003, vilket innebär en nästan fördubbling av nivåökningen.

Frågan om framtidens havsnivåer har blivit allt mer aktuell. Den rapport som FN:s klimatpanel lämnade 2007 utgick från den då tillgängliga klimatforskningen. Sedan dess har flera vetenskapliga artiklar publicerats som betonar risken för att isavsmältningen kan komma att ske snabbare och att världshaven kan komma att stiga mer än vad som tidigare antagits. Med anledning av detta har SMHI sammanställt de senaste bedömningarna av riskerna för ett stigande världshav. SMHI vill informera om de senaste forskningsresultaten som talar om en höjning av havsytanivån med mellan 60–120 cm, att jämföra med IPCC:s rapport från 2007 som säger mellan 18–59 cm.

Lokala förhållanden har stor betydelse inte minst för de mest extrema vattenstånden. Framtida extrema vindar har också stor påverkan. Nya beräkningar av framtida regionala havsvattennivåer och andra effekter av den globala uppvärmningen för Östersjön och Västerhavet kommer att göras vid SMHI:s forskningsavdelning, ett projekt som pågår fram till 2013.

Urbaniseringen av kusterna har lett till att erosionen, som egentligen är ett naturligt fenomen, **har blivit ett problem** som kan få stora konsekvenser för befintlig bebyggelse. För att minimera risken för att även nya byggnader och anläggningar ska komma till skada, behöver kommunen i detaljplaner och bygglovsprocess förebygga, villkora eller helt avstyra byggande i riskområden.

Kommunen bör alltså bli mer restriktiv när det gäller byggande i kustzonen. På Gotland finns enligt klimat- och sårbarhetsutredningen en ökad risk för erosion på den västra/nordvästra delen av ön. Ravinutvecklingen förväntas även öka något.

Landskapet

Landskapets förmåga att ta emot och leda bort eller magasinera stora nederbördsmängder under kort tid kommer att sättas på prov i ett varmare klimat. **Under höst och vinter**, som redan idag är de regnigaste perioderna på Gotland, **bedöms nederbörden öka med närmare 40 procent**. Det kommer att pröva den vattenavledande kapaciteten både i landskapet som helhet och i bebyggda områden. **I det öppna landska-**

pet på Gotland är de naturliga vattendragen till stor del omdanade till grävda kanaler, vilket gör avrinningen tämligen snabb och under rådande förhållanden är det önskvärt att bromsa vattnets hastighet på dess väg mot Östersjön. Samtidigt kommer den varma och torra sommarperioden att bli ännu varmare. Det ökar torkstressen för både växter och djur och gör det ännu viktigare att bevara och utveckla vattenhållande element i landskapet. Erosion och vittring i landskapet kommer att öka med högre temperaturer och större nederbördsmängder.

Vattnets karakteristiska avrinningsförlopp under året förändras också i ett varmare klimat. Mot slutet av det här århundradet beräknas vintertjälarna ha upphört på Gotland och då försvinner islossning och värflöde. Under höst och vinter är avrinningen större i framtidsscenarierna, det följer av ökande nederbörd under vinterhalvåret medan avrinningen sommartid är ännu lägre än idag. Hur extrema vattenflöden kan komma att påverkas är ännu mycket osäkert. En ökad risk för översvämningar verkar dock troligt eftersom avrinningen redan i medeltal är större speciellt höst och vinter. **På broar, vägar nära vatten och i hamnar måste risker för översvämningar bedömas.** I bebyggda områden måste dagvattenavledningar anpassas till att kunna ta emot högre flöden för att undvika att översvämningar drabbar byggnader och områden där folk är i rörelse.

Problem med övergödning i sjöar och vattendrag kan komma att öka i ett framtida varmare och blötare klimat.

Byggnader

Tidigare var kanske den viktigaste parametern för hållfastheten hos ett tak att klara tyngden av ett snötäcke, nu blir det viktigare att dimensionera för att klara extrema väder med större vindstyrkor. Byggnadernas ytskikt kommer att behöva anpassas för att kunna stå emot längre och intensivare perioder av väta. Dräneringen runt byggnader måste ha högre kapacitet än tidigare. Uppvärmning av lokaler och bostäder kommer att behövas under färre av årets dagar, men tillfälligt kommer det att bli lika kalla perioder som nu, varför uppvärmningssystemens kapacitet måste vara dimensionerade för att klara detta, samtidigt som de totalt under året inte kommer att behöva leverera så mycket värme som idag. Det betyder lägre utnyttjandegrad av kapaciteten (och längre avskrivningstider för installerade system). Däremot kommer behovet av komfortkyla i byggnader där människor vistas att öka. Detta kommer att bli särskilt viktigt för flera verksamheter inom den offentliga sektorn som rör barn, sjuka och äldre.

Dricksvattenförsörjning

Kvaliteten på råvatten för dricksvattenförsörjning kan komma att påverkas negativt till följd av minskad sommartillrinning och ökad temperatur i de sjöar som fungerar som råvattentäkt. Samhällets dricksvattennät, avloppsledningar, fjärrvärme och elnät måste samtidigt kunna klara längre regnperioder än tidigare. Reningsverket i Slite är ett kommunalt exempel på Gotland där konstruktionsanpassningar redan har gjorts för att kunna klara framtida situationer med högt vattenstånd i Östersjön.

Transporter på, till och från Gotland

Vägar

Generellt sett kommer väghållningen i Sverige att påtaligt påverkas av ett förändrat klimat framförallt på lång sikt. Den förväntade ökade nederbörden och efterföljande höga flöden kommer att få störst negativ påverkan på vägtransportsystemet. Antalet skred, ras, bortspolningar av vägar och översvämningar kommer att kunna öka väsentligt. Hur vägstrukturen på Gotland klarar framtida klimatförändringar bör utredas.

Flyg

Flygplatsen är beroende av el, tele, fungerande trafikledningssystem, transporter till och från flygplatsen samt att flygbränsleförsörjningen fungerar.

Ett förändrat klimat enligt de klimatscenarier som mälas upp kommer att ge positiva effekter när det gäller minskat antal snöstormar och isbelägningsproblem minskar om det blir varmare. Fler stormar, översvämningar, kraftiga regn, dimma, åskväder samt ändrade klimatzoner som påverkar tjälför-

hållandena och därmed bärigheten på flygplatsytorna, är de negativa effekter klimatförändringarna ger flygsektorn. Detta kan leda till direkta problem med oftare stängda flygplatser, vilket inte bara påverkar resenärer utan även posthantering, frakt m.m.

Färjor

Höga vattenstånd är generellt bättre ur färjetrafiksynpunkt. Dock får inte höga vattenstånd överstiga 1,8 m över medelvattennivån vilket är den nivån dagens kajplatser är anpassade för. Gotlands kommun genomför åtgärder för att anpassa hamnarna efter en högre medelvattennivå än dagens.

Jord- och skogsbruk

Ett varmare klimat beräknas ge upphov till ökad skogstillväxt i Sverige, mot slutet av seklet med 20–40 procent högre tillväxttakt. Skador till följd av stormar, torka och brand väntas dock också öka.

Nederbörden väntas öka från oktober till mars och vara oförändrad i april. Från maj till september väntas mindre nederbörd, åtminstone i södra Sverige. Upptorkningen av marken kommer att ske betydligt senare än vegetationsperiodens start och kommer därmed att begränsa när vårbruk och vårsådd kan ske. Skörden av vårsådda grödor bedöms ändå bli cirka tre veckor tidigare än idag. Enligt klimatscenarierna förlängs vegetationssäsongen med mer än en månad på hösten och höstsådden kommer då att kunna senareläggas i motsvarande utsträckning. För tex höstvetet tidigare läggs ändå blomning och mognad med cirka tre veckor jämfört med idag. Högre temperaturer och mindre nederbörd sommartid väntas öka bevattningsbehoven samtidigt

som tillgången på vatten minskar. Trots att förutsättningarna för jordbruk i Sverige generellt förbättras kommer sannolikt riskerna för stora skörde-skador till följd av extrema väderhändelser som torka, intensiva regn och översvämning att öka.

Ett varmare och fuktigare klimat kan gynna skadegörare, såsom svampsjukdomar, virusjukdomar, bakterier, nematoder (rundmaskar) och insekter. Sammantaget innebär ovanstående faktorer att skördarnas kvalitet och kvantitet kan komma att variera mer än i dagens klimat. Med förebyggande grödoval och odlingsmetoder bedöms klimatförändringens positiva effekter till stor del kunna tas till vara för det svenska jordbrukets del. Många faktorer påverkar den framtida användningen av jordbruksmarken. På kortare sikt verkar avregleringar mot ökad internationell konkurrens inom jordbruket såväl i Sverige som i övriga Europa. På längre sikt är omvärldsutvecklingen svårbedömd men av stor betydelse för hur jordbruket i Sverige kommer att utvecklas.

Man kan inte dra slutsatsen att ett varmare klimat ger ett mer lönsamt jordbruk, även om det kan ge bättre förutsättningar och en längre växtperiod. Nya behov kommer sannolikt att identifieras med ökade kostnader för konstgödsel, bekämpningsmedel, utsäde etc.

Odlingsbar mark kan bli en bristvara i framtiden och bör därför skyddas från annan exploatering.

Fiske

De biogeokemiska processerna i havet och den påverkan som klimatförändringarna har på dem är fortfarande dåligt kända. Detsamma gäller effekterna av klimatförändringar på läckage av näringsämnen och omfattningen av förändringar i salthalten i Östersjön. Trots en relativt god uppfattning om vilka temperaturförändringar som klimatförändringarna kommer att föra med sig är det därför svårt att dra mer långtgående slutsatser om hur fiskbestånden och förutsättningarna för fiske kan förändras, särskilt i Östersjöns komplexa bräckvatenssystem. Vattentemperaturen är central för fiskens levnadsförhållanden. Östersjöfiskerna väntas till viss del kunna anpassa sig till högre vattentemperatur på naturlig väg. Kallvattenarter i grunda insjöar har inte den möjligheten. Förväntade förändringar i temperatur och salthalt i Östersjön bedöms leda till att för fiskerier viktiga arter som strömming, torsk och lax missgynnas. Även plattfiskar som piggar och rödspätta kan drabbas negativt.

Då klimatförändringar kan komma att få mycket negativa konsekvenser för havet och möjlighet till fiske blir våra sötvatten och det kustnära fisket mer viktigt. Den fysiska planeringen bör inte motverka möjligheterna att öka sötvattenfisket och det kustnära fisket i framtiden.

Natur- och kulturmiljöer

Ett förändrat klimat ger sannolikt upphov till förändringar i kulturmönster och levnadsvanor. Det finns en potential för framväxten av nya miljöer och kulturmönster som är förknippade med ett varmare klimat. Till den negativa sidan hör att befintliga värden hotas. Påfrestningarna på kulturhistoriskt intressanta byggnader kan bli större i ett varmare och fuktigare klimat.

Den pågående strukturrationaliseringen inom jordbruket som bildar större enheter påverkar kulturlandskapet. Då värdet på brukbar mark stiger är det exempelvis inte försvarbart att behålla bevuxna diken, utan större åkrar är att föredra ur ett ekonomiskt perspektiv. Det innebär också att man inte är lika benägen att behålla djur i äldre stallar utan det är mer lönsamt att bygga nytt. Detta kan få betydelse för kulturhistoriskt intressanta byggnader i kulturlandskapet. Här kan man ana en konflikt då man å ena sidan vill bevara ett kulturlandskap med kulturmark och byggnader och å andra sidan utveckla och rationalisera jordbruket. Konkurrensen om odlingsbar mark för att kunna producera livsmedel kommer sannolikt att öka, eftersom behovet av odlingsbar mark blir större vid en växande befolkning.

Turism

I ett europeiskt perspektiv tyder mycket på att sommarturismen vid Medelhavet kommer att drabbas hårt som ett resultat av att temperaturerna där förväntas stiga betydligt mer sommartid än det globala genomsnittet. Samtidigt förväntas färskvattentillgången minska. Det innebär förstås stora

möjligheter för expansion av turistnäringen och stora samhällsintäkter i andra delar av Europa. Samtidigt riskerar trängseln att öka liksom belastningen på miljön. Mer ansträngda vattenresurser, inte minst på Gotland, kan bli ett stort problem särskilt som jordbruket kan behöva öka bevattningen. Redan nu bör samhället i ökad utsträckning planera för ökad konkurrens om snåla vattenresurser.

Ett varmare klimat innebär en förlängning av sommarsäsongen. Villkoren för sommaraktiviteter som bad, camping, vandring och golf förbättras genom att säsongen förlängs. Mot slutet av seklet kan september ha ungefär samma månadsmedeltemperatur som augusti har i dag och maj månads medeltemperatur kan börja närma sig den vi i dag har i juni. En minskad nederbörd sommartid bör gynna badturism och friluftsliv. Ett orosmoment är den ökande risken för erosion längs främst södra Sveriges kuster som kan leda till att stränder som i dag är populära förstörs.

Ett tänkbart framtidsscenario är att Gotland blir mer attraktivt som turistmål då avståndet och kanske till och med klimatet är att föredra framför länderna kring Medelhavet. World Tourism Organization, UNWTO, konstaterar i sin långtidsprognos av turismens utveckling fram till 2020 att klimatförändringarna kommer att påverka turismen.

Utifrån Miljödepartementets utredning kommer framtida klimatförändringar när det gäller Gotland till största del att handla om stigande havsyttnivå och i viss mån om temperaturförändringar. De flesta av de utpekade både befintliga turistanläggningsarna, liksom eventuella utvecklingsområden för turism, är belägna i kustzonen där också höjda havsyttnivåer kan få stora konsekvenser. Nya riktlinjer för kustnära bebyggelse kan få konsekvenser för framtida exploatering av dessa områden, då viss varsamhet och försiktighet bör iaktas för att till skapa en långsiktigt hållbar etablering.

När det gäller temperaturförändringar skulle omsättningen i turistnäringen kunna öka på Gotland, med rätt planering och investeringar, avhängigt av att samhället i övrigt anpassas till klimatförändringarna.

Vatten och avlopp

Generella problem när det gäller vatten och avlopp idag:

- Många system
- Delar av systemen ålderstigna
- Kombinerade ledningar med risker för bräddning
- Stort behov av en långsiktigt hållbar dagvattenhantering

Kraftiga skyfall kommer att öka framöver. Det kan uppstå dämningar vid vägtrummor och låga broar när det under en kort tid kommer stora mängder nederbörd. Dag- och spillvattensystemen är också sårbara vid sådana händelser. Det kan uppkomma och uppkommer redan idag att avloppsvatten kommer upp i källare eller ur avloppslöck.

Det finns exempel där försäkringsbolag har begärt ersättning från kommuner då det kommunala VA-systemen varit underdimensionerade. De summor som försäkringsbolagen tvingats att betala i skadestånd till enskilda har de i sin tur krävt av kommunen. Detta är problem som kan uppstå om man tex ständigt kopplar på nya kvarter till befintliga ledningar som egentligen inte är dimensionerade för detta. **Kommunerna behöver bygga mer robusta system.**

Den stora andelen hårdgjord yta gör det också svårare att klara av de enorma mängder vatten som en översvämning eller ett skyfall innebär. Öppna avvattningssystem börjar komma mer och mer, liksom öppna dagvattensystem, som ger nederbörden möjlighet att infiltrera och hitta ytor mellan asfalten.

Avrinning och uppsamlingsdammar

På Gotland sker avrinningen alltför snabbt. Att skapa uppsamlingsdammar kan vara ett sätt att undvika att förorenat vatten, som konsekvens av översvämning, spolat ut i havet. De skulle också kunna fungera som bevattningsdammar sommartid. Dammar är problematiskt på Gotland på grund av att de geologiska förutsättningarna inte är goda. Det finns inte många områden på Gotland som skulle kunna vara lämpliga för att anlägga dammar på och de områdena är ofta attraktiva jordbruksmarker. Risken att förorena grundvattnet är också stor på många platser. De befintliga dammarna på Gotland bör bevaras och utvecklas så långt som möjligt.

Gotland består till stor del av ett kanaliserat landskap. Det innebär att avrinningen till havet går snabbt. Bebyggelse vid vattendrag bör inte förhindra möjligheterna för att omskapa eller tillskapa vattenmagasin.

Förtätning

Den relativt täta stadsstrukturen, liksom den ökade andelen cykelbanor och de stärkta strukturerna för kollektivtrafikresor, framstår som viktiga förutsättningar för förändring mot en mer robust och uthållig samhällsstruktur. Det behövs ett paradigmskifte i planeringen från mobilitet till funktionell tillgänglighet. Detta innebär bl a en stadsplanering som ökar cykel- och kollektivtrafikens konkurrenskraft och bidrar till korta avstånd till service: livsmedel, dagis m m samt ersättande av en viss del arbets- och tjänsteresor med högkvalitativ IT-kommunikation.

Energi

Gotlands kommun har som mål att år 2025 ha en lokal energiförsörjning som är klimatneutral och bygger på en hög andel av lokalt producerad förnyelsebar energi. Flera aktörer samverkar inom energiområdet på Gotland. **Möjligheterna ligger i att utnyttja potentialen för bioenergi, vindkraft och solenergi. Ett trendbrott måste ske i sambandet tillväxt – energianvändning.**

Transporter

Transportsektorn i Sverige stod 2005 för ca 30 procent av alla utsläppen av växthusgaser och andelen är stigande. Av dessa 30 procent består drygt 90 procent av inrikes vägtransporter. Trenden är att transportvolymerna minskar medan transporternas längd ökar. Gods transporteras allt längre sträckor (Den svenska klimatsstrategins utveckling, 2007. Naturvårdsverket & Energimyndigheten). Transportsektorn är med andra ord ett nyckelområde att försöka åstadkomma förändring inom, oavsett vilken framtidsbild man tycker verkar mest rimlig eller tiltalande.

Insikten kring detta skulle kunna skapa nya förutsättningar för att bygga samhällsstrukturer som understödjer ett energieffektivt beteende, exempelvis en samhällsplanering som konsekvent prioriterar gång-, cykel- och kollektivtrafik i stället för bilresande och där incitament skapas för att ersätta fysiska resor med informations- och kommunikationsteknik i de fall det är möjligt.

Genus och klimat

Det pågår forskning kring genus och genderfrågor i relation till forskning om klimatiförändringar och anpassning. Utgångspunkten är att även denna fråga bör belysas ur ett genusperspektiv. Skillnader i makt, inkomst och ekonomiska tillgångar, arbetsfördelning, kulturella mönster och sociala roller samt biologiska skillnader har betydelse för hur klimatfrågan kan hanteras utifrån ett globalt perspektiv. Lämna män och kvinnor olika stora ekologiska fotavtryck? Och i så fall, bör åtgärder sättas in mot de värsta förorenarna?

Forskare uppmärksammar skillnader när det kommer till hur män och kvinnor resonerar kring frågan vilka möjligheter samhället har att anpassa sig till ett föränderligt klimat. **Män litat i större utsträckning än kvinnor på tekniska lösningar, medan kvinnor oftare understryker vikten av beteendeförändringar.**

Klimatanpassning – vad är det?

Anpassning syftar till att minska riskerna och skadorna från nuvarande och framtida skadliga effekter på ett kostnadseffektivt sätt eller till att utnyttja potentiella fördelar. Några exempel på åtgärder är en effektivare användning av den knappa vattentillgången, anpassning av befintliga byggnormer till framtida klimatvillkor och extrema väderfenomen, konstruktion av valar eller högre vallar mot höjda havsnivåer, utveckling av grödor som tål torka, val av arter och metoder för skogsbruket som är mindre sårbara för stormar och bränder, utveckling av fysisk planering och korridorer som hjälper arter att migrera. Anpassning kan omfatta nationella eller regionala strategier och praktiska åtgärder som vidtas på gemenskapsnivå eller av enskilda. De kan föregripa händelser eller vidtas som en reaktion.

Den offentliga sektorn måste vidta åtgärder exempelvis genom att anpassa fysisk planering till riskerna för översvämning,

ändra befintliga byggnormer för att se till att långsiktig infrastruktur klarar framtida klimatrisker, uppdatera strategierna för katastrofhantering och inrätta system för tidig varning för översvämningar och skogsbränder.

Byggnadsfrågan är central och ett bra exempel på det omedelbara behovet av anpassning, så att hus blir mer boendevänliga i ett varmare klimat och kräver mindre energi – vilket i sig utgör åtgärder för att mildra effekterna. En vettig planering bör beakta framtida klimatförhållanden och detta bör även innefatta valet av lokalisering.

Kustområden är allt mer utsatta för klimatiförändringsrisker och åtgärder för att mildra effekterna bör särskilt inriktas på dessa områden. En sammanhållen och integrerad metod för kustplanering och kustförvaltning bör möjliggöra synergieffekter och åtgärda eventuella konflikter mellan ekonomisk utveckling av kustområden och den nödvändiga anpassningen till klimatiförändringar.

Hänsyn och ansvar

Ingen myndighet har idag ett övergripande ansvar för klimatanpassningsfrågan, men många centrala myndigheter har genom sina respektive sektorsansvar en viktig roll i klimatanpassningsarbetet. Ett 30-tal myndigheter arbetar med förebyggande åtgärder, ökad kompetens och kunskap och verkar för bättre beredskap vid störningar i viktiga samhällsfunktioner.

Sveriges kommuner och landsting och även Gotlands kommun anser att staten fritt bör tillhandahålla planeringsunderlag och analysverktyg anpassade för kommunerna. Behovet av underlag och bättre nationella höjddata är brådskande och ett självklart statligt ansvar, menar man.

Socioekonomiska konsekvenser

I det fortsatta arbetet med klimatanpassning finns det anledning att ta hänsyn till socioekonomiska effekter. Generellt sett kan sägas att både befolkningsutvecklingen och den regionala utvecklingen påverkar hur stora konsekvenserna blir vid ökad frekvens av översvämning, stormar, erosion, ras och skred. En ökad befolkning innebär att behovet av både bebyggelse och infrastruktur kommer att öka.

Samtidigt förbättras förutsättningarna för att anpassa samhället till ett förändrat klimat.

Det finns fortfarande osäkerheter om bland annat kostnaden för klimatiförändringarna, samhällets sårbarhet, kapacitet för anpassning till klimatiförändringarna, potentiell utveckling och spridning av ren teknologi samt för livsstilsförändringar och långsiktig socioekonomisk utveckling. Dock anses det möjligt att åstadkomma mycket stora minskningar av utsläppen av växthusgaser till en begränsad kostnad, under förutsättning att politiken genomförs på ett kostnadseffektivt sätt (En sammanhållen klimat- och energipolitik – Klimat, Regeringens proposition 2008/09:162).

Anpassning genom fysisk planering

Fysisk planering på regional och lokal nivå behöver i större utsträckning inriktas på att åstadkomma ett transportsnålt bebyggelsemönster. En medveten styrning av bebyggelseutvecklingen är av stor betydelse för det framtida transportberoendet, då bebyggelsen förändras långsamt och transportstrande bebyggelsemönster får konsekvenser för lång tid framöver.

Kommunernas fysiska planering är en viktig arena för att uppnå en klimatanpassad och energieffektiv samhällsstruktur. Där hanteras lokalisering av infrastruktur, arbetsplatser, handel och bostäder för minskat transportbehov och energieffektiva transporter samt utbyggnad av fjärrvärme och vindkraft.

Att bygga för att tåla

Vi har vant oss vid att leva med ett visst klimat och samhället är uppbyggt och anpassat därefter. Det har också visat sig att dagens samhälle i många fall är dåligt anpassat till de variationer som är karaktäristiska för det nuvarande klimatet. Senare års översvämningar och stormar har varit påminnelser om behovet av en mer framsynt planering som kan minska exponeringen och därmed risken för skador vid extremt väder. Även naturen är anpassad till det klimat vi har.

Det kommer att komma nya klimatscenarier från forskarna. Ovissheten kring utvecklingen av klimatiförändringarna är något som måste finnas med i den fysiska planeringen. Detta innebär i många fall flexibilitet och marginaler. **Dagens infrastruktur tål inte förändringar, medan klimatet är föränderligt.**

Översiktsplanens roll

På översiktlig kommunal planeringsnivå finns möjlighet till den helhetssyn som behövs för att kunna överblicka nutida och framtida konsekvenser av klimatiförändringarna.

I de fall där kostsamma skyddsåtgärder inte är något alternativ kan det dock vara nödvändigt att ta beslut om var ny bebyggelse inte kan tillåtas, till exempel genom lägsta tillåtna anläggningshöjd. Däremot är det inte lämpligt att i den översiktliga planeringen ange exakt hur anpassningen rent tekniskt, arkitektoniskt eller ingenjörsmässigt ska gå till. Detta eftersom tekniker och metoder förfinas och förbättras hela tiden och att dessa typer av detaljerade beslut bättre hör hemma i efterföljande planering och vid bygglovgivning.

Processen med att ta fram fysiska planer, både på översiktlig och detaljerad nivå, kan med sitt medborgardeltagande och syfte att åstadkomma lokal förankring verka för kunskaphöjning.

Eftersom översiktsplanen aktualitetsförklaras varje mandatperiod finns möjlighet att ta med nya forskningsrön som rör klimatproblematiken och som samhällsplaneringen behöver ta hänsyn till.

Hur förhåller sig översiktsplanen till klimatförändringarna?

Översiktsplanen har att förhålla sig till klimatförändringarna då deras effekter kan få stora konsekvenser för samhället och den fysiska planeringen.

Beräkningar kring havsnivåhöjningar, höga vattenstånd och översvämningsrisker gör att riktlinjer för byggande i kustzonen har tagits fram för att begränsa de negativa effekterna och för att bygga ett robust samhälle som klarar sådana påfrestningar. Detta kan bland annat komma att få konsekvenser för både befintliga turismanläggningar samt eventuella utvecklingsområden för turism, då de ofta har strandnära läge. Varsamhet och försiktighet bör iaktas för att till skapa långsiktigt hållbara etableringar.

I ett föränderligt klimat kommer kommunen att behöva hantera både skyfall och torka och ha beredskap för båda scenarierna. Det innebär att vatten- och avloppssystem måste dimensioneras för att klara extremare väderlekar och för att undvika översvämnningar med föroreningar och stora kostnader som följd. Systemen behöver bli mer robusta på många platser.

Samtidigt vill vi inte att grundvatten och ytvatten ska rinna ut i havet för snabbt under torka. Därför kan insatser när det gäller att anlägga eller återställa vattenmagasin/våtmarker vara aktuella och man bör ta hänsyn till detta vid nyetableringar av bebyggelse eller annan exploatering.

Konkurrensen om vattnet kan komma att hårdna än mer på Gotland under sommarmånaderna när befolkningen på Got-

land ökar genom turismen samtidigt som jordbruket är i stort behov av vatten. Redan nu bör samhället i ökad utsträckning planera för detta.

I översiktsplanen presenteras kommunens vattenplan som hanterar hur kommunen planerar att bygga ut och modernisera vatten- och avloppsnätet på ön. I översiktsplanen beskrivs också gällande riktlinjer för enskilda vatten- och avloppsanläggningar med syfte att behålla och förbättra dricksvattenkvaliteten och säkra dricksvattenförsörjningen.

Hur vägstrukturen på Gotland klarar framtida klimatförändringar bör utredas.

För närvarande genomför Gotlands kommun åtgärder för att anpassa hamnarna efter en högre medelvattennivå än dagens.

Med en växande befolkning och ett mer eller mindre gynnsamt jordbruksklimat är det av stor vikt att skydda odlingsbar mark från annan exploatering. I framtiden kanske vi inte kan vara så beroende av import av livsmedel som vi är idag. Översiktsplanen understryker att god åkermark inte ska bebyggas.

På grund av förväntade förändringar när det gäller temperatur och salthalt i Östersjön, då viktiga arter för fiskerinäringen missgynnas, bör man säkerställa sötvattenfiskets samt det kustnära fiskets möjligheter att utvecklas på Gotland.

Hur klimatförändringar kommer att påverka våra kulturhistoriska värden på Gotland är föremål för djupare studier i det föreslagna kulturmiljöprogrammet som ska tas fram i samarbete mellan Länsstyrelsen

på Gotland, Gotlands Museum och Gotlands kommun.

En samhällsplanering som konsekvent prioriterar gång-, cykel- och kollektivtrafik istället för bilresande bidrar starkt till att minska transporter som genererar växthusgasutsläpp.

För att lyckas med detta bör man inrikta planeringen mot en mer samlad bebyggelse som inte bygger på långa avstånd mellan viktiga målpunkter. Detta är också en viktig planeringsriktlinje som översiktsplanen presenterar. En mer samlad bebyggelse ger ett mer koncentrerat underlag för en utvecklad kollektivtrafik och för investeringar i gång- och cykelvägnät i och utanför våra tätorter. På Gotland kan en satsning på en väl fungerande IT-infrastruktur över hela ön bidra att minska en del av arbetsresorna.

Översiktsplanen för Gotlands kommun presenterar ett ambitiöst planeringsunderlag för en storskalig utbyggnad av vindbruket på Gotland. Vindproducerad el är en viktig pusselbit när det gäller att gå mot en mer miljövänlig energianvändning.

RIKSINTRESSEN

enligt Miljöbalken (MB)

Riksintressen enligt miljöbalken (MB)

Det primära verktyget för att reglera markanvändningsfrågor i syfte att åstadkomma en hållbar användning av våra naturresurser återfinns i de grundläggande respektive de särskilda hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap miljöbalken, MB. Bestämmelserna ska bl.a. tillämpas vid bygglovprövning och planläggning enligt plan- och bygglagen, PBL. I översiktsplanen ska kommunen särskilt redovisa hur förekommande riksintressen tillgodoses.

Bestämmelserna syftar till att skydda för samhället viktiga allmänna intressen, men inte till att hindra alla former av bebyggelse eller exploatering i de skyddsvärda områdena. Påtagligt skada är det centrala begreppet vid avvägning mellan riksintressen och andra intressen. Det är en sådan påverkan på riksintressena som ska hindras. Reglerna gäller inte pågående markanvändning, även om en ändring av formerna för en sådan användning kan orsaka stora förändringar av ett riksintresses värde. En samutnyttjad användning av mark- och vattenområden är det mest effektiva och resurssparande och är därför i många fall att föredra.

Riksintressen enligt 3 kap miljöbalken

I 3 kap miljöbalken, MB, finns de grundläggande hushållningsbestämmelserna. Av dessa framgår att det finns allmänna intressen, både bevarande- och exploateringsintressen, som anses särskilt viktiga. Dessa intressen ska generellt sett prioriteras framför andra intressen i den fysiska planeringen. De så kallade prioriterade intressena ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som på-

tagligt skadar dem. Allmänna intressen ska ges företräde framför enskilda intressen.

De prioriterade intressena omfattar bl.a. mark- och vattenområden och fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden, kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Vidare gäller det mark- och vattenområden som har betydelse för rennäringen eller yrkesfisket, vattenbruk och totalförsvaret eller som är särskilt lämpliga för anläggningar för industriell produktion, energiproduktion, energidistribution, kommunikationer, vattenförsörjning eller avfallshandtering. Det gäller även områden som innehåller värdefulla ämnen eller material och mark- och vattenområden som är särskilt känsliga från ekologisk synpunkt. Vidare gäller det stora mark- och vattenområden som inte alls eller endast obetydligt är påverkade av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön.

I de prioriterade intressena ingår även delar av jord- och skogsbrukets marker. Brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk. Skogsmark som har betydelse för skogsnäringen skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra ett rationellt skogsbruk.

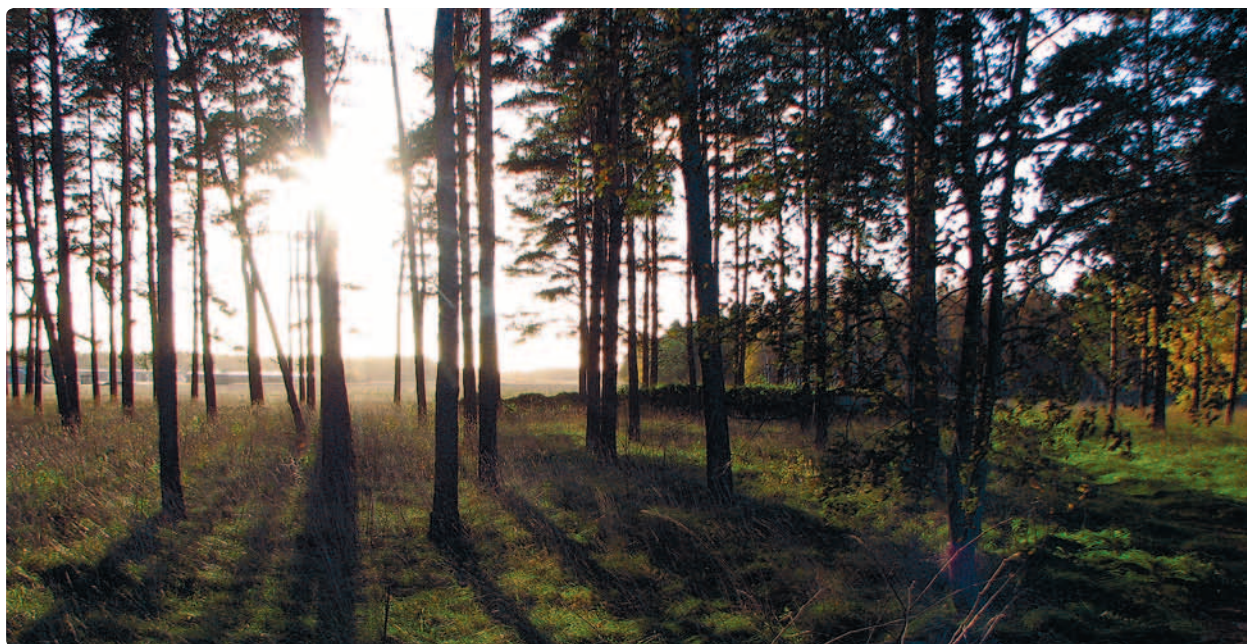
Enligt 3 kap MB kan de prioriterade intressena, inom vissa områden, även få status som riksintresse. Skyddet för områden av riksintresse framstår som starkt då de ska

skyddas mot åtgärder som påtagligt skadar dem eller påtagligt försvårar utnyttjandet av dem.

- Riksintressena i 3 kap MB pekas ut av ansvarig central myndighet efter skriftligt samråd med länsstyrelsen.
- Naturvårdsverket pekar ut områden av riksintresse för djur- och växtlivet och friluftslivet,
- Riksantikvarieämbetet föreslår områden av kulturhistoriskt riksintresse,
- SGU pekar ut de riksintressanta mineralfyndigheterna,
- Energimyndigheten pekar ut riksintressanta vindkraftsområden,
- Sjöfartsverket pekar ut hamnar och farleder m.m. av riksintresse,
- Luftfartsverket pekar ut flygplatser m.m. av riksintresse,
- Fiskeriverket pekar ut riksintressanta fångstområden, lekområden och hamnar och
- Försvarsmakten pekar ut totalförsvarets riksintressen.

Varje område beskrivs och myndigheten anger de värden som utgör grunden för respektive riksintresse.

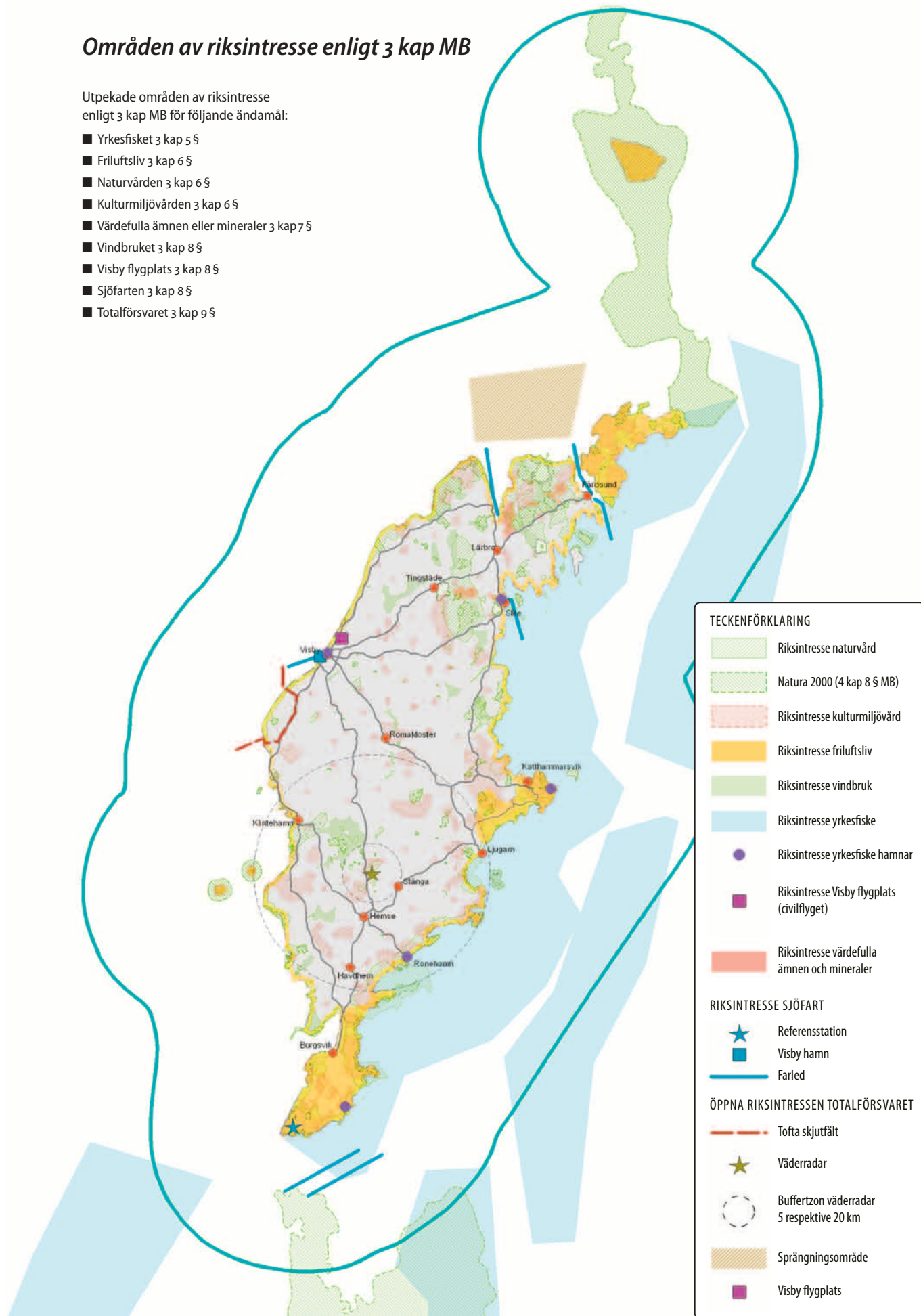
Kommunen ska vid antagande av planer eller vid beslut i enskilda ärenden göra en egen bedömning av om ett utpekad områdes egenskaper motiverar riksintressestatus. I praktiken är det i det enskilda fallet dock svårt att bortse från de bedömningar och anspråk som de centrala myndigheterna har gjort. Att ett område har pekats ut som riksintresseområde innebär ett slags presumption, dvs ett antagande tills något annat har bevisats. Endast vid en slutlig prövning av ett ärende kan avgöras om det verkligen var ett riksintresse eller inte.

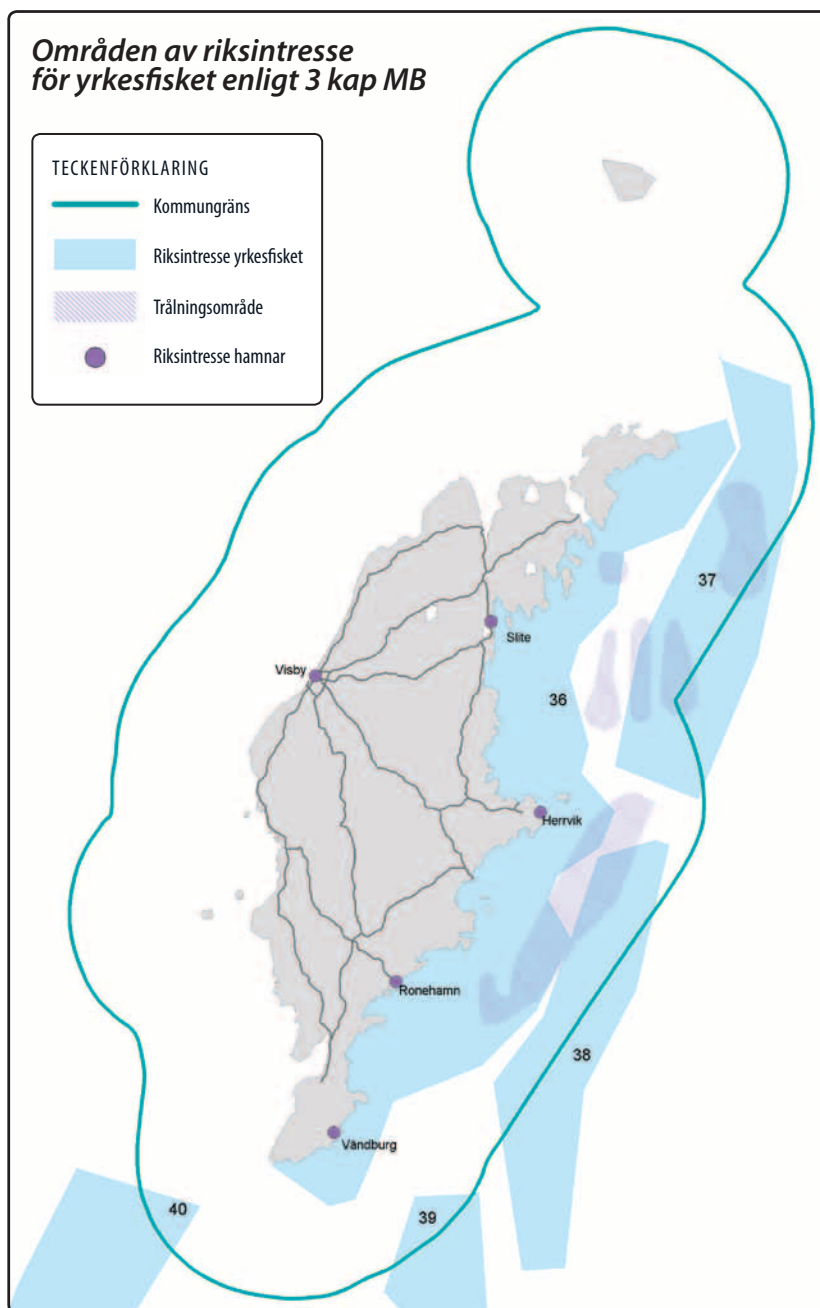
Områden av riksintresse enligt 3 kap MB

Uttekade områden av riksintresse enligt 3 kap MB för följande ändamål:

- Yrkesfisket 3 kap 5 §
- Friluftsliv 3 kap 6 §
- Naturvården 3 kap 6 §
- Kulturmiljövården 3 kap 6 §
- Värdefulla ämnen eller mineraler 3 kap 7 §
- Vindbruket 3 kap 8 §
- Visby flygplats 3 kap 8 §
- Sjöfarten 3 kap 8 §
- Totalförsvaret 3 kap 9 §

Områden av riksintresse för yrkesfisket enligt 3 kap MB

Riksintresse för yrkesfisket 3 kap 5 §

Mark- och vattenområden som har betydelse för yrkesfisket skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra näringens bedrivande.

De värden som utgör riksintresset för yrkesfisket kan delas in i tre delar:

1. Bevarande av resursen: Skydda fiskens reproduktions-, uppväxts- och födosöksområden.
2. Nyttjande av resursen: Tillgänglighet till områden för fiskets bedrivande, fångstområden och inga hinder inom fångstområdena.
3. Infrastruktur på land: Tillgång till hamnar som ger förutsättningar för att i tillräcklig utsträckning ge möjlighet att omhändertaga fångsten på ett kvalitetsmässigt bra sätt, som ger goda service-möjligheter och säkerhetsmässiga förutsättningar för fiskets bedrivande. För det

småskaliga kustnära fisket som särskilt pekas ut i den gemensamma fiskeripolitiken och i den nationella fiskeripolitiken, är det nödvändigt med hamnar nära området där fisket bedrivs.

När det ska avgöras vilken påverkan en åtgärd får på riksintresset för yrkesfisket, om det kan innebära påtaglig skada, är det utifrån dessa tre intresseaspekter som en sådan påverkan bör prövas.

Fiskeriverket har 2006 reviderat områden av riksintresse för yrkesfisket. Sedan områdena pekades ut 1991 har det Svenska fisket genomgått stora förändringar. Vid en översyn konstaterades att grunderna för bedömningen var oklara, att tillämpning och avgränsning skiljde sig mellan länen samt att motivet – *omfattande fiske* – inte kunde försvaras i flera områden mot bakgrund av dagens situation.

Det var också klart att den rådande rumsliga fördelningen av fiskeansträng-

ningen till viss del stämde dåligt överens med utpekade fångstområden. Dessutom berörde riksintressena till största delen bara kust- och insjöområdena. Det ökade intresset för vindbruk till havs aktualiserade ett behov att ta med utsjöområdenas betydelse för yrkesfisket i bedömningen.

I kustområdet utanför Gotland är flatfisk främst skrubbskädda (butt eller flundra) och piggvar (butta) viktiga arter. Öster om Gotland finns viktiga fångstområden för strömming och skarpsill. Även de viktigaste hemma- och/eller landningshamnarna inom respektive havsområde bedöms som riksintresse för yrkesfisket.

Områden utpekade som riksintresse för yrkesfisket som helt eller delvis ligger inom Gotlands kommun:

- **Område 36:** Gotland ost, Färö till Hoburgs rev, utgör fångstområde för piggvar, torsk, strömming och skarpsill.
- **Område 37:** Gotland ost, Salvorev syd-över, djup mer än 40 m, utgör fångstområde för strömming och skarpsill.
- **Område 38:** Gotland sydost, djup mer än 50 m, fångstområde för strömming och skarpsill.
- **Område 39:** Syd Gotland, fångstområde för torsk och piggvar.
- **Område 40:** Sydvest Hoburg, fångstområde för strömming, skarpsill och torsk.

Följande Gotländska fiskehamnar är utpekade som riksintresse:

- Ronehamn
- Vändburg
- Herrvik
- Slite
- Visby Hamn (riksintresse enligt förslag från Länsstyrelsen)

Kunskapsunderlag

Generellt räknas havsområden grundare än 30 m som de mest produktiva områdena i haven. De flesta fiskarter tillbringar någon del av sin levnad inom dessa områden för reproduktion (lek och kläckning), uppväxt eller födosök. Det innebär även att mycket av fisket bedrivs inom dessa områden. Det gäller framförallt det småskaliga och kustnära nätfisket.

Vid trålfiske används två typer av trålar:

1. Flyttrålar som dras över stora vattendjup och inte når botten.
2. Bottentrålar, som i regel dras på grundare områden.

När det gäller volym är det idag flyttrålfiske som är den dominerande metoden för fisket efter strömming och skarpsill. Flyttrålfiske bedrivs med större fartyg från den svenska västkusten. Detta sker en del av året inom de riksintresseområden med djupt vatten som ligger öster om Gotland.

Det Gotlandsbaserade trålfiske efter strömming och skarpsill sker med små fartyg och oftast med bottentrålning. Det bottentrålade fisket bedrivs inom vissa områden som uppfyller två kriterier:

1. Goda fångstmöjligheter.
2. Få hinder för fiskets bedrivande.

Bottentrålning kräver släta botten där trålen inte riskerar att fastna i tex vrak och klippor. De sk trålbannerna är kända (se karta sidan 22). Uppgifter om fångstområden för nätfisket samt uppgifter om kända lekområden, uppväxtområden, hindrande strukturer saknas däremot i planeringsunderlaget.

Det finns idag ingen samlad bild av dessa uppgifter. En del information kan erhållas från yrkesfisket, som bör kontaktas i tidigt skede för bedömningar av vilka områden som bör undantas från exploatering.

Som en följd av förändringar i fiskbestånd, av naturliga eller mänskliga orsaker, och förändringar i kommersiellt mönster (efterfrågan, lönsamhet i fisket tex), är riksintressena för fiskets bedrivande föränderliga över tid.

Ett exempel är att tidigare riksintresseområde längs Gotlands östra kust, som lades fast utifrån förhållandena på 1980-talet med mycket torsk, slutade i höjd med Östergarnslandet. Under 1990-talet utvecklades piggarfisket som inte minst bedrevs söder om och ner till Hoburgs bank, vilket bidragit till utformningen av dagens område.

I dag är trålfiske efter skarpsill och strömming det viktigaste fisket vilket gör att de områden där trålning sker är de viktigaste.

För att en exploatering inte skall inkräkta på fiskets riksintressen kan, som en följd av brister i kunskapsunderlaget, områden därför i regel inte pekas ut som konfliktfria områden. Beroende på typ, omfattning, tid av exploatering etc. kan olika arter påverkas i olika utsträckning. Det är därför nödvändigt med en tidig kontakt inför eventuell exploatering.

Exempel på åtgärder som kan påverka riksintresse för yrkesfisket:

» Utsläpp kan i olika former påverka fiskets förutsättningar.

De gotländska utsläppen, som är relativt små, sker dels genom ytvattenavrinning från åar, dels från reningsanläggningar. I många fall mynnar åar i vikar och påverkan från övergödning kan ses genom ökad igenväxning. Även om vattenomsättningen runt Gotland är god, är den sämre i vikarna. Det är därför viktigt att försöka minska belastningen i sådana områden.

Åtgärder bla inom lantbruket som "Greppa näringen" och med anläggande av våtmarker pågår för att minska näringsbelastningen.

Allt fler hushåll blir anslutna till kommunala eller gemensamma reningsanläggningar. För att minska påverkan från sådana anläggningar är det viktigt att utsläppen av det renade vattnet, eller vid driftstörningar, det orenade vattnet, sker på sådana platser och på sådant sätt att påverkan minimeras. Överflödesavlopp bör som regel inte läggas i vikar eller andra områden med sämre vattenomsättning.

» Havsbaserat vindbruk kan på olika sätt påverka fiskets förutsättningar

Undersökningar har visat att fundament till havsbaserade vindkraftsverk ger samma effekt som tex vrak, de fungerar som konstgjorda rev och ökar hårdbottenytan. Här fäster växter som attraherar lägre djurgreper samt vissa fiskarter.

Hittills har dock inga positiva effekter påvisats för de kommersiella arterna, eftersom de saknats i de studier som genomförts.

Effekter av vindkraftverk vid placering i lekområden synes inte vara undersökta. Det finns därför anledning att utgå ifrån

att de tidigare påvisade undvikandereaktionerna de undersökta arterna av kommersiellt värde generellt visar vid vindkraftverk i drift, även skulle påverka fiskars reproduktion inom vissa områden och för vissa arter.

Av Boverkets vindkraftshandbok framgår dock att mycket tyder på att fiskar inte påverkas av vindkraftverkens ljud och vibrationer. Vidare framgår att de havsbaserade verkens fundament dessutom fungerar som konstgjorda rev och sannolikt har positiv inverkan på det marina livet och att en vindkraftspark till havs också kan bidra till att skapa en skyddszon för fisk och annat djurliv.

Havsbaserade vindkraftverk kan, beroende på placering, utgöra hinder för fiskets bedrivande, tex hindra trålfiske eller om exempelvis nätfiske förbjuds i närheten av dessa platser.

» Vågkraftverk kan på liknande sätt som det havsbaserade vindbruket påverka fiskets förutsättningar

Tekniken att producera elektricitet från vågkraftverk har funnits länge, och har idag nått en sådan utveckling att en kommersialisering kan komma att ske. Även för denna teknik kan, åtminstone inledningsvis till dess kunskap finns, konflikterna med riksintressen för yrkesfisket vara desamma som för vindkraft.

Så tillgodoses riksintresset för yrkesfisket:

Länsstyrelsen kan i dagsläget inte lämna ett samlat underlag som beskriver utpekade riksintressen för yrkesfisket på ett sådant sätt att kommunen har möjlighet att på ett tillfredsställande sätt beakta riksintresset i den fysiska planeringen. Av Länsstyrelsens underlag framgår att: *"Det finns idag ingen samlad bild eller sammanställning av dessa uppgifter, därför blir det nödvändigt att i ett tidigt skede ta kontakt med yrkesfisket för att bedöma inverkan på fisk och fisket och vilka lekområden, trålbannor, nätfiskeområden etc som bör undantas"*.

Kommunen bedömer att *"tidigt skede"* är nu och att det är Länsstyrelsens ansvar att tillhandahålla planeringsunderlag rörande yrkesfiskets riksintresse!

Kommunen kan trots brister i planeringsunderlaget inte avstå ifrån att peka ut områden för vindbruk i översiktsplanen som på andra sätt bedöms som lämpliga. Utpekade områden för vindbruket är gjorda så långt underlaget medger med beaktande av yrkesfiskets riksintressen.

Utpekade områden för det havsbaserade vindbruket på den östra sidan av Gotland ligger delvis inom utpekade områden av riksintresse för yrkesfisket. Med utgångspunkt från riksintressebeskrivningen går det dock inte att dra slutsatsen att de utpekade områdena ligger inom de delar av riksintresseområdena som bör undantas från exploatering. Det måste de fortsatta plan- och tillståndsprocesserna utvisa.

Vid planering och prövningar av förändringar av de utpekade hamnarna ska fiskets riksintresse särskilt beaktas.

Riksidresse för naturvård 3 kap 6 §

Ansaret för skydd av värdefull natur delas av stat och kommun. Naturvårdsverket lämnar uppgifter om områdena av riksidresse för naturvården och dessa ska motsvara de mest värdefulla naturområdena i ett nationellt perspektiv. De ska också representera huvuddragen i den svenska naturen. Det finns fem huvudkriterier för riksidresseområden för naturvården:

- Områden med framstående exempel på landskapstyper eller naturtyper eller kombinationer av naturtyper, som särskilt väl visar landskapets utveckling samt processer och naturlig utveckling i olika ekologiska system såväl på land som i vatten.
- Väsentligen opåverkade naturområden.
- Områden med sällsynta naturtyper, hotade arter eller sårbara biotoper och arter.
- Områden med mycket rik flora eller fauna.
- Områden av mycket säregen och märklig beskaffenhet.

Riksvården är de naturkvaliteter som motiverar att ett område är av riksidresse. Ett riksidresseområde kan ha flera riksvården. Till varje del av ett välgrensat riksidresseområde ska man åtminstone kunna hänföra ett riksvärde.

Riksvårdena är de naturvården som utgör det egentliga riksidresset, som inte får påtagligt skadas.

Gränsen för ett riksidresseområde ska inte betraktas som entydigt bestämd. En närmare avgränsning ska ske i samband med planläggning enligt PBL (enligt prop 1985/86:3, som var förarbete till naturresurslagen, vilken oförändrad lyftes in i miljöbalken 1999).

Det faktum att Naturvårdsverket har gjort bedömningen att ett område är av riksidresse för naturvården enligt 3 kap MB får dock anses utgöra presumtion, dvs att det är ett rimligt antagande att ett utpekade område faktiskt *också* är av riksidresse (MÖD 2004-20-29, M 9120-03). Presumtion betyder att ett antagande gäller tills det har motbevisats.

Gotlands natur är i många avseenden unik. Det är därför inte så konstigt att stora delar av Gotland har pekats ut som områden av riksidresse för naturvården.

Den nu gällande redovisningen av naturvården riksidressen enligt 3 kap MB beslutades av Naturvårdsverket 2000-02-07. I redovisningen finns 156 utpekade områden som sammanlagt omfattar 1394 km². Merparten av områdena ligger på land. Det till ytan största området är dock havsområdet Salvorev-Kopparstenarna (553 km²).

Enligt Naturvårdsverkets allmänna råd om tillämpningen av 3 kap 6 § miljöbalken, bör avgränsningen av ett riksidresseområde utgå från de värden som motiverar att området är av riksidresse, det vill säga det som utgör *riksvärde*.

I beskrivningsdelen av riksidresseredovisningen finns riksvårdena för de avgränsade riksidresseområdena redovisade.

Riksvården förekommer på olika nivåer. På landskapsnivå benämns de i första hand *"odlingslandskap"* eller *"skogslandskap"*. På landskapsnivå förekommer även det geovetenskapliga riksvärde *"klintkust"*, som är en strandform. Vidare finns alltså även riksvården på naturtyps- och artnivå.

"Odlingslandskap"

Riksvärde "odlingslandskap" finns i 21 riksidresseområden, med en total yta av 505 km². Det rör sig oftast om ganska stora områden. Bedömningar i bygglov- och planärenden sker i första hand utifrån redovisade riksvården, på naturtypsnivå. Därefter bedöms den planerade åtgärdens helhetspåverkan på landskapet. Vid en sådan bedömning har den planerade åtgärdens påverkan på landskapsbilden och dess uppdelande verkan på annars sammanhållna markområden stor betydelse.

Riksvården på naturtypsnivå (odlingslandskap)

Följande naturtyper med beteckningar enligt Natura 2000-systemet är viktiga delar som riksvården på naturtypsnivå i områden med riksvärde "odlingslandskap":

Gräsmarker på kalkhällar (6110), nordiskt alvar (6280), enbuskmarker på kalkgräsmarker (5130), kalkgräsmarker (viktiga orkidelokaliteter) (6210), atrika torra – friska gräsmarker (6270), högtörngångar (6430).

Inga våtmarkslandskap finns angivna som riksvärde. Åtskilliga våtmarkstyper finns dock redovisade som riksvården på naturtypsnivå.

"Skogslandskap"

Även riksvärde "skogslandskap" utgör en betydande areal och förekommer i 13 områden. I fyra av dessa områden ingår också "odlingslandskap" som riksvärde.

Bedömningar i bygglov- och planärenden sker i första hand utifrån redovisade riksvården, på naturtypsnivå. Skogliga nyckelbiotoper inom riksidresseområden utgör viktiga värdekärnor. Därefter bedöms den planerade åtgärdens helhetspåverkan. Vid en sådan bedömning har den planerade åtgärdens uppdelande verkan på ett annars sammanhållet skogsområde stor betydelse.

Riksvården på naturtypsnivå (skogslandskap)

Följande naturtyper med beteckningar enligt Natura 2000-systemet är viktiga delar som riksvården på naturtypsnivå i områden med riksvärde "skogslandskap": Västlig taiga (9010), boreonemoral äldre naturlig ädellövskog (9020), örtrika, näringsrika skogar med gran (9050), trädklädda betesmarker (9070), lövsumpskog (9080) eller svåmlövskog (91E0).

Inga "kustlandskap" finns angivna som riksvärde. Delar av kustlandskap finns dock med på naturtypsnivå.

Riksvården på artnivå

Särdragen i flora och fauna ska beaktas så långt möjligt. I de flesta fall görs detta genom att riksvården beaktas på naturtyps-

nivån. Särskilt angivna arter eller grupper av arter, ska beaktas.

Så tillgodoses riksidresset för naturvården:

Att redovisa hur kommunen avser att tillgodose riksidressen för naturvård enligt 3 kap MB, innebär att redovisa på vilket sätt beslut om ändrad markanvändning ska hanteras så att inte förekommande riksvården påtagligt skadas.

Detta kan på en översiktlig nivå, som i översiktsplanen för hela Gotland, i praktiken endast ske genom generella ställningstaganden eller redovisningar av hur den efterföljande bedömningen i enskilda ärenden ska ske. Det är först i enskilda ärenden som det kan bedömas om en påverkan på ett riksvärde innebär påtagligt skada eller inte, eller om det aktuella området verkligen är ett område av riksidresse.

De olika riksvårdena är i många fall möjligen att avgränsa och i vissa fall går det även att avgränsa ett påverkansområde för vissa typer av ändrad markanvändning. Ett påverkansområde som ligger utanför ett område av riksidresse ingår inte i riksidresset, men ska beaktas vid bedömning av påverkan på riksidresset. Det är dock stor skillnad mellan olika riksidresseområden hur väl avgränsade de är i nu gällande riksidresseredovisning. För vissa riksidresseområden, oftast tillkomna i beslutet från 2000, är avgränsningen mycket snäv. I stort sett krävs inga ytterligare preciseringar av riksvårdena i dessa områden.

Det är i första hand på landskapsnivå som en närmare precisering av riksvårdena är mest angelägen.

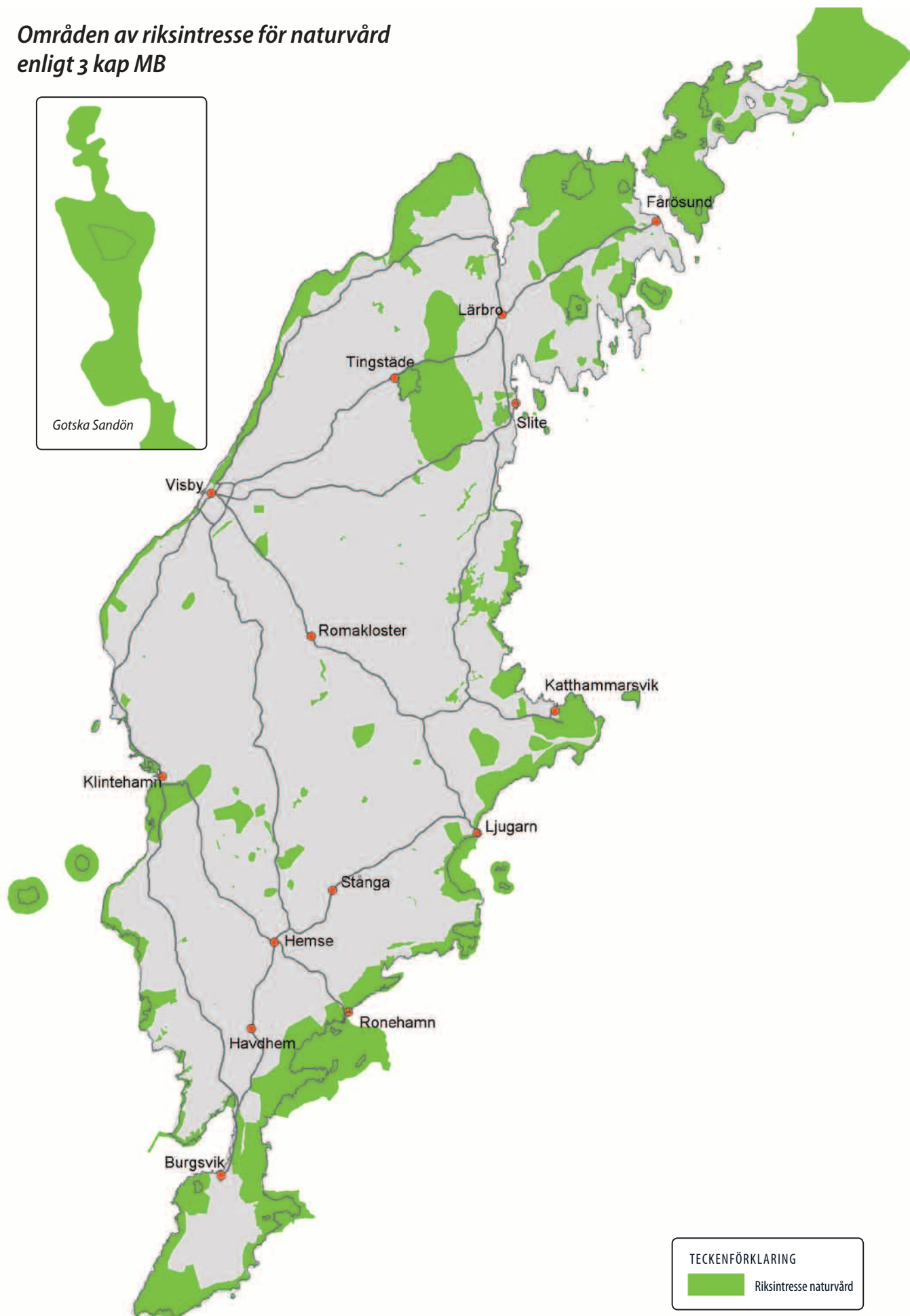
Även riksvärde "klintkust" behöver preciseras till innebörd och avgränsning. Riksvården på naturtyps- och artnivå är i allmänhet lättare att precisera och avgränsa.

För att kunna bygga vidare på en allt mer GIS-baserad information i plan- och bygglovhanteringen, måste det ske förbättringar och fördjupningar i det redovisade riksidressematerialet. Detta bör ske i samverkan mellan kommunen och länsstyrelsen. Mest angeläget är det alltså att åstadkomma sådana fördjupningar inom de riksidresseområden som innehåller riksvårdena "odlingslandskap" och "skogslandskap".

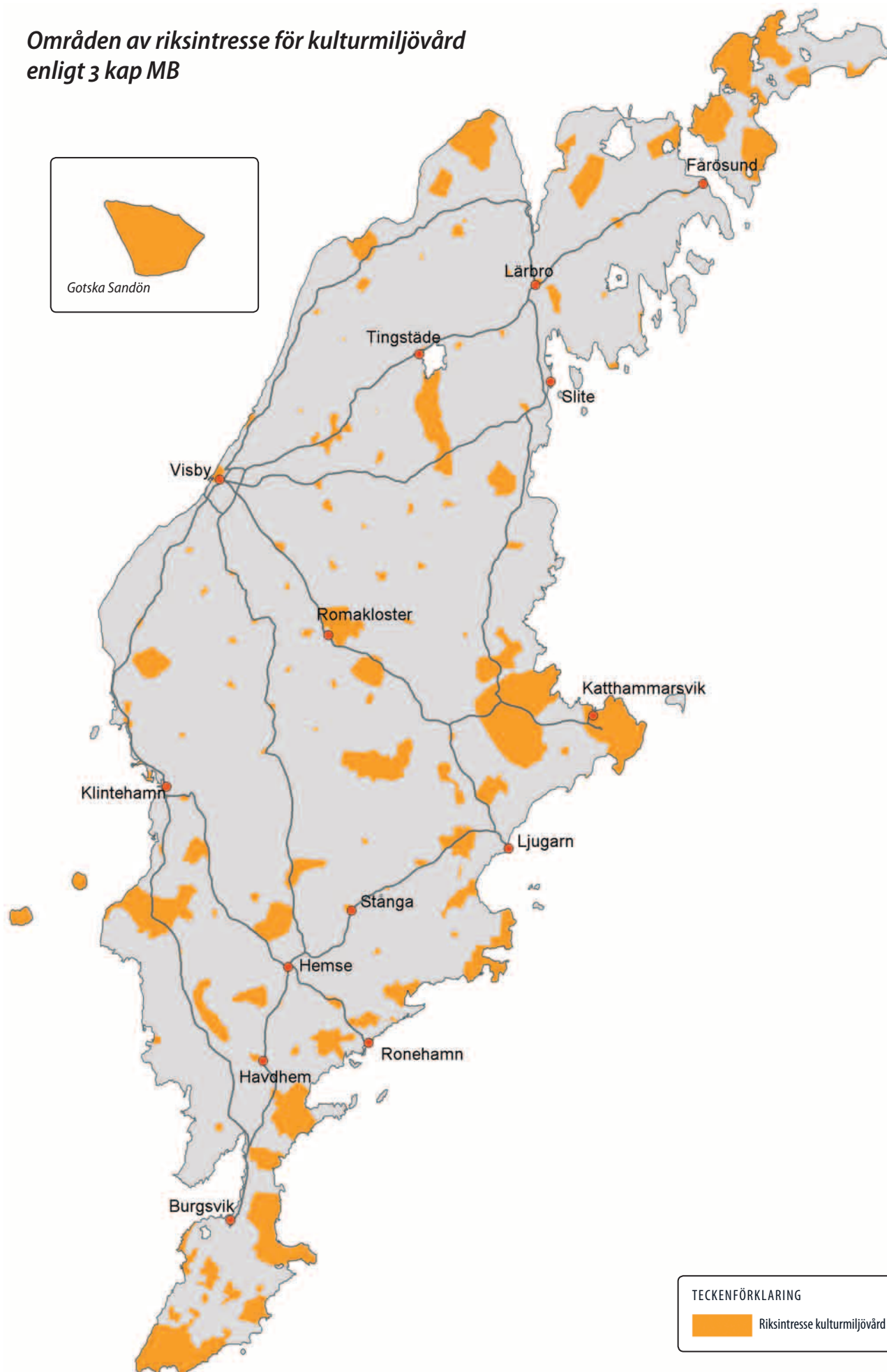
Tydliga värdebeskrivningar är en förutsättning för väl avvägda beslut. Det är också en förutsättning för att riksidresserna ska vinna allmän respekt och att beslut ska vinna förståelse och acceptans hos samtliga inblandade aktörer.

Kommunen har för avsikt att riksidresset för naturvård enligt 3 kap MB ska tillgodoses genom att riksvårdena kommer att avgränsas i en "naturvärdeskarta" (se närmare beskrivning i kapitlet Naturvården, sidan 82). "Naturvärdeskartan" ska utgöra stöd vid bedömningar i den fördjupade översiktliga planeringen, vid prövning av detaljplaner och vid bygglovprövningar, så att områden av riksidresse för naturvården skyddas mot åtgärder som *påtagligt skadar* förekommande riksvården och därmed riksidresset.

Områden av riksintresse för naturvård enligt 3 kap MB

Områden av riksintresse för kulturmiljövård enligt 3 kap MB

Riksintresse för kultur- miljövården 3 kap 6 §

De riksintressen för kulturmiljövården på Gotland som utpekats är sammanlagt 164, varav 31 är större än 10 kvadratkilometer. Den totala arealen uppgår till cirka 467 kvadratkilometer, dvs drygt 15 procent av Gotlands totala areal. Klassningen som riksintresse innebär inte att miljön är säkerställd. För det krävs detaljplan eller områdesbestämmelser som reglerar bygglovplikt och rivningslovplikt. De allra flesta områdena ligger utanför detaljplanlagt område och har därmed endast ett mycket vagt formellt skydd genom miljöbalken.

Riksantikvarieämbetet har senast i ett beslut den 18 augusti 1997 reviderade värdetexter för de riksintressen som redovisades 1987. Dessa har i och med det, inte ändrat vare sig geografisk avgränsning eller områden. I översiktsplanen VISION GOTLAND 2010 antagen av kommunfullmäktige 1995 angavs att man avsåg skydda dessa områden mot åtgärder som påtagligt kan skada de riksintressanta värdena. Kommunen avsåg vidare att fördjupa översiktsplanen i enlighet med de uppställda målen och föreslagna strategierna. Kommunen skulle närmare redovisa skyddet för riksintressena i kulturminnesvården. Detta skulle ske bland annat i arbetet med rekommendationer för prövning av bygglov utanför planlagda områden. Kommunfullmäktige beslutade 1996 om riktlinjer för bygglovprövning varvid bland annat angavs att remissmaterialet skulle användas i avvaktan på ett kulturmiljöprogram för Gotland.

I länsstyrelsens granskningsyttrande som utgör en del av översiktsplanen angavs att

skyddet av riksintressena för kulturmiljövården är otillräckligt. Kommunen bör därför initiera ett arbete med områdesbestämmelser som höjer bygglovplikten i områden med värdefull bebyggelse och kulturlandskap. I en bifogad förteckning angavs 23 områden som borde prioriteras i detta arbete.

I VISION 2010 angavs att kommunen avser att fördjupa översiktsplanen och närmare redovisa skyddet för riksintressena i kulturmiljöområden. Bland annat genom de bygglovriktlinjer utanför planlagda områden som antogs 1996 har kommunens ställningstagande redovisats.

Följande områden är av riksintresse för sina kulturvården

- 95 medeltidskyrkor och kyrkoruiner med omgivning
- 11 fiskelägen
- Visby innerstad
- 56 kulturmiljöer av olika slag från industrimiljöer till kulturlandskap

Så tillgodoses riksintresset för kulturmiljövården:

För att få en bild av behovet av säkerställande fördras en genomgång av riksintressena område för område. Någon sådan heltäckande inventering har inte kunnat göras inom ramen för översiktsplanarbetet. Det krävs också en analys av de tjugo gångna årens bebyggelseutveckling för att kunna avgöra inriktningen av eventuella säkerställandeåtgärder. Det kan endast konstateras att inga områdesbestämmelser hittills upprättats med syfte att säkerställa kulturriksintressena. För Visby innerstad finns dock en detaljplan antagen den 22 februari 2010,

laga kraft den 26 mars 2010, som bland annat syftar till att säkerställa riksintresset.

Diskussion

- Är 1987 års riksintresseredovisning aktuell sedd ur dagens kultur-värdessynpunkt?
- Hur har utvecklingen i synen på urvalet och hanteringen av kulturmiljöerna varit?
- Vilket är syftet med riksintresseutpekandet?
- Hur är kunskapsläget?
- Vilka är hoten?
- Värdemotivens tydlighet och användbarhet vid planering och bygglovprövning.
- Har kommunen underlag att bedöma riksintressenas relevans?

Diskussioner har förts med länsstyrelsen om tillämpningen av bestämmelserna i miljöbalkens 7 kapitel när det gäller att skydda kulturmiljön i de riksintressanta fiskelägena. Enligt länsstyrelsen är det enligt skyddsbestämmelserna inte möjligt att kunna hävda kulturmiljöaspekterna. Två av de elva riksintressanta fiskelägena har idag ett skydd som byggnadsminnen enligt kulturminneslagen, ett annat fiskeläge är beläget inom ett nybildat naturreservat som dock saknar regler om hänsyn till kulturvården. Miljöbalkens kulturresevatsinstitut borde enligt kommunens uppfattning komma till användning i skyddet av de riksintressanta fiskelägena.

Riksintresse för friluftsliv 3 kap 6 §

I Naturvårdsverkets Handbok – Riksintresse för naturvård och friluftsliv – allmänna råd för tillämpningen av 3 kap 6 §, andra stycket, Miljöbalken framgår följande:

Med friluftsliv avses i detta sammanhang vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling.

Områden av riksintresse för friluftslivet har så stora värden på grund av natur- och kulturkvaliteter att de är eller kan bli attraktiva för besökare från hela eller en stor del av landet eller utlandet. När det gäller områden som är av riksintresse för friluftslivet spelar förutsättningarna för naturupplevelser och friluftsvksamhet samt tillgänglighet för allmänheten stor roll. Värderingen hänger samman med hur stort och ostört ett område är och om natur- och kulturföreteelserna är särskilt attraktiva för en nationell publik, till exempel genom att området har tilltalande utsiktspunkter och utflyktsmål.

Att det finns för landet särskilt goda förutsättningar för tex bad, båtliv, vandring, fritidsfiske eller vintersport kan innebära att området är av riksintresse. Till väsentliga naturkvaliteter för friluftslivet hör bl a variationen i landskapet. Möjligheterna till naturupplevelser och friluftsvksamheter av olika slag är vanligen större ju mer omväxlande miljön är. Områdenas värde förhöjs av kombinationer av naturtyper, intresseaspekter och urvalskriterier. Ett områdes visuella helhetsvärden, dess landskapbild, ger förutsättningar för natur- och kulturupplevelser.

Ett områdes tillgänglighet och åtkomlighet för en bred allmänhet beror bl a av kommunikationer till området, övernattningsmöjligheter samt olika anläggningar och anordningar i övrigt.

Områden av riksintresse för friluftsliv

Inom Gotlands kommun finns sex områden utpekade som områden av riksintresse för friluftslivet enligt 3 kap 6 § MB. Dessa är Fårö, Östergarnslandet, Storsudret, Gotlandskusten, Gotska Sandön och Karlsöarna. Beskrivningen av riksintressenas värden togs fram 1988.

Fårö – område 1

Värdeomdöme

Fårö är ett särpräglad landskap med stora natur-, kultur- och skönhetsvärden. Attraktivt för friluftslivet främst på grund av naturvärden som raukfält, klapperstensfält och sanddynor samt de fina möjligheterna till bad och strandaktiviteter.

Riksintressets intresseaspekter rangordnade enligt följande:

1. Naturstudier
2. Bad
3. Cykling
4. Kulturstudier
5. Fritidsfiske

Förutsättningar för bibehållande av områdets friluftsvärden

- Det särpräglade landskapet med stora geologiska och kulturella värden måste bevaras.
- Den pågående markanvändningen – en småskalig jordbruksdrift med betesdjur kombinerat med ett skogsbruk där endast mindre uttag sker och sly och ris tas undan – måste få fortgå.
- Områdets värden kan reduceras av bebyggelseexploatering och om landskapsvårdande åtgärder inte även fortsättningsvis bedrivs i nödvändig omfattning.
- Planering och säkerställande.
- Området omfattas av Fördjupad översiktsplan för Fårö.
- Stora delar av området utgör klass 1-område i Länsstyrelsens sammanställning, *Värdefull natur på Gotland från 1984*.
- Flera naturreservat och fågelskyddsområden finns för de särskilt känsliga områdena.
- Kuststräckan Aursviken–Åjkeviken omfattas av strandskydd 200 meter.

Östergarnslandet – område 2

Värdeomdöme

Östergarnslandet är ett särpräglad landskap med stora natur-, kultur- och skönhetsvärden. Attraktivt för friluftslivet främst på grund av sina klintar och berg, sin oexploaterade kust samt de fina sandstränderna.

Riksintressets intresseaspekter rangordnade enligt följande:

1. Naturstudier
2. Strövande
3. Kulturstudier
4. Bad
5. Cykling

Förutsättningar för bibehållande av områdets friluftsvärden

- Att pågående markanvändning får fortgå.
- Området påverkas negativt av nya vägar, luftledningar, okänsliga skogsavverkningar, utdikning och olämpligt lokaliserad bebyggelse.
- Planering och säkerställande.
- Området omfattas av Fördjupad översiktsplan för Östergarnslandet.
- Stora delar av området utgör klass 1-område i Länsstyrelsens sammanställning, *Värdefull natur på Gotland från 1984*.
- Flera naturreservat ingår i området.
- Stora delar av kusten omfattas av strandskydd 200 meter och 300 meter.
- Området berörs av 5 områden utpekade som riksintresseområden för naturvärden.

Storsudret – område 3

Värdeomdöme

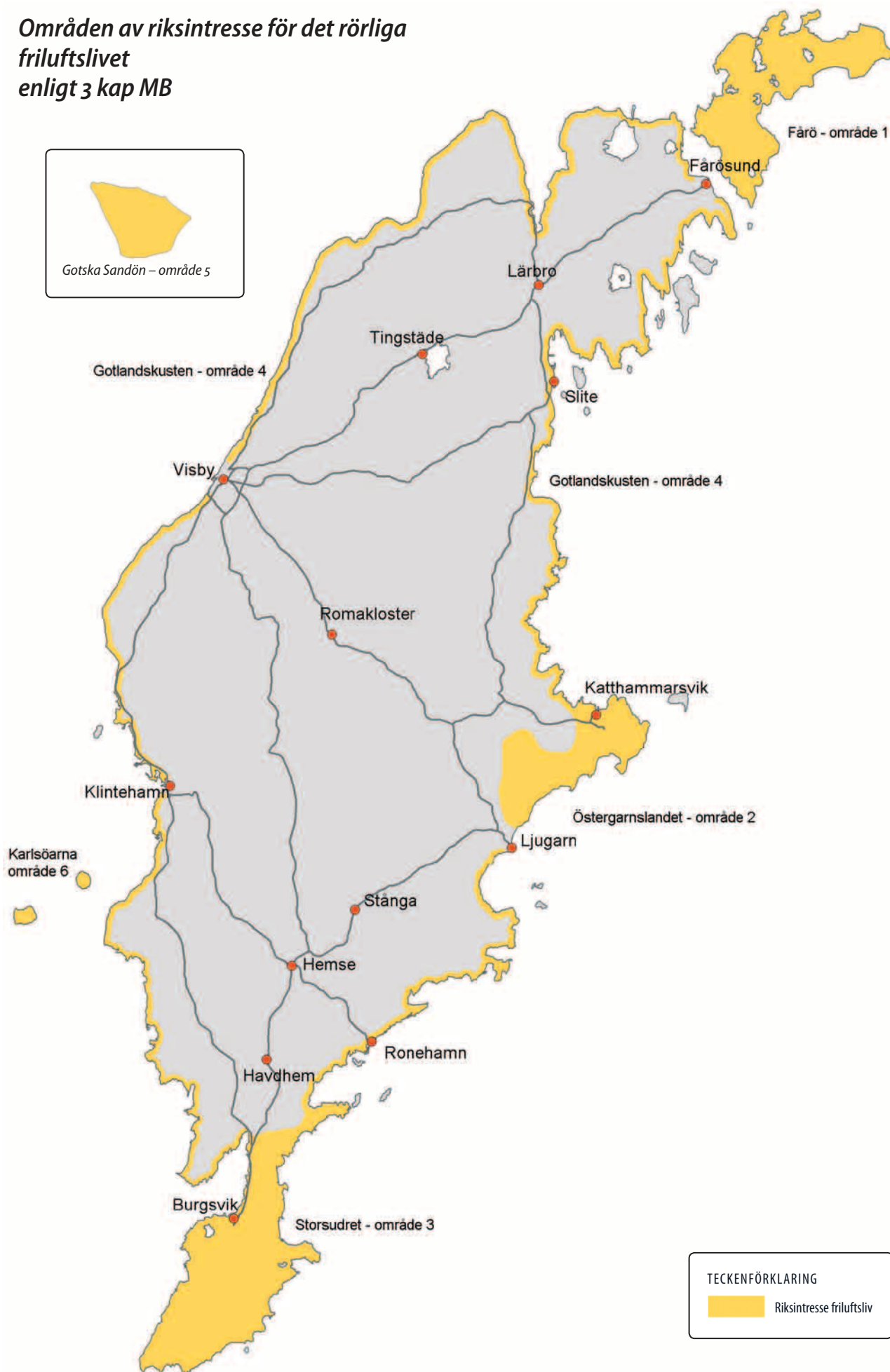
Storsudret är ett särpräglad landskap med stora natur-, kultur och skönhetsvärden. Attraktivt för friluftslivet främst på grund av de obrutna orörda stränderna, alvarmarkerna och raukområdena.

Riksintressets intresseaspekter rangordnade enligt följande:

1. Naturstudier
2. Strövande
3. Kulturstudier
4. Cykling
5. Bad

**Områden av riksintresse för det rörliga
friluftslivet
enligt 3 kap MB**

Förutsättningar för bibehållande av områdets friluftsvärden

- Att den nuvarande hävden och markanvändningen fortsätter.
- Området påverkas negativt av nya vägar, luftledning, barrskogsplantering och ny täktverksamhet och olämpligt lokaliserad bebyggelse.
- Planering och säkerställande
- Området omfattas av Fördjupad översiktsplan för Storsudret.
- Stora delar av området utgör klass 1-område i Länsstyrelsens sammanställning, *Värdefull natur på Gotland från 1984*.
- Flera naturreservat och ett fågelskyddsområde ingår i området.
- Med undantag av kuststräckan norr om Burgsvik omfattas kusten av strand-skydd 200 meter.
- Området berörs av 4 områden utpekade som riksintresseområden för naturvärden.

Gotlandskusten – område 4 Värdeomdöme

Gotlandskusten utgörs till stora delar av orörd och omväxlande natur med mycket goda möjligheter till rekreation och aktiviteter av olika slag.

Riksintressets intresseaspekter rangordnade enligt följande:

1. Bad
2. Naturstudier
3. Cykling
4. Kulturstudier
5. Vandring
6. Fritidsfiske

Förutsättningar för bibehållande av områdets friluftsvärden

- Hävden av strandängarna fortsätter och att bebyggelse och turistanläggningar lokaliserar till lämpliga platser.
- Planering och säkerställande.
- Stora delar av området utgör klass 1-område i Länsstyrelsens sammanställning, *Värdefull natur på Gotland från 1984*.

- Området berör 28 stycken områden av riksintresse för naturvård.
- Hela strandskyddsområdet runt kusten är sedan 1993 förordnat som naturreservat.

Gotska Sandön – område 5 Värdeomdöme

Gotska Sandön är en egenartad isolerad ö med sanddynor och delvis förtorkad tallskog.

Sandön har främst stora natur- och skönhetsvärden. Attraktivitet för friluftslivet främst på grund av sitt isolerade läge, sin orördhet och fascinerande natur.

Riksintressets intresseaspekter rangordnade enligt följande:

1. Naturstudier
2. Strövande
3. Vandring
4. Kulturstudier
5. Bad

Förutsättningar för bibehållande av områdets friluftsvärden

- Vård och skötsel enligt naturvårdsverkets skötselplan.
- Att dess karaktär av orörd sandtäckt ö med urskogsartad tallskog bevaras.
- Planering och säkerställande.
- Området utgör klass 1-område i Länsstyrelsens sammanställning, *Värdefull natur på Gotland från 1984*.
- Gotska Sandön är nationalpark sedan 1963.
- Ett mindre område vid Säludden har tillträdesförbud hela året till skydd för gräsälarna.
- Området är utpekad som riksintresseområde för naturvärden.

Karlsöarna – område 6 Värdeomdöme

Karlsöarna är Östersjöns enda motsvarighet till Atlantens fågelberg. Öarna utgör två av Gotlands största alvarområden. Båda öarna är rika fågellokaler med flera sällsynta arter.

Floran räknar omkring 450 arter. Båda öarna är attraktiva för friluftslivet främst på grund av sina natur-, kultur- och skönhetsvärden.

Riksintressets intresseaspekter rangordnade enligt följande:

1. Naturstudier
2. Kulturstudier

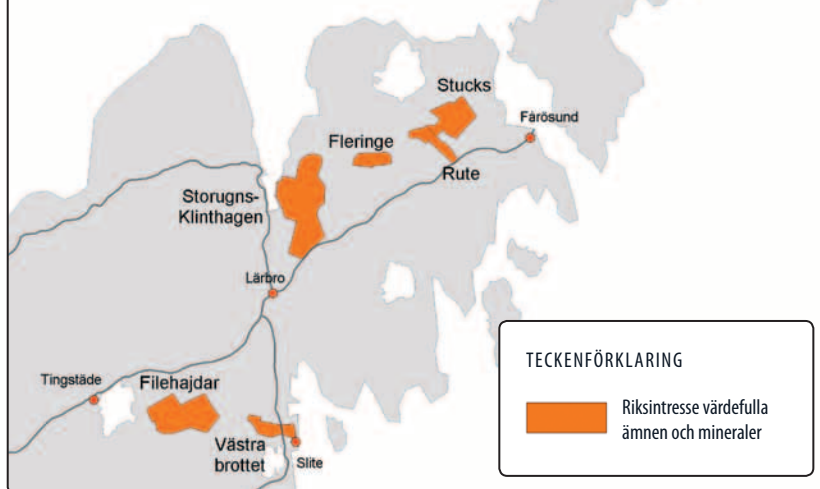
Förutsättningar för bibehållande av områdets friluftsvärden

- Vård och skötsel enligt naturreservatens skötselplaner.
- Att öarnas karaktär av oexploaterade klippöar bevaras.
- Värden kan påverkas negativt av störningar från friluftsliv och flygplan och bristande resurser för tillsyn och skötsel
- Planering och säkerställande.
- Området utgör klass 1-område i Länsstyrelsens sammanställning, *Värdefull natur på Gotland från 1984*.
- Området är sedan 1976 förordnat som naturreservat.
- Området är utpekad som riksintresseområde för naturvärden.

Så tillgodoses riksintresset för friluftslivet:

Riksintresset för friluftslivet har ett i huvudsak gott skydd i form av nationalpark, naturreservat, strandskydd och andra riksintressen både i 3 och 4 kap MB. I det fördjupade planarbetet med framförallt kustzonen kommer detta riksintresses värden att analyseras ytterligare och utifrån detta ges ett fullgott skydd. I avvaktan på att kustzonsplaneringen kan färdigställas är det därför viktigt att översiktsplanens riktlinjer, om en mer samlad bebyggelse, särskilt beaktas i de områden där friluftslivets intressen är särskilt stora.

Områden av riksintresse för värdefulla ämnen och mineraler enligt 3 kap MB

Riksintresse för värdefulla ämnen och mineraler 3 kap 7§

Av miljöbalkens 3 kap 7§ andra stycket framgår att områden som innehåller fyndigheter av ämnen eller material som är av riksintresse skall skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra utvinningen av dessa. Det som avses i lagrummet är främst fyndigheter av sådana ämnen eller material som är eller bedöms kunna bli av stor betydelse, bl.a. för landets försörjningsberedskap. Inom sådana områden får kommunerna och de statliga myndigheterna inte planera för eller lämna tillstånd till verksamheter som kan förhindra eller påtagligt försvåra ett utnyttjande av resurserna.

Beslutsprocessen

Förordningen om hushållning med mark- och vattenområden m.m. (SFS 1998:896) anger att SGU, efter samråd med Boverket och länsstyrelse, kan besluta att en viss fyndighet utgör ett sådant område som är av riksintresse avseende ämnen och material för landets materialförsörjning.

SGU har hittills fattat beslut om 125 riksintressanta fyndigheter av ämnen eller material. Av dessa har 43 detaljavgrensats och utmärkts på karta, medan övriga har lägesbestämts med en centrumkoordinat.

Avgränsningen görs utifrån ett mycket långsiktigt perspektiv, ca 50–150 år. Efter kartritning och koordinatsättning med arealberäkning remitteras förslaget till avgränsning av fyndigheten till berörd länsstyrelse och Boverket. Beroende på remissinstansernas synpunkter kan ytterligare justering av förslaget aktualiseras. Därefter fattar SGU beslut i ärendet.

På Gotland är följande områden utpekade:

1. Filehajdar: Råvara för cementindustrin.
2. Västra brottet: Råvara för cementindustrin.
3. Storungs Klinthagen: Insatsråvara för kemisk industri, järn- och stålindustri.

4. Fleringe: Kalk- och kalkbrukstillverkning, insatsråvara för kemisk industri, järn- och stålindustri.
5. Rute: Insatsråvara för kemisk industri, järn- och stålindustri.
6. Stucks: Insatsråvara för kemisk industri, järn- och stålindustri.

Så tillgodoses riksintresset för värdefulla ämnen och mineraler:

Riksintresse för värdefulla ämnen och mineraler finns beskrivna i planeringsunderlaget och är utpekade på plankartan som utredningsområden. Eventuella vindbruks-

etableringar inom dessa områden kan tillåtas om det anses förenligt med de utpekade områdena.

Riksintresse för sjöfarten 3 kap 8§

Sjöfartsverket har på land pekat ut Visby hamn som ett område av riksintresse för sjöfarten samt DGPS Referensstationer (navigeringshjälpmedel) vid Hoburgen på södra Gotlands.

Sjöfartsverket har även pekat ut ett antal farleder som riksintressen. Det rör sig om inseglslederna till:

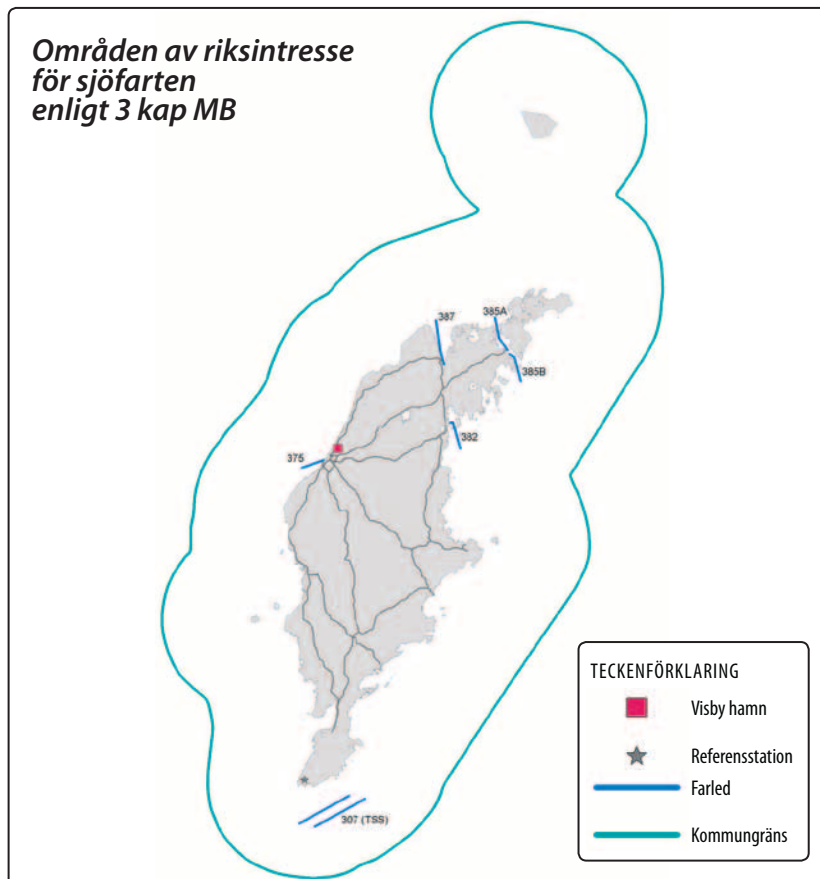
- Visby hamn (nr 375),
- Slite hamn (nr 382),
- Storungs i Kappelshamnsviken (nr 387),
- Färösund (nr 385 A från norr och nr 385 B från söder) samt
- farleden "Syd Gotland" (nr 307) sydost om Storsudret på södra Gotland, som ingår i Trafiksepareringssystem (TSS).

Så tillgodoses riksintresset för sjöfarten:

Sjöfartens riksintressen får delvis anses beaktade genom den fördjupade översiktsplanen Hela Visby. Kommunen bedömer att det i huvudsak inte heller kan anses föreligga något hot mot de utpekade farlederna. I planeringen av en fast förbindelse till Färö kommer de utpekade farlederna i Färösund (nr 385 A från norr och nr 385 B från söder) att beaktas.

Det planerade vindbruket ska så långt möjligt lokaliseras till platser som inte kommer i konflikt med sjöfartens riksintressen.

Områden av riksintresse för sjöfarten enligt 3 kap MB

Riksintresse för vindbruk 3 kap 8 §

Sedan 2004 finns i Sverige mark- och vattenområden utpekade som riksintressen för vindbruk. Efter en översyn har Energimyndigheten 2008 pekat ut fler och större områden. Det är nu 423 områden i 20 län som tillsammans utgör drygt två procent av Sveriges yta.

Översynen motiverades främst av en ny vindkartering som gjordes 2006–2007. Resultatet visar på betydligt fler möjliga områden för vindbruksetableringar i förhållande till vad som var känt 2004.

Vad är ett riksintresse för vindbruk?

Att ett område är utpekade som riksintresse för vindbruk, innebär att Energimyndigheten bedömer området som särskilt lämpligt för elproduktion från vindbruket. Bedömningen har gjorts med hänsyn till bland annat medelvinden i området.

Det vilar på berörda kommuner att ta hand om utpekade områden i kommunens översiktsplanering. Länsstyrelserna ska se till att de berörda kommunerna tillgodose riksintresset. Att ett område är riksintresse för vindbruk är vägledande vid prövning av mark- och vattenanvändning.

Riksintresset är ett verktyg i den kommunala planeringen som bygger på en teoretisk modell. Det går mycket väl att bygga vindkraftverk också utanför riksintresseområden.

2008 års riksintresseområden

De områden som anges som riksintresse för vindbruk är befintliga riksintresseområden och nya områden som kommit fram i samband med översynen. Samtidigt har ytan för de minsta utpekade områdena dubblats och är nu 3 km².

Resultatet för vilka områden som är riksintressen för vindbruk är en sammanvägning av Energimyndighetens och länsstyrelsernas bedömningar. Processen har skett i samråd med Boverket och andra berörda centrala myndigheter.

Energimyndigheten bedömer att 2008 års riksintressen möjliggör en elproduktion på cirka 20 terawattimmar och att det är ett viktigt planeringsverktyg för att uppnå EU:s mål för förnybar energi.

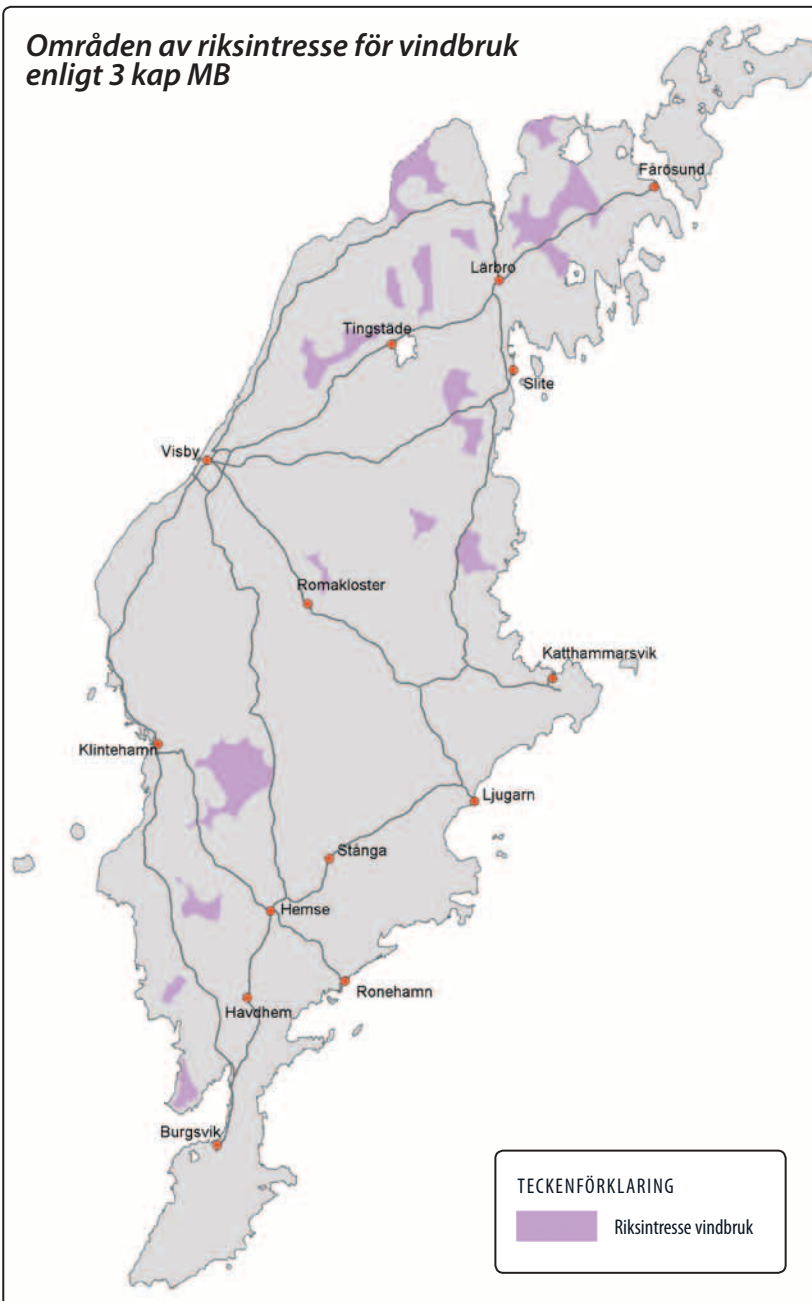
Kriterier för utpekande av 2008 års områden av riksintresse för vindbruk

Huvudkriterium:

Områden med en beräknad medelvind om lägst 6,5 meter per sekund på 71 meters höjd, över nollplansförskjutningen, över land och hav ut till territorialgräns, samt i ekonomisk zon.

Huvudkriteriet som tidigare benämndes vindenergiinnehåll har ändrats till "medelvind m/s". Till skillnad mot tidigare ingår nu även svensk ekonomisk zon i de områden där förutsättningar för riksintresse för vindbruk studerats.

Områden av riksintresse för vindbruk enligt 3 kap MB

Undantag:

- Områden enligt miljöbalken 7 kap 2 § (nationalpark) och 4 kap 7 § (nationalstadspark).
- Områden enligt miljöbalken 4 kap 5 § (obrutet fjäll).
- Bebyggelseområden enligt lantmäteriets "Terrängkartan" med ett skyddsavstånd av 400 m (sluten, hög, låg och fritidsbebyggelse).
- Områden med bottendjup större än 30 m.
- Områden som faller ut av ovanstående kriterier vars yta är mindre än 3 km².

I stort sett kan hela Gotland betraktas som riksintresseområde för vindbruk om Energimyndighetens kriterier prövas på de Gotländska förhållandena. Det faktum att medelvinden på 71 meter över nollplansförskjutningen överstiger 6,5 m/s innebär att det blåser tillräckligt på hela Gotland för

att uppnå riksintressestatus. Det finns alltså behov av att på annat sätt avgränsa riksintresset. I Länsstyrelsens samrådsförslag till Energimyndigheten tillämpades kommunens normalavstånd på 1000 meter mellan vindkraftverk och bostad som avgränsning. Detta gav 31 områden på sammanlagt 470 km².

Efter att Energimyndigheten beaktat Försvarmaktens intressen och att områden mindre än 3 km² tagits bort återstod 15 områden med en sammanlagd yta på 170 km².

Så tillgodoses riksintresset för vindbruk:

De av Energimyndigheten i maj 2008 utpekade riksintresseområdena för vindbruk är beaktade genom riktlinjer och utpekade områden för vindbruk. På plankartan har dessa områden för vindbruk markerats inklusive skyddszoner som ska hindra att

annan exploatering ska utgöra hinder för vindbruket i dessa områden. Det rör sig i första hand om bostadsbebyggelse.

En stor del av de utpekade riksintresseområdena för vindbruk delar sin riksintressestatus med ett, två, tre och till och med fyra andra riksintressen. Det är företrädesvis områden med betydande natur-, kultur- och friluftsvärden, men även områden som omfattas av totalförsvarets och civilflygets riksintressen.

I översiktsplanen har kommunen motiverat varför vindbrukets intresse är särskilt starkt inom de utpekade områdena av riksintresse för vindbruk. Trots det har kommunen gjort avvägningen att vindbrukets riksintresse i förekommande fall inte ska hävdas inom Natura 2000-områden och naturreservat m m (med några undantag).

I de områden där riksintresset för vindbruk överlappar riksintressen enligt 3 kap MB kvarstår avvägningar enligt 3 kap 10 §. Detta gäller bla riksintresseområdet för kulturmiljö "Romakloster", riksintresset för naturvård när det gäller "Bästräsk med omgivningar", "Fardume träsk", de nordvästligaste och sydöstligaste delarna av "Filehajdar, Hejnumhällar och Kallgatburg", i "Borvaldevik-Bendes" samt i "Lojstahajds källmyrar", riksintresset för rörligt friluftsliv på Näsudden, samt riksintresset Visby flygplats.

Kommunen har för avsikt att verka för att nu utpekade riksintresseområden för vindbruket kompletteras eller i vissa fall kan övervägas att byts ut mot andra, totalt sett, mer lämpliga områden för vindbruk.

Förslag till revidering av riksintressen för vindbruk:

1. Utpekade utredningsområden för vindbruk inom områden av riksintresse för totalförsvaret (områden typ 7).

Inom dessa områden går det i dagsläget inte att etablera vindbruk i huvudsak just på grund av motstående försvarsintressen. Dessa områden har dock från ett renodlat vindbruksperspektiv i allmänhet goda förutsättningar. Bedömningen är att dessa områden i flera avseenden till och med kan anses ha bättre egenskaper för vindbruk än några av de utpekade utbyggnadsområdena.

Försvarsmaktens intressen kan över tiden förändras. Områden typ 7 bör därför även kunna betraktas som potentiella framtida utbyggnadsområden för vindbruk. Annan exploatering inom dessa områden som kan äventyra denna potential bör därför hanteras restriktivt. Kommunen bedömer att ett utpekande av dessa områden som riksintresseområden för vindbruk därför är en lämplig åtgärd i syfte att skydda vindbrukspotentialen inom dessa områden. Syftet med åtgärden är att långsiktigt skydda vindbrukets intressen i dessa områden inte att utmana totalförsvarets intressen.

2. De områden som uppfyller de kriterier som gällde 2008, men som på försvarsmaktens inrådan togs bort, men där kommunen bedömer att försvarsmakten

inte längre hävdar något intresse eller endast ett begränsat intresse.

3. Näsudden ända ut till strandlinjen med undantag av förekommande Natura 2000-områden.

Näsudden har särskilt fördelaktiga egenskaper för etablering av vindbruk. Hela Näsudden hade med största sannolikhet redan varit utpekad som riksintresse för vindbruk om inte delar av Näsudden redan hade pekats ut 2003, före den senaste revideringen som skedde 2008.

4. Vattenområdet väster om Näsudden (Klasården) och området kring söder om Näsudden (Bockstigen).

Bägge områdena uppfyller vind- och djupkriterierna för områden av riksintresse för vindbruk. Bockstigen är ett etablerat område för vindbruk som bör generationsväxlas och Klasården har tidigare tillståndsprövats för vindbruk. På grund av en ge-

nerell nedgång för det havsetablerade vindbruket för ett antal år sedan kunde det lämnade tillståndet dock inte utnyttjas.

Delar av vattenområdet öster om Gotland som inkluderar Område 8:3 (Mittområdet) och Område 8:4 (Norra området).

Trots att vissa delar av det föreslagna området i dagsläget strider mot försvarsmaktens intressen och att det enligt gällande kriterier för vindbrukets riksintressen delvis är för djupt bedömer Gotlands kommun att det är angeläget att dessa områden pekas ut. Det är kommunens bedömning att de försvarsanknutna hindren kan lösas och att djupkriterierna kommer att ändras inom överskådlig tid.

Länsstyrelsen gör dock i sitt granskningsyttrande bedömningen att ett utpekande av ovan föreslagna områden som områden av riksintresse för vindbruk inte är aktuell.

Riksintresse för Visby flygplats 3 kap 8 §

Visby flygplats är en av de tio flygplatser som av regeringen pekats ut att ingå i det nationella basutbudet. Flygplatsen är också av riksintresse. Luftfartsverket (numera Transportstyrelsen) har efter utpekandet av flygplatsen som riksintresse arbetat med att ta fram en riksintressebeskrivning. Preciseringsarbete pågår med att definiera det flygplatsområde som ska skyddas och de omgivande influensområdena för buller, flyghinder och elektromagnetisk strålning. Ett färdigt riksintressesamråd har inte presenterats av Transportstyrelsen. En samråds-handling med bullerberäkning togs fram i oktober 2005 och har som sådan godtagits av Länsstyrelsen, kommunen och LFV. Det är därför rimligt att kommunen utgår från denna samrådshandling i aktuellt planarbete.

Transportstyrelsen hävdar att utnyttjandet av flygplatsen kan påtagligt skadas om bostäder och annan känslig verksamhet byggs i områden där flygbullret överstiger rådande tillämpning av riktvärdena, vilket i sådant fall vid en kommande miljö- eller tillståndsprövning kan försvåra utnyttjandet av flygplatsen.

Riksintresseområdet för en flygplats utgörs av mark som direkt används eller kan komma att användas för luftfartens behov. Här ingår användning av mark för bl.a. rullbanor, taxibanor, terminaler, trafikangöring till flygplatsen och parkeringsplatser. I riksintresseområdet ingår inte mark som disponeras för kommersiell verksamhet, exempelvis shoppingcenter. Mark som enbart används för civil icke kommersiell flygverksamhet ingår inte heller i riksintresseområdet.

Influensområde

Flygplatsens sammantagna influensområde är den yta utanför riksintresseområdet inom vilken bebyggelse eller anläggning påtagligt kan skada riksintresset.

Det finns tre typer av influensområden kring en flygplats:

- Flyghinder, som definieras av alla gällande hinderytor i *Bestämmelser för Civil Luftfart – Flygplatser* (BCL-F).
- Flygbuller, som definieras av 70 dBA för flygtrafik som förekommer mer än i genomsnitt tre gånger per dag/kväll (06.00–22.00) och FBN 55 dBA. Beräkningsmetoden ska grundas på ECAC Doc 29 R.
- Elektromagnetisk störning på CNS-utrustning, utrustning för kommunikation, navigation och övervakning.

Influensområde med hänsyn till flyghinder

Med influensområde med hänsyn till flyghinder menas det område i eller ovanför markplanet inom vilket master, torn och andra anläggningar kan innebära fysiska hinder för luftfarten. Sådana hinder kan innebära att flygverksamheten drabbas av restriktioner, dvs. att funktionen luftfartsanläggning skadas påtagligt. De begrepp

som från luftfartssynpunkt har definierats ifråga om flyghinder är:

- Hinder (Obstacle): Alla fasta (tillfälliga eller permanenta) och rörliga föremål eller delar av dessa, belägna på områden avsedda för luftfartygs markrörelser eller som helt eller delvis genomtränger fastställda hinderytor avsedda att skydda luftfartyg under flygning.
- Hinderfri zon (Obstacle free zone OFZ): Lufttrummet ovanför den inre inflygningsytan, inre övergångsytor, ytan för avbruten landning och den del av stråkytan som begränsas av dessa ytor.
- Hinderfritt stigområde (Clearway): Område på mark eller vatten med fastställd bredd, längd och angiven lutning. Området utgörs en förlängning av banans/FATO:s mittlinje.
- Hinderytor (Obstacle limitation surfaces): Fastställda ytor vid en flygplats, vilka definierar de föremål eller delar av föremål som utgör hinder.

Influensområde med hänsyn till elektromagnetisk störning på CNS-utrustning
Eventuella störningar på luftfartens navigeringshjälpmedel, kommunikations- och radarsystem kan ha stor negativ inverkan på flygsäkerheten. Störningar hos radiokommunikationsanläggningar och radiolänkar kan ha samma effekt.

För CNS-utrustning gäller följande:

- Luftfartsradioanläggningar vid flygplatser ska ha en skyddszon som utgörs av en cirkel med radien 3 000 meter plus hindrets totalhöjd (h) i meter över marken multiplicerat med 50.
- VOR (riktad radiofyr)/DME (utrustning för avståndsmätning) ska ha en skyddszon som utgörs av en cirkel kring radiohjälpmedlet med radien 500 meter plus hindrets total höjd (h) i meter över marken multiplicerat med 50.
- Radaranläggningar vid flygplatser ska ha en skyddszon som utgörs av en cirkel med radien 1 000 meter plus hindrets totalhöjd (h) i meter över marken multiplicerat med 50. Radaranläggningar kan störas av bl.a. höga byggnader, master, vindkraftverk och elektriska starkströmsanläggningar.
- Enligt 9 kap 1 § förordningen (1957:601) om elektriska starkströmsanläggningar får luftledningar för starkström inte anläggas närmare än 4 kilometer från landningsbanans referenspunkt. Luftfartsstyrelsen får efter samråd med flygplatsens ägare medge avsteg från skyddsavståndet.

Influensområde med avseende på flygbuller

Riksintresset Visby flygplats behandlas med avseende på flygbuller i HELA VISBY – Fördjupad översiktsplan för Visbyområdet 2025. Antagen 2009-12-14, Laga kraft 2010-01-08. För de delar som ligger utanför planområdet för HELA VISBY gäller att Naturvårdsverkets riktvärden avseende flygbuller ska ligga till grund för lokaliseringspröv-

ning av nya bostäder eller annan störningskänslig bebyggelse (se *inledande kapitel, avsnittet Hälsa och säkerhet*).

MSA-tytor

MSA-tytorna utgör inte en del av riksintresseområdets influensområde men redovisas ändå i detta sammanhang. För varje flygplats, som har instrumentflygprocedurer publicerade, finns en eller flera *Minimum Sector Altitude*, MSA, uträknad.

MSA-tytan är definierad som en cirkel med en radie av 46 kilometer (25 NM) som utgår från det navigationsmedel som instrumentflygproceduren är baserad på. Utanför cirkeln finns en buffertarea med en bredd av 9 kilometer (5 NM). Om ett hinder ligger utanför MSA-tytan men inom ett avstånd som är mindre än 9 km, ska även detta hinder beaktas.

Innanför MSA-tytan finns ett antal procedurytor för in- respektive utflygning till och från flygplatsen.

Om MSA-tytorna skulle genomträngas av ett hinder medför detta en påverkan på instrumentflygprocedurerna i större eller mindre omfattning. Vid påverkan i mindre omfattning kan det vara tillräckligt med en omräkning av instrumentflygproceduren.

Vid påverkan i större omfattning kan flygplatsen behöva ta ställning till om man ska investera i ytterligare markbundna navigationshjälpmedel.

En omräkning av procedurerna eller investering i ytterligare markbundna navigationshjälpmedel innebär inte påtaglig skada på riksintresset eftersom skadan kan åtgärdas, dock med en kostnad för flygplatsen.

I den kommunala markanvändningsplaneringen blir konsekvensen att hänsyn måste tas till höjdbegränsningar för byggnadsverk och anläggningar, alternativt att uppförandet av hindret kan samordnas med investering av navigationshjälpmedel och procedurförändringar. Vid en sådan samordning bör kostnadsansvaret för aktuella navigationshjälpmedel kunna diskuteras.

Eventuell justering av MSA-tytan

På grund av målsättningen att tillgodose en stor utbyggnad av vindbruk i kommunen kan det i en framtid inte allt för långt bort finnas ett behov av att justera höjden på vissa sektorer av MSA-tytan. En sådan justering bör dock inte genomföras utifrån ett enstaka vindbruksprojekt, utan bör göras utifrån en samlad bedömning av hur vindkraftverkens höjder kommer att utvecklas i framtiden.

Så tillgodoses riksintresset Visby flygplats:

Eftersom arbetet med att definiera riksintresset Visby flygplats ännu inte är slutfört kan ovan lämnade beskrivning av riksintresset och dess influensområden och nedan lämnade redogörelse för hur riksintresset ska tillgodoses komma att justeras.

Flyghinder

Avsikten är att i beslut om antagande av detaljplaner och bygglov, oavsett ändamål, och vid tillstyrkan av tillståndsprövningar av vindbruk respektera de hinderhöjder som gäller för Visby flygplats.

Elektromagnetisk störning

Avsikten är att i detaljplaner och bygglov, oavsett ändamål, och vid tillstyrkan av tillståndsprövningar av vindbruk respektera de skyddsavstånd för elektromagnetisk störning som gäller för Visby flygplats.

Undantag

Cirka 1 km väster om Bro finns en flygradarstation som innebär höjdbegränsningar inom område av riksintresse för vindbruk. Gotlands kommun har fått indikationer att det kan finnas en möjlighet att flytta på flygradarstationen för att underlätta etablering av vindbruk i området kring radarstationen. Det förutsätter att det går att hitta en ny och lämplig lokalisering för flygradarstationen och att det går att finansiera en flytt.

Gotlands kommun ser positivt på en sådan flytt i händelse av att detta krävs för att tillstånd ska kunna lämnas för uppförande av vindbruk inom radarstationens skyddsområde.

Flygbuller

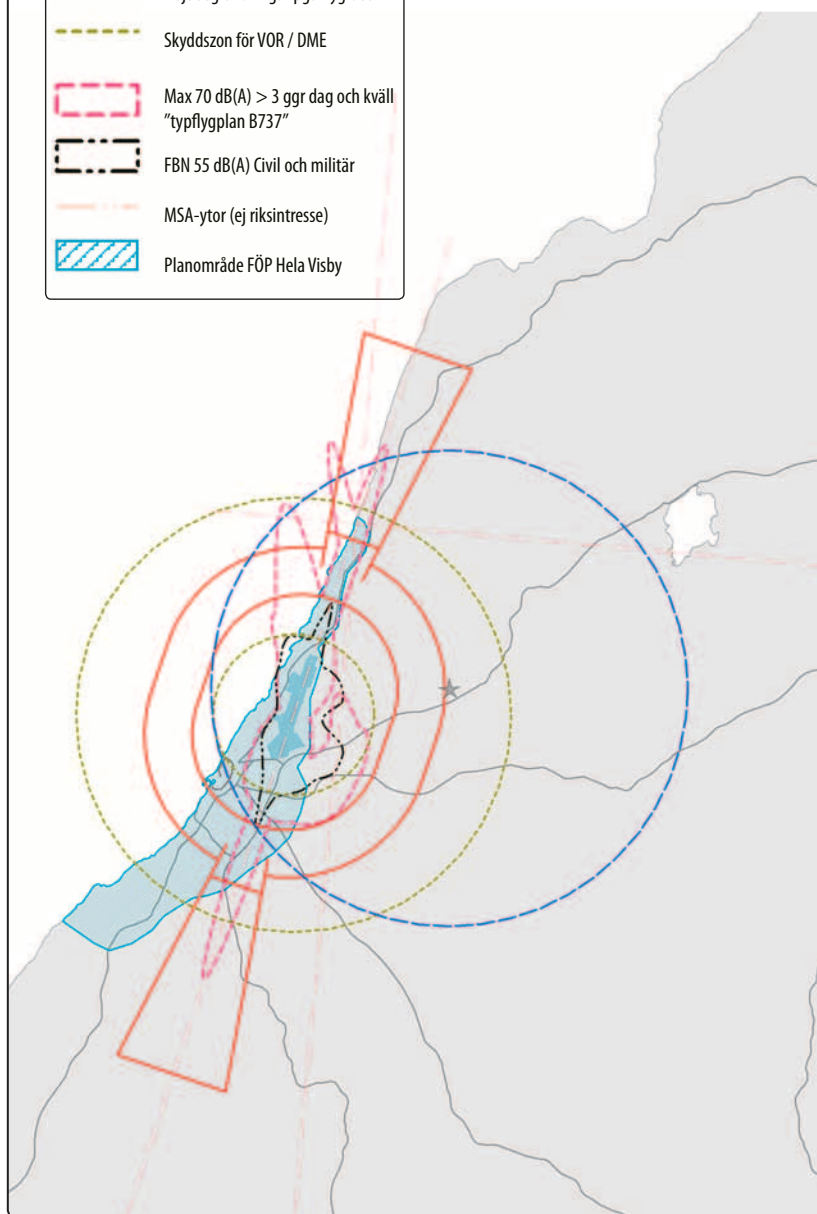
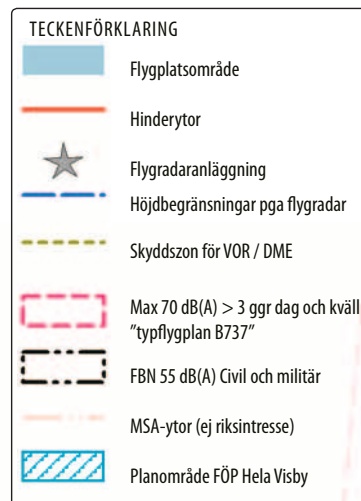
Generellt gäller att Naturvårdsverkets riktvärden avseende flygbuller ska ligga till grund för lokaliseringsprövning av nya bostäder eller annan störningskänslig bebyggelse (se inledande kapitel, avsnittet Hälsa och säkerhet).

Utifrån rådande planeringsunderlag, förslag till riksintressebeskrivning (31 okt 2005) bedöms ca 9 000 personer bo inom områden som kan beröras av flygbuller över max 70 dBA och/eller FBN 55 dBA. *Se flygbullerutbredningen på karta.*

Av HELA VISBY – FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR VISBYOMRÅDET framgår dock att Gotlands kommun bedömer att avsteg från Naturvårdsverkets riktvärden avseende flygbuller i utemiljön inom planområdet för den fördjupade översiktsplanen i vissa fall kan vara motiverade. Det gäller endast inom vissa områden där flygbuller mellan max 70 och max 80 dBA kan förekomma. FBN 55 dBA bör ej överskridas. Gällande riktvärden för inomhusmiljön ska alltid uppfyllas. Föreslagna kompletteringar och utbyggnad enligt gällande detaljplaner i den fördjupade översiktsplanen bedöms öka antalet boende som kan beröras av flygbuller över max 70 dBA och/eller FBN 55 dBA med högst cirka 10-15 %. Avstegen bedöms inte beröra människors hälsa och säkerhet eller hota riksintresset Visby flygplats. Gällande detaljplaner lämnas utan åtgärd.

Av Länsstyrelsens granskningsyttrande över – HELA VISBY – framgår att Länsstyrelsen inte stöder kommunens ställningstagande, utan istället lämnas stöd åt Transportstyrelsens uppfattning att nya detaljplaner för bostäder, som innebär avsteg från

Preliminärt område av riksintresse, inklusive influensområden, för Visby flygplats enl. 3 kap 8§ MB

riktvärdena, inte är acceptabelt inom områdena Melonen, Fänriken, Yttre A7 samt Brodösen.

Boverket har på uppdrag av regeringen tagit fram en vägledning för hur buller från flygtrafik ska hanteras vid planering och byggande av nya bostäder och formulerat allmänna råd som anger vad som generellt gäller för ny bostadsbebyggelse och för komplettering av befintlig bebyggelse i tätorter. (Boverket, Allmänna råd 2009:1 Flygbuller i planeringen. Tillgängliga 1 feb 2010).

Naturvårdsverkets gällande riktvärden avseende flygbuller och Boverkets All-

männa råd för flygbuller ger olika direktiv hur planering i flygbullerutsatta områden bör ske, vilket försvårar planeringen. Boverkets Allmänna råd möjliggör förtätning i kvartersstruktur i befintlig stadsmiljö. En trolig följd av en tillämpning av Boverkets Allmänna råd för flygbuller är att bullerutbredningskurvan för max 70 dBA över Visby ändras avsevärt.

Kommunen har ännu inte tagit ställning till hur de nya Allmänna råden ska/kan tillämpas. Samråd pågår med Länsstyrelsen och Trafikverket.

Riksstress för totalförsvaret 3 kap 9 §

Försvarsmakten har en organisation för deltagandet i den fysiska planeringen för att kunna bevaka och hävda riksstressen för den militära delen av totalförsvaret. Bevakas inte detta riskerar Försvarsmakten på sikt att inte kunna bedriva sin verksamhet och fullgöra sina uppgifter.

Öppna och hemliga riksstressen

Det finns två områdestyper av riksstressen för totalförsvaret, dels områden som kan redovisas öppet, exempelvis övnings- och skjutfält och flygflottiljer, dels områden som av sekretessskäl inte kan redovisas öppet. De senare har oftast koppling till spanings-, kommunikations- och underrättsystem.

För ett antal län finns aktuella fastställda 12:4-förordnanden (enligt PBL 12 kap 4 §) där båda områdestyperna finns med. I andra fall finns ett mer informellt underlag i form av en så kallad samråds-karta. Av praktiska skäl behandlas angivna områden som riksstress för totalförsvaret. Uppförs höga byggnadsobjekt i stråket mellan masterna kan störningar uppstå i systemen. Höga byggnadsobjekt kan också utgöra flyghinder för den militära och civila luftfarten. Försvarsmakten behöver således plan- och bygglovärenden inom 12:4-förordnanden eller inlämnade samrådsområden, på remiss samt dessutom samtliga ärenden avseende höga byggnadsobjekt.

Militär luftfart/flyghinder

Staten, genom Försvarsmakten, bedriver flygverksamhet dels vid flygflottiljer och övningsflygplatser, dels utanför dessa områden bl.a. i form av lågflygningsövningar med helikoptrar och JAS. På grund av detta bör byggnadsobjekt (höga byggnader, master, vindkraftverk) utanför tätort med en höjd högre än 20 m och i tätort (enligt LMV karta i skala 1:250 000) över 50 m, genomgå en flyghinderprövning för militär luftfart. Inom en radie av 45 km från vissa flygplatser bör samtliga objekt högre än 20 m, dvs även inom tätort, remitteras till Försvarsmakten. Försvarsmaktens flyghinderprövning sker för att säkerställa att inga byggnadsverk hindrar eller försämrar tillgängligheten till Försvarsmaktens intressen, t.ex. flygplatser och övningsmöjligheter. Flyghinderprövningen sker även för att markeringen av ett byggnadsverk ur ett flygsäkerhetsperspektiv säkerställs.

Militär luftfart bedrivs på sådant sätt att kännedom om flyghinder från 20 m och uppåt är en flygsäkerhetspåverkande förutsättning. Därför begär Försvarsmakten även att bli informerad senast 30 dagar innan ett byggnadsverk uppförs, så kallade Meddelande om uppförande. Informationen används för att presenteras i publikationer, flygsystem och på flygkartor, samt utgör ett underlag till beräkningar av flygprocedurer för både civil och militär luftfart.

LFV är genom lokal flygplatschef ansvarigt för flyghinderprövningen för civil luftfart. Sedan halvårsskiftet 2005 har För-

svarsmakten uppdragit åt LFV Flyginformation SE att utföra Försvarsmaktens flyghinderprövningar. Prövningen för civil och militär luftfart kommer i framtiden att samordnas inom LFV. Arbete pågår parallellt inom Luftfartsstyrelsen och Försvarsmakten med att tydliggöra regler inom området. Försvarsmaktens behov av att yttra sig över flyghinder från 20 m och uppåt kommer att kvarstå.

Väderradarar

Försvarsmakten har sju och SMHI har fem väderradarstationer som samverkar. Det har visat sig att vindkraftverk kan störa väderradarernas utfall om vindkraftverk uppförs för nära en sådan radar. Det finns numera internationellt fastlagda riktlinjer. För enstaka vindkraftverk är skyddszonen 5 km runt en väderradar, för en grupp av två eller flera skall samråd ske med Försvarsmakten om projektet ligger inom en radie mellan 5 och 20 km från en väderradar. Försvarsmakten samverkar med SMHI i yttrandena. Försvarsmaktens väderradarar finns bl.a. på Gotland.

Försvarsmaktens hinderprövning

Försvarsmaktens hinderprövning görs ur ett flertal aspekter: övningsverksamhet, militär luftfart, telekonflikter, störningar mot spanings- och sensorsystem mm. Till Försvarsmakten inkomna mast- och vindkraftsärenden remitteras vidare till eventuellt berörda förband och enheter inom Försvarsmakten, Luftfartsverkets stödenhet för flyginformation (Flyginformation SE), Försvarets Materielverk (FMV) samt i vissa fall Försvarets Radioanstalt (FRA) för synpunkter. När samtliga enheter/myndigheter inkommit med svar, upprättas ett samlat yttrande. Om ett negativt yttrande avges, motiveras ofta inte detta av sekretessskäl. Yttrandet är ett sammanvägt svar med hänsyn till alla ovan nämnda faktorer. Yttrandet är giltigt i två år.

Höga byggnadsobjekt

Höga byggnadsobjekt i form av master, vindkraftverk och byggnader bör inte lokaliseras i närheten av skjut- och övningsfält inklusive riskområden över vatten. Det avstånd (område) som bör lämnas fritt från vindkraftverk beror på den verksamhet som bedrivs.

Vid vissa fält nyttjas ett utökat riskområde vid skjutning med så kallade pilammunition. Vid t.ex. luftvärnsskjutfält används målflyg och där finns så kallade Restricted area, R-områden, som återfinns på flygkartor. Det finns idag tio skjutfält placerade längs Sveriges kuster som är utpekade som riksstress enligt 3 kap 10 § MB. Även runt övriga skjutfält hålls fritt från master för att inte övningsverksamheten skall påverkas negativt. Skjut- och övningsfälten redovisas i "Översyn av Försvarsmaktens redovisning av intressen och riksstressen för totalförsvarets militära del enligt 3 kap 9 § miljöbalken" inklusive bilagor från 2010-02-17.

Totalförsvarets öppna riksstressområden i Gotlands kommun utgörs av:

- Tofta skjutfält
- Visby flygplats
- Väderradarstationen i Åse
- Sprängområde under vatten nordväst om Fårö

Så tillgodoses det öppna riksstresset för totalförsvaret:

Av 3 kap 9 § miljöbalken framgår att mark- och vattenområden som har betydelse för totalförsvaret skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt motverka totalförsvarets intressen.

Områden som är av riksstress på grund av att de behövs för totalförsvarets anläggningar skall skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna. Vidare framgår av 3 kap 10 § att om ett område är av riksstress enligt 3 kap MB för flera oförenliga ändamål, skall företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligast sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Behövs området eller del av detta för en anläggning för totalförsvaret skall försvarsintresset ges företräde.

Totalförsvarets intressen på Gotland upptar avsevärda arealer och bedöms i vissa avseenden utgöra hinder för delar av en önskvärd utvecklingen på Gotland. Det gäller framförallt möjligheten att utveckla vindbruket i en riktning som kommunen bedömer som den mest önskvärda. Gotlands kommun har för avsikt att genom dialog med Försvarsmakten, som företräder totalförsvaret, och med stöd av andra centrala myndigheter och Länsstyrelsen på Gotland försöka lösa dessa intressemotsättningar utan att äventyra de uppgifter totalförsvaret har att lösa.

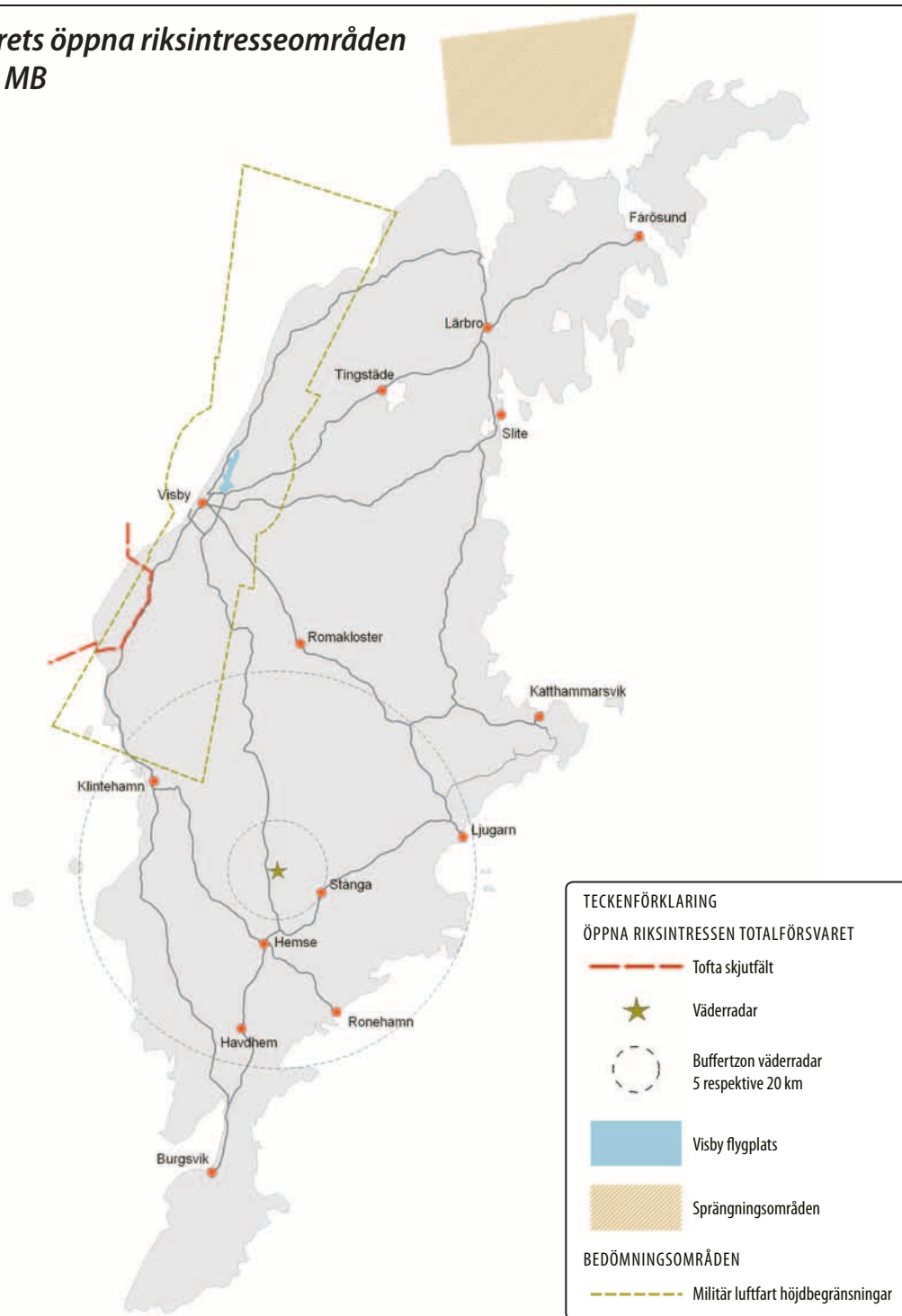
Länsstyrelsen väntas enligt uppgifter från Försvarsmakten få in nya uppgifter om samrådsområden under 2010, för dessa områden kan det då eventuellt bli aktuellt att fatta beslut om nya 12:4-förordnanden.

Tofta skjutfält

Tofta skjutfält är utpekat som område av riksstress för totalförsvaret. Det pågår en tillståndsprövning av den framtida verksamheten inom området. Beroende på karaktären, omfattningen och utformningen av den verksamhet som kommer att tillåtas inom området kan man visa vilka eventuella exploateringshänsyn som måste tas i det omgivande området.

Det är dock Gotlands kommuns uppfattning att den verksamhet som tillståndsprövas ska planeras på sådant sätt att verksamheten mot områdets norra gräns inte inskränker möjligheter att nyttja angränsande fastigheter för ett eventuellt bostadsändamål.

Totalförsvarets öppna riksintresseområden enligt 3 kap MB

Visby flygplats

När det gäller det militära riksintresset Visby flygplats så har försvarsmakten lämnat följande synpunkter:

”Flygplatsen är av stor vikt för Försvarsmaktens verksamhet och ett riksintresse för både totalförsvaret och civil luftfart. Försvarsmaktens verksamhet kan förändras både uppåt och nedåt inom gällande tillstånd och det är av stor vikt att kommunens planering sker efter den omfattning av flygverksamheten som avges i miljötillståndet, inte dagens antal flygörelser.”

Gotlands kommun bedömer att det inte finns någon intressekonflikt mellan för-

svarmakten och kommunen när det gäller totalförsvarets riksintresseanspråk för riksintresset Visby flygplats.

Väderradarstationen i Ase

Väderradarstationen i Ase begränsar kraftigt möjligheterna att utveckla vindbruket i ett område med annars goda egenskaper för detta ändamål.

Gotlands kommun har för avsikt att genom dialog med Försvarsmakten och med stöd av andra centrala myndigheter och Länsstyrelsen på Gotland försöka lösa dessa intressemotsättningar utan att äventyra de uppgifter totalförsvaret har att lösa.

I dagsläget gäller dock de restriktioner för vindbruket kopplade till väderradarstationen som anges i översiktsplanen.

Sprängområde under vatten nordväst om Färö

Gotlands kommun bedömer att det inte finns någon intressekonflikt mellan försvarsmakten och kommunen när det gäller totalförsvarets riksintresseanspråk för det militära sprängområdet under vatten nordväst om Färö

Riksintressen enligt 4 kapitlet miljöbalken

I 4 kap miljöbalken, MB, finns de särskilda hushållningsbestämmelserna. Dessa omfattar ett stort antal, och till arealen stora, markområden, som i sin helhet är av riksintresse med hänsyn till sina höga natur- och kulturvärden. De utpekade områdena är angivna direkt i lagtexten. Till dessa områden räknas även Natura 2000-områden som pekas ut på annat sätt.

Gotland är i olika omfattning utpekad i 4 kap 2 och 4 §§ MB. Det finns även ett stort antal Natura 2000-områden utpekade enligt 4 kap 8 § MB. Av 4 kap MB framgår att exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön i de utpekade områdena endast får tillåtas om det inte *påtagligt skadar* områdenas natur- och kulturvärden och att det inte möter något hinder av de områdesspecifika bestämmelserna enligt samma kapitel. De utpekade områdena har i lagstiftningen bedömts attraktiva för många motstridiga intressen och konfliktrisen mellan exploaterings- och bevarandebestämmelserna är därför ofta mycket stor.

Vid bedömningen av tillåtligheten av ingrepp, enligt 4 kap MB, ska bedömas vad som är en lämplig utveckling i området från ett helhetsperspektiv.

Bestämmelserna i 4 kap MB utgör dock inte hinder för,

- utvecklingen av befintliga tätorter eller av det lokala näringslivet,
- anläggningar som behövs för totalförsvaret eller
- utvinning av fyndigheter av ämnen eller material inom områden av riksintresse enligt 3 kap 7 § MB, om det finns särskilda skäl.

Dessa undantag gäller dock inte inom Natura 2000-områden.

De områden på Gotland som är utpekade enligt de särskilda hushållningsbestämmelserna är följande:

- **Hela Gotland omfattas av bestämmelserna i 4 kap 2 § MB**

Vid bedömningen av påverkan på natur- och kulturmiljöer vid prövning av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön på Gotland skall enligt 2 § turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt beaktas.

- **Gotlands kust, Östergarn, Storsudret och Fårö omfattas av bestämmelserna i 4 kap 4 § MB**

Inom dessa områden får fritidsbebyggelse endast komma till stånd i form av kompletteringar till befintlig bebyggelse. Om det finns särskilda skäl får dock annan fritidsbebyggelse komma till stånd, företrädesvis sådan som tillgodoser det rörliga friluftslivets behov eller avser enkla fritidshus i närheten av de stora tätortsregionerna.

Gotlands kommun har i översiktsplanen gjort en tolkning av vad som avses med Storsudret, Östergarn samt Gotlands kust. Dessa avgränsningar överensstämmer med avgränsningen i VISION 2010 och de avgränsningar som gjordes i de fördjupade översiktsplanerna för Östergarnslandet och Storsudret.

4 kap 8 § MB omfattar ett stort antal särskilt utpekade områden på land och i havet inom Gotlands kommun. Om det kan befaras att en verksamhet eller åtgärd kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt krävs tillstånd från Länsstyrelsen. Om det kan antas att en verksamhet eller åtgärd på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område krävs tillstånd från Regeringen. Reglerna om förutsättningarna för ett sådant tillstånd finns i 7 kap 27–29 §§ MB.

Genom att Natura 2000-områden numera är av riksintresse får ingen typ av ändrad markanvändning, som prövas enligt 3 och 4 kap MB, komma till stånd utan att påverkan på dessa områden har undersökts och att eventuellt behövt tillstånd har erhållits. Det får också till följd att Länsstyrelsen med stöd av 12 kap 1 § PBL ska se till att kommunala planer inte tillåter markanvändning som strider mot skyddet av Natura 2000-områdena.

Nationallandskapet Gotland

Hushållningsbestämmelserna i 4 kap miljöbalken

För de områden som pekas ut direkt i fjärde kapitlets lagtext finns ingen motsvarande redovisning av riksintressets värden som i tredje kapitlet. Redan då lagen kom till uppfattades detta som en brist. Så småningom har det bestämts att respektive kommun ska ta fram en sådan redovisning i samband med kommunens översiktsplanering.

Nedan tecknas bakgrund och ett försök att närma sig en redovisning av de Gotländska värdena utifrån de övergripande natur- och kulturvärdena under begreppet "Nationallandskapet Gotland".

Begreppet nationallandskap låter förstå vad skyddsbestämmelserna i miljöbalkens fjärde kapitel omfattar. Öland, Gotland, norra Bohuslans kust, många andra attraktiva kuststräckor, de stora sjöarna, de outbyggda älvarna och delar av fjällvärlden är eminenta exempel på områden som nämns vid namn i själva lagtexten. Ingen kan ändra på detta skydd utan nytt riksdagsbeslut.

På 1960-talet började kärnkraftverk, massaindustrier, varv, raffinaderier m m etableras på allt fler ställen. Trenden bar enbart uppåt. I de mer storvulna visionerna skulle kusterna kantas av tung industri. Samtidigt tog fritidsbebyggelse allt mer strandnära mark i anspråk.

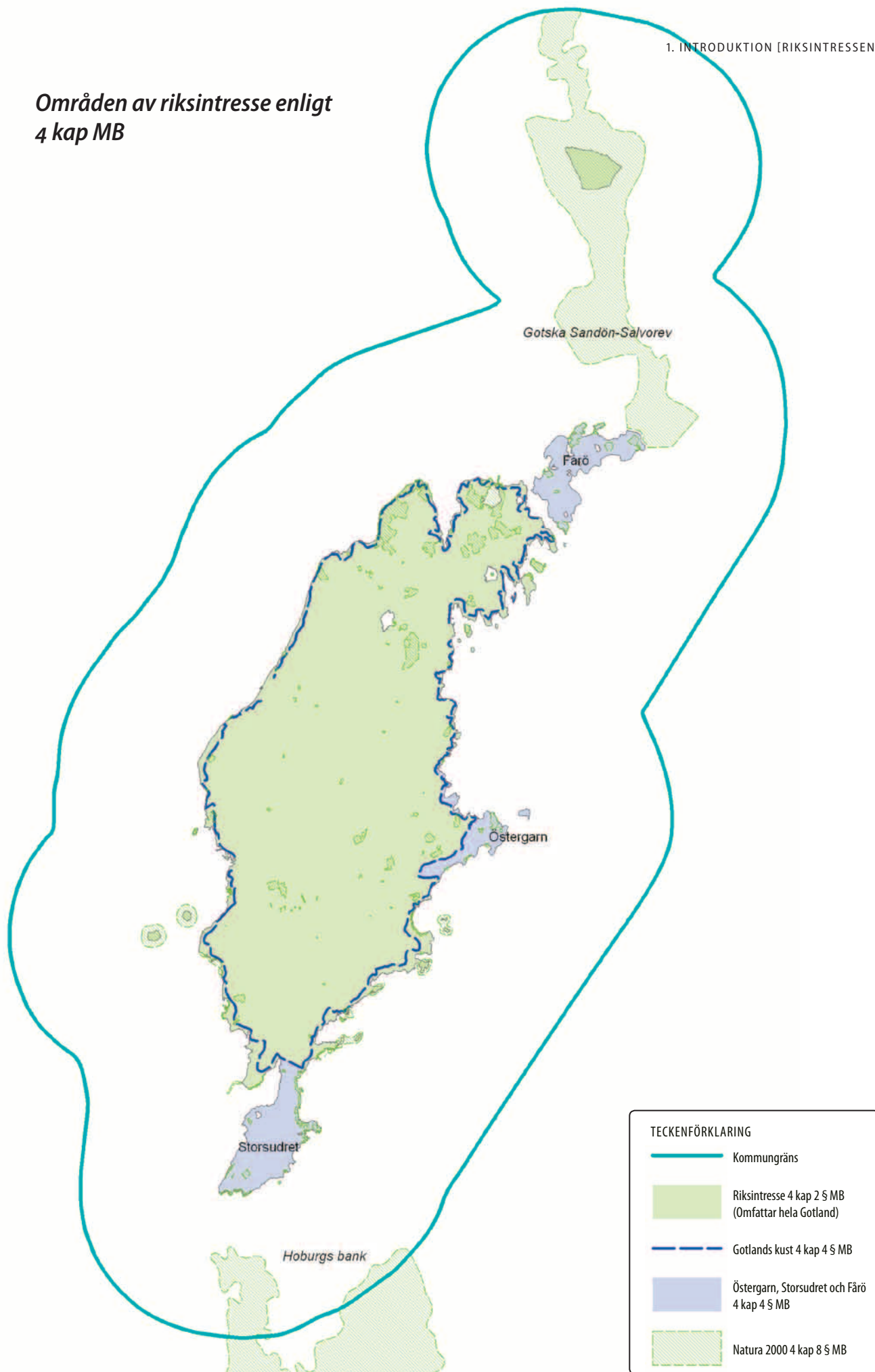
Då var Olof Palme ansvarigt statsråd för bland annat planfrågor. Han och regeringen såg att om inget gjordes så skulle få eller inga attraktiva stränder bli kvar, varken för vanliga svenskar eller turister. Det fanns också hot mot naturlandskap som var viktiga för djur och växter. Åkermark och kulturlandskap naggades i kanten då tätorter och fritidsbebyggelse tog allt mer plats. 1965 tog regeringen initiativet till den fysiska riksplaneringen.

Hela landet inventerades. Sedan tog regeringen, andra statliga organ och kommunerna i samråd ut områden som skulle värnas mot exploatering och platser som skulle reserveras för industrin. 1972 togs ett vägledande riksdagsbeslut. 1987 kodifierades arbetet i dåvarande naturresurslagen. Vissa områden angavs direkt i lagtexten (nuvarande 4 kap miljöbalken). Man skapade också regler för hur andra viktiga områden skulle pekas ut genom myndighetsbeslut (nuvarande 3 kap miljöbalken).

På Gotland är natur, kultur och historia en del av vardagen. Vid Gannarve begravdes för tre tusen år sedan en hövding. Idag hålls platsen öppen av gårdens hästverksamhet och Gannarve gård driver ridskola. Från stranden hörs ropen från hundratals gäss. Karlsöarna i fonden är viktiga fågelberg i Östersjön. (Foto Måns Hagberg)

Områden av riksintresse enligt 4 kap MB

Grunderna för nationallandskapet Gotland

Havet. Tio landmil från fastlandet. Lika långt till Baltikum. Hav och sjöfärder har alltid präglat Gotland. Havet har både isolerat ön, utgjort en förbindelseled till andra trakter och kulturer och varit den färdväg som använts för att finna rikedom i handeln.

Ljuset. Eftersom havet omger ön finns ett särskilt ljus som sedan hundratals år har lockat konstnärer och turister.

Stranden. Mötet mellan hav och land har en särskild makt över sinnen. Då isen drog sig tillbaka fann de första jägarna sitt byte där. Att skeppssättningar ligger med havsutsikt är ingen tillfällighet. Dagens turister vill ofta till stranden, som på Gotland är generöst tillgänglig för alla.

Fisket har alltid varit en viktig näring på Gotland. Det finns sammanlagt ett sextiotial hamnar kvar, och det finns områden av riksintresse för den näringens utpekade.

Naturen. För 400 miljoner år sedan låg Gotland vid ekvatorn. Man kan nu hitta fossil efter urtida växter och djur som levde i ett tropiskt klimat. Efter den senaste istiden avlagrades här och var lera, grus och morän på kalkstensgrunden. Många stränder och hela Gotska Sandön utgörs av sand.

Kalkgrunden ger andra betingelser för växt- och djurliv än på fastlandet. Naturen kan se karg ut men hyser en rik flora. Gränsen mellan natur och kultur är flytande, ängeshävderna och betet har format många miljöer. Naturen lockar turister och även specialister som kan hitta arter som inte finns på andra håll. Fågellivet, inte minst utefter stränderna, är rikt och ett påtagligt inslag även i vardagslivet. De stora naturvärdena återspeglas i att Gotland har många områden av riksintresse för naturvård, dit även nätverket med Natura 2000-områden räknas.

Historien. Gotlands har en annan historia än Sveriges kärnområden. Historien är mer närvarande på Gotland än på många andra håll. Här finns minnen från medeltiden levande och rötterna är djupa långt ner i vikingatid, järn- och bronsålder. Områden som särskilt väl speglar denna historia har pekats ut som riksintressen för kulturminnesvärden.

Jordbruket Gotland har alltid varit ett utpräglat jordbrukslandskap. Trots all struktumvandling präglar lantbruket fortfarande landskapet. Lammet är en symbol som syns på flaggor och vapen medan fåren betar på många håll i byggena, på Fårö fritt ute i landskapet. De storstadsbor som åtminstone på fritiden vill återse moderneringen söker sig gärna till Gotland.

*Summan kummar me sol kummar yvar hällmark u stain,
yvar förfädas bain, yvar martall, yvar ain.
Yvar maurar u mack, leiksum yvar pinnsvein u rack.
Skeinar soli igen pa ladingen.*

*Summar de är när soli kummar yvar Austagan
Summar de är när brimsar brummar u myggar bleir me ban
Summar de är när Palme gåimar si pa norr nånstans.
Visst skudd de vare trist skudd de var um summan inte fanns.*

*Vackat kan vare mosse pa en gammel sprucken stain,
vackat kan var u hald si bei fast bärngingi är klain.
Vackat kan vare sånt som kalles fåult nån annanstans.
Visst skudd de vare trist skudd de var um Gotland inte fanns.*

Bebyggelsen. Kyrkor och kalkstensbyggningar präglar landskapsbilden. Gotland har landets äldsta bostadsbestånd. Det har en utformning som mer är släkt med Tysklands, Baltikums och Skånes äldre bebyggelse än med mellan- och nordsvensk bebyggelse eller moderna enbostadshus.

Levande landsbygd. Gotland är landets största glesbygdskommun mätt i antal invånare utanför tätorterna. Det finns bebyggelse nästan överallt, till stor del utefter vägarna som ligger där de ligger sedan urminnes tid. Numera är det inte jordbruket som ger den största sysselsättningen. De som bor på landet livnär sig på samma sätt som de som bor i stan. Detta fungerar tack vare ett omfattande trafikarbete – transporter och resor som annars utförs på stadsgator sker nu ute på landsvägarna.

Hansestaden Visby. Visby innanför murarna är sedan 1995 ett världsarv "som på ett unikt sätt bevarat sin stadsbild och sin synnerligen värdefulla bebyggelse". Innanför murarna har de historiska värden som finns på många håll ute på ön koncentrerats till en intensiv blandning av historia och materia. Då man går i stan känner man backarna i benen medan ögonen tar in gaturum, byggnader, murar, träd och människor.

Gotlänningarna. Språket, gutamålet med sina olika dialekter, har andra rötter än rikssvenskan. Ibland svårt att förstå för fastlänningen, men kanske just därför en sammanhållande faktor för gotlänningarna. Fastlänningar som flyttat hit får försöka lyssna in och gotlänningar uttrycka sig på rikssvenska med lite lagom gotländsk intonation. Det är ju totalt ute att tala om nationalkaraktärer, men nog har väl gotlänningarna en alldeles egen blandning av mild hybris och stor ödmjukhet? Gotland är viktigast på jorden samtidigt som man vet att man bor på en liten holme i en stor värld.

Hela Gotland Riksintresset Gotland konstitueras alltså av havet, ljuset, stranden, naturen, historien, jordbruket, bebyggelsen, levande landsbygd, Visby och gotlänningarna.

Och sommaren. 1975 gick den första översiktsplanen för Gotland ut på samråd. Där fanns de riksintressen med som Palme tagit initiativet till. 1975 var också det år då Allan Nils-sons sång *Summan kummar* framfördes för första gången. Den har sedan dess blivit något av en nationalsång för Gotland. Den visar nog bäst vad Gotland står för och hur det vore om Gotland inte fanns.

Så tillgodoser översiktsplanen riksintressena i miljöbalkens fjärde kapitel

I *Grunderna för nationallandskapet Gotland* kan man förstå att hela Gotland är av riksintresse men att skyddsintressena blir starkare markerade utmed kusten, på Fårö, Östergarnslandet och Storsudret och särskilt starka inom Natura 2000-områdena.

Det regionala utvecklingsprogrammet, VISION GOTLAND 2025, genomförs av höga ambitioner inom alla områden. Bland annat ska Gotlands befolkning öka till 65 000 invånare och den ökade befolkningen ska fördela sig jämnt över ön. Vidare ska Gotlands välbefinnande öka genom utveckling av gamla och nya näringar. Dessutom ska vindbruket byggas ut i stor omfattning. Detta ska ske samtidigt som natur- och kulturvärden och friluftslivets värden ska bevaras. Översiktsplanens ska bli ge de planmässiga förutsättningarna för att en sådan utveckling kan ske utan att riksintressena i 4 kap MB påtagligt skadas.

Visionens mål innebär ett ökat bostadsbyggande, ett ökat byggande för att tillgodose näringslivets behov av byggnader och anläggningar samt att det kommer att uppföras ett stort antal vindkraftverk.

Översiktsplanens övergripande riktlinje för bebyggelseutvecklingen är att det överlag ska eftersträvas en mer samlad bebyggelse. Med det menas att bebyggelseutvecklingen bör ske kopplat till ett naturligt sammanhang. En del av detta sammanhang utgörs av det natur- och kulturlandskap som den tillkommande bebyggelsen ska bli en del av. En allt för stor spridning av bebyggelsen kan leda till en oönskad splittring av landskapet, som på sikt leder till att det förlorar sin karaktär. Översiktsplanens övergripande riktlinje stöds även av planens övriga riktlinjer. Särskilt av riktlinjer för byggande i kustzonen, i strategin för utveckling av tätorterna, i riktlinjerna för utveckling av campingplatserna och för byggande i kulturlandskapet. I planen finns även en lång lista på fördjupade översiktsplaner och bebyggelsestrategier som ska genomföras. Det gäller framförallt i kustzonen där värdena i 4 kap MB är som starkast.

Kommunen bedömer att översiktsplanen genom sina samverkande riktlinjer tillsammans med de redovisade intentionerna för den fortsatta fördjupade planeringen tillgodoser både bostadsbyggandets och näringarnas markbehov i relation till behovet av att skydda de grundläggande värden som beskrivs i *Grunderna för nationallandskapet Gotland*, med särskilt beaktande av friluftslivets intressen. Kommunen bedömer därför att översiktsplanens hantering av den, om uttrycket tillåts, traditionella bebyggelseutvecklingen även tillgodoser riksintressena i 4 kap miljöbalken.

Hur översiktsplanen tillgodoser riksintressena i 4 kap MB med avseende på vindbruket, med dess speciella förutsättningar redovisas separat.

Vindbruket och nationallandskapet

I översiktsplanen har tio procent av Gotlands landareal pekats ut där vindbruket bedöms ha goda förutsättningar att etableras. På grund av hänsyn till andra intressen kommer inte de utpekade områdena att kunna utnyttjas till hundra procent. Trots detta kommer andra intressen utifrån sina perspektiv att få göra eftergifter precis som vindbruket gör det från sitt.

Uttrycket "från vindbrukets perspektiv" betyder maximal produktion av starkt efterfrågad, klimatneutral, ren och förnyelsebar elenergi. De lämpligaste platserna för vindbruk är i allmänhet där det blåser som mest. Dessa platser finns i havet och därefter utmed kusterna och vidare i avtagande styrka ju längre in på ön man kommer. Det finns även en höjdfaktor att räkna med, ju högre upp desto mer blåser det. Utifrån vindbrukets perspektiv borde därför vindbruket i första hand lokaliseras till havet och därefter till kusterna, o.s.v. Som varje annat intresse måste vindbruket ta hänsyn till andra intressen: människans välbefinnande, biologisk mångfald, kulturarvet, landskapet, andra näringar och andra samhällsnyttiga verksamheter.

Med hänsyn tagen till dessa andra intressen återfinns, med några undantag, de utpekade områdena i lägen som ur ett renodlat vindbruksperspektiv är tredje- och fjärdehandslägen. Dessa områden har dock fortfarande medelvindar i klass med de områden som pekats ut som riksintresse för vindbruk. Gotland kan sägas vara gynnat ur vindsynpunkt.

Översiktsplanens riktlinjer ställer även, på områdesnivå, stora krav på hänsyn till andra intressen, vilket bl.a. innebär att långt ifrån all utpekad mark kommer att kunna bebyggas med vindkraftverk. Det finns medvetet ett betydande svängrum för givande och tagande inbyggt i planen. Syftet är att uppnå den bästa helhetslösningen inom varje utpekad område.

Bedömningen är att hänsynsfullt utförda delar också bidrar till en bättre helhet.

Trots att vindbruket är ett betydande intresse och att det har behandlats med stor hänsyn till andra intressen finns det ändå anledning att ställa sig frågan hur det utbyggda vindbruket kommer att påverka totalupplevelsen av det gotländska landskapet?

En ökad andel av Gotlands befolkning kommer i framtiden att se vindkraftverk från sin bostad, men i huvudsak på ett avstånd längre än 1 km. I ännu större utsträckning kommer människor att i någon form uppleva vindkraftverk i sin vardag.

Av planen framgår att det inom stora områden på Gotland fortfarande kommer att vara fritt från etableringar av vindbruk. Inom delar av dessa områden kommer man även i framtiden att kunna uppleva och röra sig opåverkad av vindbruket. Andra områden kommer att vara näst intill opåverkade, man kommer att se enstaka vindkraftverk i fjärran.

På andra delar av Gotland kommer, vid förflyttning i landskapet, vindkraftverk

plötsligt att dyka upp för att sedan försvinna, för att åter dyka upp och därefter försvinna igen, o.s.v. Här kan vindkraftverken uppträda både nära och på avstånd.

Inom vissa områden kommer vindbruket att vara oerhört närvarande. För vissa är sådana miljöer helt otänkbara att besöka och vistas i, medan det för andra går att kombinera besök vid vindkraftverk med att njuta av vindkraftverken i landskapet och av natur- och kulturmiljöer och de fria viderna vid havet.

Vindbruket kommer inte att byggas:

- på eller inom en radie av 40 km från Gotska sandön inom Gotlands kommun,
- inom de områden som pekats ut i 4 kap 4 § MB, d.v.s. på Fårö, Östergarn, Storsudret och utmed Gotlands kust, med undantag av redan etablerade platser,
- inom Natura 2000-områden,
- inom natur- och kulturresevat med enstaka undantag inom Naturreservatet Gotlandskusten (Näsudden m.fl.)
- inom djurskyddsområden,
- inom biotopskydd,
- inom utpekade riksintresseområden enligt 3 kap MB för naturvärden, kulturmiljövärden och det rörliga friluftslivet, dock med möjliga undantag inom riksintresseområden för vindbruk enligt 3 kap MB samt ytterligare några undantag,
- i närheten av kyrkor och
- inom områden med vindbruk som inte anses lämpliga för generationsväxling.

Det framtida Vindbruket på Gotland ska samexistera med det rådande natur- och kulturlandskapet, boende och utvecklingen av bostadsbyggandet, våra viktigaste näringar: jordbruket och turismnäringen och utvecklingen av dessa. Vindbruket är en del av bebyggelseutvecklingen.

Bedömningen är att vindbruket kommer att ta plats i landskapet och i framtiden utgöra en del av landskapsbilden på Gotland men att den är berättigad och legitim.

Alla frågor rörande vindbrukets påverkan kan inte besvaras i översiktsplanen, det är inte heller översiktsplanens roll.

En stor del av prövningen av vindbruket kan inte avgöras annat än i den slutliga prövningen, när en detaljplan antas, ett bygglov eller tillstånd lämnas.

Bedömningen är att tillräcklig hänsyn har visats till andra intressen med beaktande av:

- de kompromisser vindbruket gör från det renodlade vindbruksperspektivet,
- de kriterier för utpekande av områden som har använts,
- de riktlinjer som ska användas i den fortsatta planeringen och prövningen av vindbruk och
- de områden som har undantagits för vindbruk.

Bedömningen är att även den utbyggnad av vindbruket som översiktsplanen medger, tillsammans med redovisade bedömningar och riktlinjer kan anses förenlig med de värden som beskrivs i *Grunderna för det Gotländska nationallandskapet*. Det planerade vindbruket bedöms inte heller skada den känsla som gör Gotland till en attraktiv plats att bo på och att besöka och kan därmed anses förenlig med de värden som utgör riksintressena i 4 kap miljöbalken.

Sist men inte minst ses den goda vindtillgången, tillsammans med andra gynnsamma faktorer för vindbruket, som en naturresurs som Gotland bör använda för att stärka den ekonomiska utvecklingen, det lokala näringslivet och den lokala arbetsmarknaden över hela ön.

Översiktsplanen är till för de närmsta åren, för den generation som nu växer upp och för framtida generationer! (Foto © 2008 Henrik Radhe / GA)

Tillämpning av tredje och fjärde kapitlet miljöbalken Avvägning mellan olika intressen

Vid avvägning mellan olika intressen enligt 3 kap MB ska följande prioriteringar göras:

- Vid avvägning mellan bevarande- och exploateringsinriktade riksintressen enligt 3 kap MB, ska det riksintresse som bäst främjar en långsiktigt god hushållning ges företräde, med undantag av totalförsvarets riksintressen, som alltid ska ges företräde framför andra riksintressen.
- Vid avvägning mellan riksintressen och prioriterade intressen enligt 3 kap MB, ska riksintressen ges företräde.
- Vid avvägning mellan bevarande- och exploateringsinriktade prioriterade intressen enligt 3 kap MB, ska det intresse som bäst främjar en långsiktigt god hushållning ges företräde.
- Vid avvägning mellan andra allmänna intressen och prioriterade intressen enligt 3 kap MB, ska det prioriterade intresset ges företräde.

”Avvägning” mellan motstående riksintressen enligt 3 och 4 kap MB

Av 3 kap 10 § MB, framgår att avvägningen mellan två motstående riksintressen, enligt 3 kap MB, inte får medföra påtaglig skada på riksintresset eller strida mot övriga bestämmelser enligt 4 kap MB. Avvägningen mellan riksintressen i 3 och 4 kap MB kan därmed sägas avgjord redan i lagtexten.

Påtaglig skada

I lagtexten ges ingen närmare förklaring till begreppet *påtaglig skada*. Inte heller i förarbetena finns någon entydig definition. Oftast handlar svårigheterna om att bedöma eventuell *påtaglig skada* på de riksintressen som handlar om natur- och kulturvärden och friluftslivets intressen. I de andra fallen handlar det snarast om huruvida en åtgärd hindrar någon form av exploatering eller inte.

Riksintressen enligt 3 kap MB skyddar i huvudsak mindre områden med mer preciserade värden av både bevarande- och exploateringskaraktär, medan avsikten med 4 kap MB är att skydda områdenas natur- och kulturvärden från ett helhetsperspektiv, där det är turismens och främst det rörliga friluftslivets intressen som ska beaktas. Det handlar i första hand om tillgänglighet och upplevelsevärden. 3 och 4 kap MB behandlar således olika slags värden. Påtaglig skada på det ena värdet innebär därför inte med automatik påtaglig skada på det andra.

När det gäller bedömningar enligt 4 kap 2 § är det framförallt mindre åtgärder som är komplicerade. En enskild åtgärd kanske i sig inte utgör påtaglig skada men i ett längre perspektiv kan många små ingrepp sammantaget utgöra en sådan skada. Vindbruket är kanske det exempel som i det sammanhanget är lättast att förstå. För varje nytt vindkraftverk som tillåts kan det finnas en risk att det skyddsvärda intresset stegvis urholkas och slutligen passerar grän-

sen för påtaglig skada på helhetsvärdet, upplevelsevärdet.

Naturvårdsverkets allmänna råd

Naturvårdsverket, NV har gett ut allmänna råd angående bedömningen av påtaglig skada på områden som omfattas av 3 kap 6 § 2 st. Sammanfattningsvis ger NV följande definition:

”Påtaglig skada kan uppstå om en åtgärd mer än obetydligt skadar de natur-, kultur- eller friluftsvärden som utgör grunden för riksintresset.”

Påtaglig skada enligt 3 kap MB

- Tillfälliga åtgärder kan medföra påtaglig skada om påverkan i området blir så stor att det förlorar sitt värde som riksintresseområde.
- Irreversibel påverkan på värden som utgör grunden för riksintresset bör som regel ses som påtaglig skada.
- Det bör analyseras hur mycket, på vilket sätt och hur länge en åtgärd kan anses inverka negativt på de värden som utgör grunden för riksintresset.
- Hänsyn bör tas till områdets känslighet och återhämtningsförmåga.
- Att en åtgärd sker utanför ett riksintresse eller endast berör en liten del av det utesluter inte att skadan kan bli påtaglig.
- Inom de områden som NV pekat ut som riksintressanta enligt tredje kapitlet för naturvärden är värdena inte lika höga i alla delar.
- Påtaglig skada på ett riksintresse kan många gånger undvikas genom mindre eller större anpassning i lokaliseringen.

Påtaglig skada enligt 4 kap MB

När det gäller utpekade områden i 4 kap MB är det till stor del estetiska och kultur-

historiska värden och allmänhetens möjlighet till naturupplevelser, upplevelser av landskapet som ligger i fokus.

Vid skadebedömningen måste ses till vad som är en lämplig utveckling inom ett större område och inte enbart hur den aktuella åtgärden påverkar den närmaste omgivningen.

Kunskapsunderlag

Av 2 kap 20 § MB framgår att:

”Länsstyrelsen skall ställa samman utredningar, program och annat planeringsunderlag som har betydelse för hushållningen med mark och vatten i länet och som finns hos statliga myndigheter. Länsstyrelsen är skyldig att på begäran tillhandahålla sådant planeringsunderlag åt kommuner och myndigheter som skall tillämpa denna balk samt åt den som är skyldig att upprätta en miljökonsekvensbeskrivning.”

Några länsstyrelser har tagit fram material som försöker tydliggöra vilka värden som skyddas av de särskilda hushållningsbestämmelserna i 4 kap MB. Bl a har Länsstyrelsen i Västra Götalands län sammanställt en beskrivning av vad som är kärnan i de helhetsvärden som finns längs den bohuslänska kusten. De använder sig av begreppet nationallandskap för att tydliggöra hur landskapet är unikt och värdefullt för hela Sverige. Det bedöms som rimligt att den statliga nivån tar ett delansvar i beskrivningen av de värden som lagstiftaren har pekat ut och tagit ansvar för att bevaka.

Ambitionen bör vara att kommun och länsstyrelse i översiktsplanen i stort sett är överens om att inriktningen och omfattningen på den bebyggelseutveckling som möjliggörs i översiktsplanen också är förenlig med de värden som avses i 4 kap 2 § MB.

HÄLSA OCH SÄKERHET

riktvärden för planering

Buller

Ljud påverkar oss på olika sätt och har betydelse för vår hälsa och för möjligheten till en god livskvalitet. Buller i samhället är ett växande problem såväl i utomhusmiljö som inomhus.

Vägrafik är den största källan till buller. I Sverige störs över 1100000 människor dagligen av buller från våra största vägar, alltså alla vägar inom storstadsregionerna, Stockholm, Göteborg och Malmö (Källa SNV hemsida, vägrafik). Trafikbuller från landsvägarna på Gotland kan beröra upp till 2000 hushåll (över 55 dBA ekvivalent utomhus). Vägverket bedriver ett arbete för att åtgärda de fastigheter som är utsatta för höga trafikbullernivåer. Under 2006–2007 har över 200 fastigheter åtgärdats på Gotland genom att i första hand förbättra fönster så att bullerstörningarna minskar inomhus.

Trafikbullerstörningar berör även många hushåll längs med de trafikerade vägarna i Visby. Det finns dock ingen beräkning på hur många hushåll som överskrider riktvärdet 55 dBA utomhus.

Trafikbullerstörning i Visbyområdet förekommer dessutom från Visby flygplats. Ett mindre antal hushåll störs av den befintliga flygomfattningen. Ett betydligt större antal hushåll kommer att beröras av "flygbullermattan" som motsvarar störningsrisken vid fullt utnyttjande av flygplatsens miljötillstånd. "Flygbullermattan" är styrande vid planering av ny bebyggelse.

Bullerstörningar kan även förekomma från fritidsverksamheter, tex motorsport och från olika typer av verksamheter. Sommartid är det vanligt med bullerstörningar från nöjesverksamheter.

Hälsoeffekter av samhällsbuller är enligt Världshälsoorganisationen bl.a. hörselskador, talinterferens, kommunikationsstörning och sömnstörning. Därutöver förekommer effekter på psyko-fysiologiska och mentala funktioner samt på prestation och beteende.

- För att komma till rätta med hälsoeffekterna och kostnader inom sjukvården m.m. är det viktigt att i all planering sträva efter att klara de nationella riktvärden som har tagits fram för olika typer av bullerstörningar. Arbetet bör inrikta sig både på ny och på befintlig bebyggelse.

Riktvärden för trafikbuller

Riktvärden som normalt inte bör överskridas vid nybyggnad av bostadsbebyggelse eller vid nybyggnad eller väsentlig ombyggnad av trafikinfrastruktur gäller följande:

- 30 dBA ekvivalent inomhus.
- 45 dBA maximalnivå inomhus nattetid.
- 55 dBA ekvivalent utomhus (vid fasad).
- 70 dBA vid uteplats i anslutning till bostad.

Flygbuller

Se karta sid 35

För närvarande pågår framtagandet av allmänna råd för flygbuller och bostäder. När dessa är antagna kommer de att ersätta dagens riktlinjer för hanteringen av flygbuller på Gotland.

För flygbuller gäller riktvärden 55 dBA ekvivalentnivå utomhus och 70 dBA som maxnivå utomhus.

Förekomsten av flygbuller påverkar i hög grad utvecklingen av Visbys norra och centrala delar. (*Visby flygplats influensområde för flygbuller och hinderfrihet redovisas på karta på sidan 35 under rubriken Riksintrasse för Visby flygplats 3 kap 8 §.*)

Vid tillämpning av riktvärdena vid åtgärder i trafikinfrastrukturen bör hänsyn tas till vad som är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt. I de fall utomhusnivån inte kan reduceras till de nivåer enligt ovan bör inriktningen vara att inomhusnivåerna inte överskrider.

Tysta områden

Tystnad är en bristvara i dagens intensiva samhälle och i den fysiska planeringen är det en viktig uppgift att säkerställa tysta miljöer.

Tystnaden i rekreationsområden är ofta en förutsättning för att upplevelsen ska ge vila och avkoppling. Den förutsätter att det är tillräckligt bullerfritt så att naturliga ljud såsom fågelsång och vågskvalp kan uppfattas. Ett tyst område kan beskrivas som ett område med avsaknad eller liten påverkan av buller men med förekomst av önskade naturliga ljud och kan definieras som områden där ljudnivån inte överskrider 50 dBA, vilket stora delar av Gotland uppfyller.

I större tätorter och i Visby kan behovet av tysta områden tänkas vara större och möjligheten till att vistas i en "tyst oas" kan vara en utgångspunkt när man ser över tillgänglighet till exempelvis grönområden, men också hur bostäder är placerade för att minska bullerstörningar och öka utomhusvistelsen. Till exempel erbjuder Gotlands kustområden goda möjligheter till tysthet, rekreation och vila.

Tillgängligheten till tysta områden på Gotland är mycket god och någon särskild inventering och beskrivning av sådana områden bedöms därför inte föreligga.

Luft

Det nationella miljömålet Frisk luft lyder: "Luften skall vara så ren så att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas."

Luften i kommunen påverkas i första hand av de luftföroreningar som förs hit med vindarna från Mellaneuropa. Gotländska utsläpp kommer från vägtrafik, arbetsmaskiner, båttrafik och utsläpp från industrier.

Kommunen ansvarar för att kontrollera luftkvaliteten och tillhandahålla information om föroreningsnivåerna för bland annat svaveldioxid (SO₂) och kvävedioxid (NO₂). Miljö- och hälsoskyddsnämnden har under flera års tid genomfört mätningar av svaveldioxid och kvävedioxid i Visby. Generellt ligger Visby i nivå med övriga svenska tätorter när det gäller halter av svaveldioxid och kvävedioxid, men lägre när det gäller bensen. Halten av partiklar kan företrädesvis under våren tidvis vara hög i gatuplanet. Några överskridanden av gällande miljökvalitetsnormer bedöms inte föreligga.

Trafiken och uppvärmningen av bostäder är bland de största utsläppskällorna, även om utsläppen av svaveldioxid har minskat med närmare 80 procent sedan 1970-talet. Det har lett till en kraftigt förbättrad luftkvalitet och dagens svaveldioxidutsläpp utgör inte något hot mot människors hälsa, men är fortfarande en bidragande orsak till försurning, vilket påverkar djur- och växtlivet. Kulturföremål påverkas också av en försurd nederbörd. Målsättningen för Gotland är att bibehålla nuvarande låga nivå av svaveldioxid i luften.

Halterna av kvävedioxid har sjunkit men höga halter kan förekomma främst i anslutning till vägar med mycket trafik. Kvävedioxidhalterna har varit relativt konstanta under senare år.

Det är stora skillnader mellan Visby och landsbygden när det gäller luftkvalitet. Exempelvis är halterna för kvävedioxid närmare hälften vid Hoburgens jämfört med de uppmätta halterna i Visby.

- Långsiktigt ska nivåerna av svaveldioxid och halterna av kvävedioxid minska på Gotland

Vatten

Miljö kvalitetsnormer för vatten

Den 15 december 2009 infördes miljö kvalitetsnormer för yt- och grundvatten. Normerna innebär att åtgärder skall vidtas för att sjöar, åar, kustområden och grundvatten skall uppnå en god ekologisk respektive kemisk status till i normalfallet år 2015. I vissa fall kan senare årtal accepteras.

För Gotlands del innebär miljö kvalitetsnormerna att kvalitetskrav angivits för Bästeträsk, Fardumeträsk, Tingstädeträsk, Gotlands kustområden, 15 åsystem samt Gotlands grundvattenförekomster.

Vattenfrågorna är högt prioriterade i det gotländska miljöarbetet. Många aktörer samverkar på olika sätt för att genom lämpliga åtgärder åstadkomma en minskad belastning på Gotlands känsliga yt- och grundvattenförekomster. Storskaliga

satsningar med att bygga ut det kommunala vatten- och avloppsnätet och därmed möjliggöra sanering av bristfälliga enskilda avlopp, införande av skyddsområden för kommunala vattentäkter, inventering och krav på åtgärder av dåliga avlopp samt de nyinrättade vattenrådets lokala insatser utgör exempel på pågående arbeten som syftar till att långsiktigt förbättra och säkerställa en god yt- och grundvattenkvalitet.

Översiktsplanen och den fysiska planeringen i övrigt har en central roll i vattenvårdsarbetet i avvägningen med att möjliggöra en mark- och vattenanvändning där vattenskyddet har högsta prioritet.

Avstånd mellan djurstallar och bostäder

Kommunen har tagit fram rekommendationer för avstånd mellan djurstallar och bostäder med hänsyn till såväl allergirisk som andra olägenheter, i första hand luktproblem.

Ett minimiavstånd vid nylokalisering av bostäder och stallbyggnader har antagits av Miljö- och hälsoskyddsnämnden och Byggnadsnämnden.

Rekommendationer

Avstånd mellan bostäder och djurstallar (dock ej ligghallar) vid:

- Mindre djurhållningsföretag – ca 100–200 meter
- Större djurhållningsföretag – ca 300–500 meter
- Mindre djurhållningsföretag definieras: upp till 9 hästar eller 150 tackor eller 75 nötboskap.
- Större djurhållningsföretag definieras: yrkesmässig svinhållning, yrkesmässig fjäderfåhållning, mer än 9 hästar, eller 150 tackor, eller 75 nötboskap.
- Andra faktorer kan också påverka bedömningen, t.ex. mellanliggande tidigare bebyggelse, skogs- och växtridaer, förhärskande vindriktning, placering och utförande av gödselhantering.
- Vid tveksamheter gäller "först på platsprincipen".
- Större befintliga djurstallar som inte används, men som kan komma att användas beaktas också.
- Rekommendationerna avser endast avstånd till byggnader med djurhållning, ej betesmark.
- Vid mindre antal djur, typ hobbyverksamhet, görs en bedömning från fall till fall.
- Gäller ej byggnader inom egen fastighet.
- Det är av stor vikt att hänsyn till lantbrukens utvecklingspotential tas. Eventuella framtida expansionsmöjligheter ska inte begränsas av ny bebyggelse. Hur stort ett sådant avstånd ska vara eller vilka lantbruksföretag det kan handla om får utredas från fall till fall.

Elektromagnetisk strålning

Elektromagnetiska fält som kan påverka människan förekommer i samhället vid kraftledningar, transformatorstationer, obalanserade strömmar i elkablar under mark eller i olika installationer i byggnader m.m.

Medianvärdet för bostäder och förskolor i större städer är ca 0,1 mikrotesla (0,1 μ T). I mindre städer och på landsbygden är värdena ungefär hälften. Nära kraftledningar och transformatorstationer är magnetfälten kraftigare.

Människans påverkan av strålning från mobiltelefonmaster är ännu så länge dåligt känd. Man vet att strålningen avtar snabbt med avståndet från källan och att den är störst i sändarriktningen. Etablering av mobiltelefonmaster i närheten av bostäder bör undvikas och alternativ placering utredas liksom möjlighet till samlokalisering av master.

I Sverige är allmänhetens exponering av radiofrekventa, elektromagnetiska fält långt under det rekommenderade referensvärdet enligt Statens strålskyddsinstitut. Referensvärdet ger god marginal till påvisade skadliga effekter.

Det är inte möjligt att peka ut områden helt fria från elektromagnetisk strålning på Gotland. Frågan kan innebära intressekonflikter då flertalet människor efterlyser bättre IT-infrastruktur och mobiltelefonnät på landsbygden för att vilja bosätta sig där och det är ofta en grundförutsättning för dagens företagare. I zoner med låg strålning är det inte möjligt att tala i mobiltelefon eller se på TV.

Normala försiktighetsåtgärder bör gälla i planeringen, bl.a. undvika att placera nya bostäder, skolor och förskolor mycket nära sådana elanläggningar som ger förhöjda magnetfält.

- Vid nylokalisering bör av försiktighets-skal nivå 0,2 mikrotesla (0,2 μ T) inte städigvarande överskridas.

Förorenad mark

Förorenade områden är områden som är så förorenade att det kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Kunskapen om hur vi påverkar vår miljö har ökat både hos näringslivet och hos allmänheten. Tidigare släpptes mängder av miljöfarliga ämnen ut i våra marker och vattendrag. Kemikalier som hamnat i miljön blir ofta kvar i marken under en lång tid. Vid för höga halter kan människor och natur ta skada då föroreningarna sippas ut i grundvattnet och vattendrag för att sedan nå brunnar och vattentäkter.

Historiskt har många olika branscher funnits på ön. Till de mer miljöfarliga industrierna och verksamheterna kan räknas bensinstationer, oljedepåer, verkstäder, textilindustri, träimpregnering, sågverk, garveri, kemtvätt, skrot och tjärfabriker. De flesta har varit koncentrerade till Visby, men också till Klintehamn, Hemse

och Slite. Det finns även exempel på industrier lokaliserade långt från dessa orter, vilket syns tydligt på kartan över potentiellt förorenad mark.

Orsaken till att utsläpp och läckage kan få ödesdigra konsekvenser är Gotlands speciella geologi som skiljer sig från övriga Sveriges. Den består av lagrad kalksten, mangelsten, revkalksten och mindre områden med sand- och siltsten. Detta har stor betydelse för grundvattenbildningen och vattenförsörjningen på Gotland. Stora områden på Gotland utgörs av hållmark som saknar jordtäckelse eller endast har tunna jordlager. Detta innebär att ytvatten snabbt kan tränga ned i berggrunden till grundvattnet. I kombination med en sprickig berggrund leder det till att grundvattnet är mycket känsligt för föroreningar. Spill eller utsläpp från industriverksamhet eller olyckor kan få föroreningens konsekvenser.

Idag finns över 10 000 enskilda vattentäkter och stora problem med främst bakterier som förorenar vattentäktarna till följd av de korta transporttiderna i berget.

Länsstyrelsen har till ansvar att lokalisera potentiellt förorenade områden och bestämmer därefter genom en riskklassning hur stor risken är för att området ska orsaka skador på människors hälsa eller på miljön. Det handlar om att bestämma kemikaliers farlighet, föroreningsnivå, spridningsförutsättningar samt områdets känslighet och skyddsvärde. Hittills har ca 1 000 platser lokaliserats där miljöfarlig verksamhet bedrivs eller har bedrivits och som kan ha gett upphov till förorenade områden. Uppskattningsvis är 400 av dessa platser mer eller mindre förorenade.

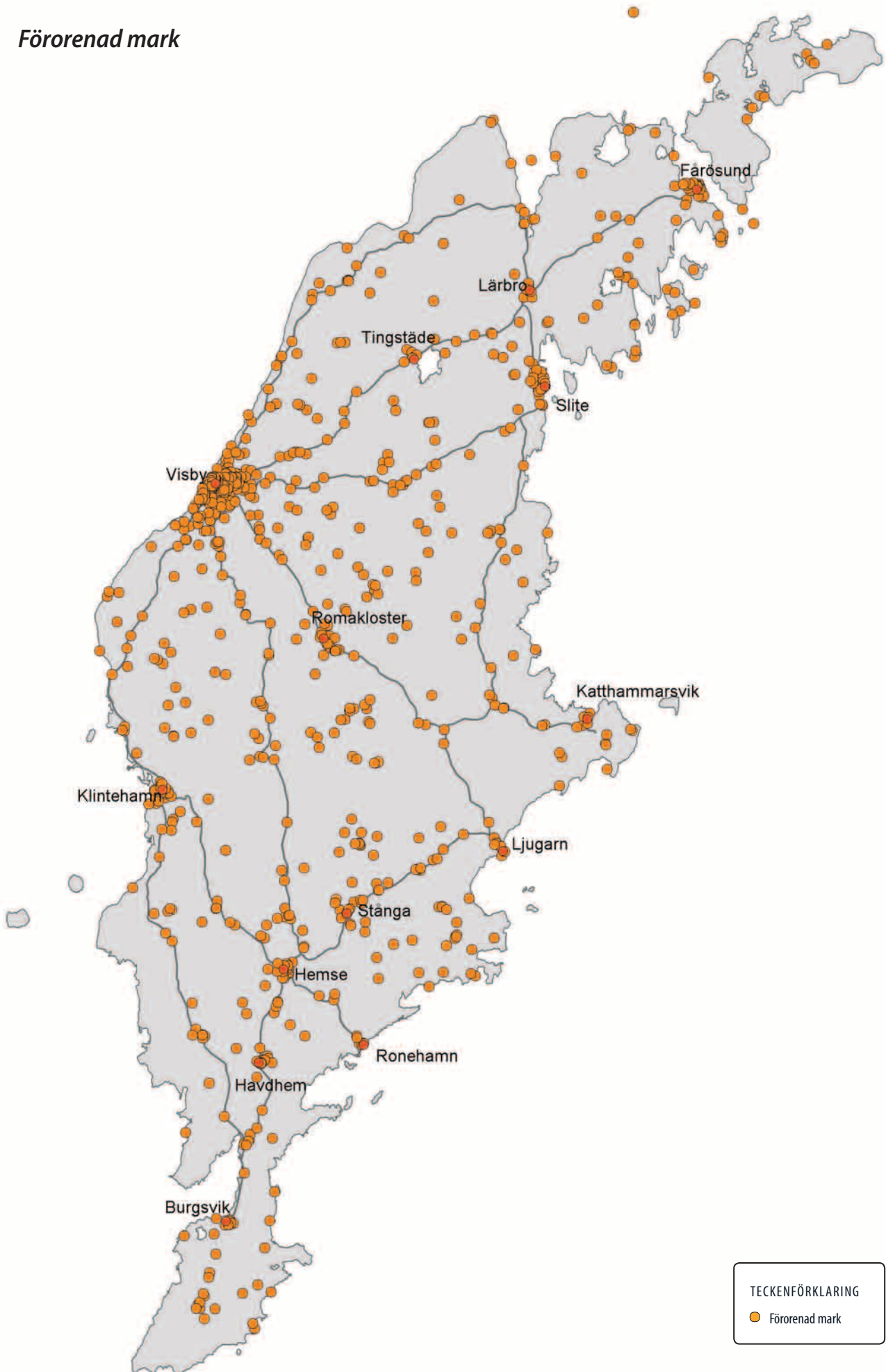
Efter genomförd riskklassificering avgörs om området behöver saneras. Valet av reningsmetod är beroende av vilken typ av förorening det rör sig om. Kommunen driver genom Miljö- och hälsoskyddskontoret tillsyn över de flesta objekten. Vid planläggning tas hänsyn till förorenad mark och Tekniska förvaltningen driver ärenden med markundersökningar och saneringar.

150 områden har riskklassats. Mer än hälften av dessa bedöms ha måttlig risk för att orsaka skada på människors hälsa eller på miljön. Drygt 40 områden klassas enligt klass 2 med stor risk, där platser för tjärtillverkning har en framträdande plats, 24 områden har liten risk. Nio områden har mycket stor risk för att orsaka skador, främst platser för träimpregnering och sågverk.

Målet är att samtliga platser som bedömts mer eller mindre förorenade ska ha riskklassats senast vid utgången av 2010. Alla platser kommer inte att kunna åtgärdas, men med tillräcklig vetskap om de föroreningar som finns på en plats, kan hänsyn tas vid ändring av markanvändningen och lämpliga åtgärder vidtas.

Vid planering ska förekomsten av förorenad mark utredas och eventuell sanering genomföras.

Förorenad mark

Räddningstjänsten

Räddningstjänstens verksamhet är i allra högsta grad baserad på verkliga riskfaktorer vilka på många sätt är "färsksvaror". Det finns inga egentliga nationella krav på hur insatstiderna eller placeringen ska se ut, utan det fastställs utifrån en kommunal ambitionsnivå.

- Gotland kommuns ambitionsnivå är att hela Gotland ska kunna få räddningstjänst inom 30 minuter.

Räddningstjänsten når 99,2 procent av alla gotlänningar inom den tiden. Det finns dock några så kallade vita fläckar på Gotland; Hall, Hangvar, Östergarnsholm, Karlsöarna och halva Fårö.

De målbilder som tecknas i VISION GOTLAND 2025 påverkar på många sätt Rädd-

ningstjänstens uppdrag. Det handlar bland annat om insatstider och om rekrytering av personal över hela ön. Hur stationerna strategiskt är placerade är av stor vikt, exempelvis utifrån rekryteringsbehov. Ur ett räddningstjänstperspektiv kan en strategi mot en mer samlad bebyggelse vara positiv då en koncentring underlättar arbetet. Dock får detta ur ett långsiktigt perspektiv konsekvenser för brandstationernas placering. Det kan komma att behövas brandstationer på andra platser än idag både i närheten av serviceorterna och på landsbygden då människor fortfarande bor och kommer att fortsätta att bo relativt spritt över ön. Som boende tar man ofta för givet att man ska få samma räddningsinsatser oavsett var man bor. Generellt bör man dock räkna med att ju glesare man bor desto sämre är Räddningstjänstens beredskap.

Brandstationer

Radon

Radonrisken är generellt låg på Gotland. Uppmätta halter av radium i jordlagren är låga vilket gör att jordlagren allmänt kan klassas som låg- och normalriskmark. Mätningar på kalkstensberggrunden visar dock på lokalt förhöjda halter av radon i marken. Framförallt i områden med förmodad karstpåverkan (öppna sprickor och håligheter) finns en ökad risk för högre radonhalter. I dessa områden ställs krav vid nybyggnad av bostäder. Sveriges Geologiska Undersökning har tagit fram ett underlag kring radonhalter på Gotland och Gotlands kommun ställer följande krav vid bygglov och planläggning:

- Mark som klassas som högriskmark för radon kräver att flera strålningsmätningar utförs på berggrunden vid planläggning samt flera mätningar vid byggplatsen. Det ställs också krav på en radonsäker grundkonstruktion.
- På mark som klassas som normalriskmark ska strålningsmätningar utföras vid platsen för nybyggnaden. Resultatet av mätningarna avgör om det krävs en radonskyddad eller radonsäker grundkonstruktion.
- På lågriskmarkområden utan förekomst av karst och/eller där det finns ett tjockare lager lera ställs inga krav på mätningar. Om inga mätningar genomförs ska dock grundkonstruktionen vara radonskyddad.

Risk- och sårbarhet

Genom att tidigt i den fysiska planeringen identifiera olika risker, blir det lättare att minska konsekvenser på människor, egendom och miljö. Riskidentifiering görs lämpligen genom riskanalyser och konsekvensbeskrivningar.

Robust planering

Robust planering är ett ganska nytt planeringssätt som genom att ta hänsyn till ekologiska, tekniska och sociala aspekter verkar för att skapa ett mer hållbart samhälle. Det handlar om tekniska olycksrisker, naturolycksrisker och sociala risker.

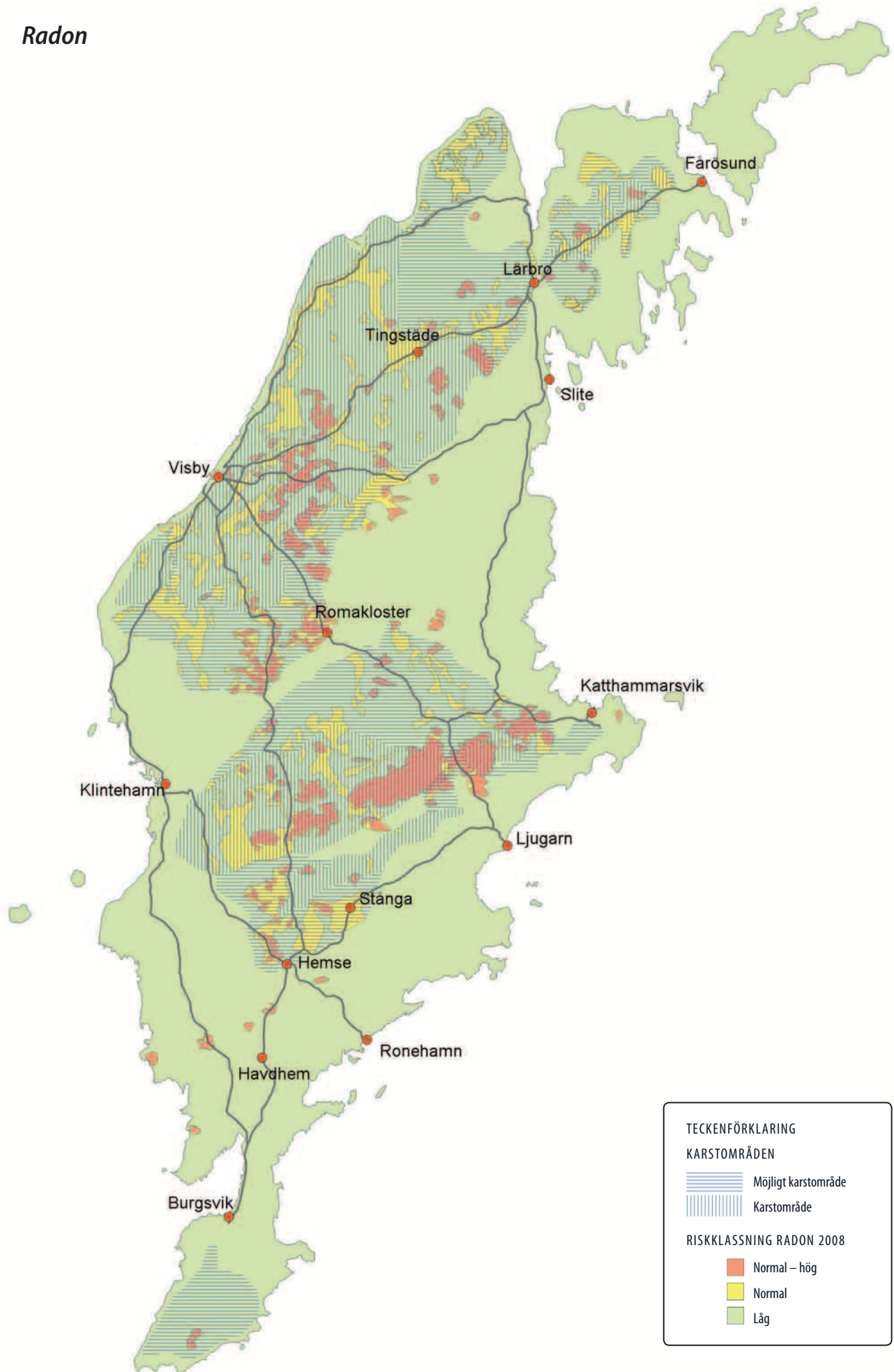
Riskidentifiering

En risk- och sårbarhetsanalys för Gotlands kommun och Gotlands län sker löpande. Målet är att arbetet ska leda fram till en åtgärdsplan som syftar till att utveckla säkerhet och trygghet på Gotland. Arbetet i sig syftar till en ökad riskmedvetenhet, bredade kunskaper och ett ökat engagemang i risk- och säkerhetsfrågor inom en bred krets av aktörer. Samverkansområdena omfattar statliga myndigheter med ansvar för fredstida krishantering och höjd beredskap och benämns: Teknisk infrastruktur, Transporter, Farliga ämnen, Ekonomisk säkerhet, Geografiskt ansvarsområde samt Skydd, undsättning och vård.

I grupperna ingår såväl statliga och kommunala organ liksom näringsliv och andra organisationer.

Radon

Skyddsobjekt och skyddszoner

I första hand benämns Cementa, Flygplatsen och oljedepån i Visby hamn i detta sammanhang.

Oljedepån i Visby anses av Räddningstjänsten olämpligt placerad. Även om den uppfyller alla krav idag kan nya bestämmer och riskfaktorer uppstå i framtiden.

Transporter av farligt gods och transportvägar till och från riskfyllda anläggningar

Ökande oljetransporter på Östersjön finns med i riskbilden runt Gotland. Skulle ett större oljeutsläpp ske i Östersjön har Gotlands kommun för närvarande ingen möjlighet att hantera om stora volymer olja måste tas om hand på stränderna. Det saknas en mellanlagringsstation där upp till 10 000 ton olja skulle kunna lagras.

Vattentäkter och andra sårbara områden som kan drabbas av en olycka med farligt gods

Farligt gods avser enligt Statens räddningsverks föreskrifter om transport av farligt gods på väg och i terräng, ämnen och föremål vars transport är antingen förbjuden eller tillåten endast under villkor angivna i föreskrifterna.

Räddningsverket ger ut en atlas över vilka vägar som är lämpliga för transport av farligt gods, "Väginformation om farligt gods" (Räddningsverket 2008). Där nämns att fler och fler länsstyrelser väljer att inte dela in vägarna i primära och sekundära vägar, utan vill endast kalla vägarna för rekommenderade. Länsstyrelsen på Gotland har inte delat in de gotländska vägarna i rekommenderade vägar och inte rekommenderade vägar.

"Då Gotland inte har några vägar som är rekommenderade för transporter av farligt gods så bör förare av transporter av farligt gods iaktta särskild försiktighet då grundvattnet på Gotland är mycket sårbart för föroreningar" (Räddningsverket 2008, Väginformation om farligt gods)

Volymerna av farligt gods som transporteras på Gotland inte så stora att de bedöms utgöra någon större riskfaktor. Det som transporteras på ön körs med lastbil.

Det har även gjorts insatser för att skydda grundvattnet. Där en transportolycka skulle få konsekvenser för dricksvattnet, exempelvis vid Tingstäde träsk och längs Färjeleden, har skyddsvallar byggts.

Miljökänslighetskarta

Hur en brand bekämpas kan få stora konsekvenser för omgivningen. Skum eller vatten påverkar naturen på olika sätt och det är av intresse att veta vilka värden som ska prioriteras. Räddningstjänsten är i behov av en miljökänslighetskarta som beskriver särskilt känsliga mark- och vattenområden. På Gotland används idag ett miljövänligt släckskum.

Klimatscenarier

SMHI:s analyser förutspår högre temperatur och minskad nederbörd sommartid. Detta innebär att riskerna för, och konsekvenserna av, skogsbränder ökar. På grund av Försvarsmaktens avveckling på Gotland, en minskad tillgång till helikoptrar med vattentransportkapacitet i riket som helhet samt neddragningar av Räddningstjänstens egen organisation står vi idag sämre rustade att hantera en stor skogsbrand som vid Torsburgenbranden 1992.

En konsekvens av en ökad skogsbrandrisk kan bli att bebyggelse i vissa skogsbrandsbenägna områden regleras avseende "brandsäkert byggande", tex val av tak- och fasadmateriäl, förbud mot växter samt lagring av material kring byggnader, ej godkända växttyper i trädgårdar etc. Torka, värmeböljor, epidemier samt smittsamma djur- och växtsjukdomar är inte enbart en räddningstjänstfråga utan berör hela samhället. När det gäller scenarier av epidemier och utbrott av mycket smittsamma djursjukdomar finns inte någon god beredskap på Gotland. Förbränningsplatser för ett stort antal kadaver finns inte. Det finns ett behov att hitta områden för nedgrävning av djur om Gotland skulle drabbas av smittsamma djurepidemier.

Räddningstjänst och bostadsplanering

De problemställningar Räddningstjänsten har att hantera när det gäller bostadsplanering är bostadsstrukturen och bemaningen.

När det gäller bostadsstrukturen är antal våningar på husen av stor betydelse. Tre våningar är acceptabelt ur verksamhetsstruktur, då höjden påverkar ur personal-, teknik och taktikval. Räddningstjänsten beräknar räddningsinsats utifrån högsta fönsterbleck.

■ Ett bostadshus högre än 23 meter bör ha brandsäkerheten inbyggd i huset, exempelvis ett brandsäkert trapphus.

BEHANDLING AV TIDIGARE ANTAGNA FÖR DJUPADE PLANER OCH TEMATISKA TILLÄGG

Ibland krävs en ökad detaljeringsnivå för ett område – en fördjupning av översiktsplanen. En sådan fördjupning kan ha ingått i beslutet om den kommunövergripande översiktsplanen, men kan också tillföras genom ändring i ett särskilt planbeslut.

En fördjupning av översiktsplanen ställer samma krav på innehåll och förfarande som den kommunomfattande översiktsplanen.

Det är vanligt att fördjupade översiktsplaner görs för hela tätorter eller delar av tätorter, eller på andra platser med stark konkurrens mellan olika intressen, exempelvis kustområden. Det är områdets karaktär och omfattning som påverkar planens utformning. Fördjupade översiktsplaner får därför mycket varierande utseende och innehåll, och kan behandla både stora landskapsavsnitt och mindre kvarter.

Gotlands kommun har antagit ett antal fördjupade översiktsplaner. De berör till största delen tätorter eller större landskapsavsnitt och har varierande grad av aktualitet och ålder. Av denna anledning presenteras här kommunens förhållningssätt till de olika fördjupningarna.

Till en översiktsplan kan även fogas ett tematiskt tillägg. Det innebär att en särskild, vanligtvis kommuntäckande aspekt eller tema arbetas in i efterhand i den gällande översiktsplanen. På senare tid har många kommuner exempelvis arbetat in tematiska tillägg för vindbruk i sina översiktsplaner.

Nyligen antagna och aktuella fördjupade översiktsplaner

HELA VISBY Fördjupad översiktsplan för Visbyområdet 2025

Antagen av kommunfullmäktige 2009-12-14, § 172

Den fördjupade översiktsplanen för Visbyområdet är ett planeringsunderlag i det gemensamma arbetet för Visbys framtida utveckling där utbyggnad och expansion ska ske i samklang med bevarandet av stadens unika natur- och kulturkvaliteter.

Planområdet omfattar i första hand större delen av Visby församling. Denna del ges också en högre detaljeringsgrad i såväl text som på plankartan. Därutöver ingår delar av Västerhejde församling med bla Vibble samt kustområdet Själso-Brissund i Väskinde församling. Planen omfattar hamnområdet i Visby hamn. Däremot ingår inte övriga vattenområden.

Visby är som helhet inte en färdigbyggd, färdigutvecklad stad. Ambitionen är att det i Visbyområdet också i framtiden ska utvecklas goda miljöer att växa upp, bilda familj och åldras i och att Visbyområdet ska vara en dynamisk miljö för företagande. Stadsutvecklingen i hela Visby ska stärka sin roll som motor för näringsliv, välfärd,

kultur, resurshushållning och nationell och internationell konkurrenskraft. Det handlar om bra skolor, låg brottslighet, fungerande infrastruktur, god livsmiljö, livgivande kulturpolitik, ett rikt friluftsliv, tillgång till ett varierat utbud av grönområden liksom om vackra, attraktiva stadsdelar och boendemiljöer.

I fördjupningen aktualitetsförklaras också de fördjupade översiktsplaner som tidigare antagits för delar av Visbyområdet. Dessa är:

- FÖP Norra Visby, 1995-09-18
- FÖP A7-området, 1996-02-12
- FÖP Skrubbsområdet (delar av Terra Nova), 1989-08-14
- FÖP Visby Flygplats, 1991-12-16
- FÖP Visby Hamn, 1995-06-12

Fördjupningarna är gällande och ska beaktas parallellt med HELA VISBY.

Framtagna råd och riktlinjer som redovisar bebyggelsens och utemiljöns karaktärsdrag under perioden 1900-2000 i Visby ytterstad utgör underlag vid bygglovprövning och vidare planläggning.

Fördjupad översiktsplan för FÄRÖSUNDSOMRÅDET

Antagen av kommunfullmäktige 2004-08-16, § 114

Målsättningen är att bevara Färösunds karaktär av sammanhållna bebyggelsegrupper och ett samhälle i sluttning med utblickar över Färösund och Färö. Fördjupningen knyter också ihop Färösunds samhälle med Kustparken (fd KA3) och möjliggör en expansion av samhället söderut utmed Färösund. Bungenäshalvön kan utvecklas främst för turism, bebyggelse och sportaktiviteter.

Planperioden sträcker sig till år 2024.

Fördjupade översiktsplaner från 1995/96 antagna med stöd av Vision Gotland 2010 som fortfarande bedöms aktuella

De fördjupade översiktsplanerna som är antagna 1995/96 anses ha aktualitet eller vara till största delen genomförda. Dessa anses därför vara gällande fram tills de ersätts. Översiktsplanen Bygg Gotland 2010-2025 pekar ut ett antal serviceorter och områden där befintliga fördjupade översiktsplaner ska förnyas, vilket i många fall kommer att ersätta de äldre planerna.

Fördjupad översiktsplan för FÄRÖ

Antagen av Kommunfullmäktige 1995-02-13, § 70

”Färö utgör ett sådant värdefullt bebyggelseområde som utgör en värdefull miljö varför särskild hänsyn skall tas till områdets egenart.”

Fördjupningen hanterar verksamhetsområden, bebyggelseområden med förtätningsmöjligheter, övriga områden för enstaka bebyggelse, områden för turism samt områden som bör hållas fria från bebyggelse, med utgångspunkt från kategorierna bofast befolkning, sommarboende, turister, naturvärden och kulturvärden.

Fördjupad översiktsplan för ÖSTERGARNSLANDET

Antagen av kommunfullmäktige
1995-02-13, § 70

Syftet med fördjupningen är att precisera förutsättningarna för detaljplanläggning och bebyggelseutveckling, värna om sysselsättningen samt att söka bibehålla områdets stora natur- och kulturområden. Fördjupningen innefattar socknarna Gammelgarn, Östergarn, Kräklingbo, Anga och Ardre.

Den fördjupade översiktsplanen för området föreslår riktlinjer för att hitta en god avvägning mellan bevarandeintressena (jordbruk, natur- och kulturvärden) och exploateringsintressena (bebyggelse, turism, verksamhetsområden). Även mer utförliga riktlinjer presenteras för bygglovhanteringen.

De övergripande riktlinjerna lyder:

- Bebyggelsefria områden skall så långt som möjligt även fortsättningsvis hållas fria från permanent- och fritidsbebyggelse.
- Förtätning av sammanhängande bebyggelseområden samt enstaka komplettering i anslutning till befintlig bebyggelse.

Fördjupad översiktsplan för SUDRET

Antagen av kommunfullmäktige
1995-02-13, § 70

Syftet med fördjupningen är att precisera förutsättningarna för detaljplanläggning och bebyggelseutveckling, värna om sysselsättningen samt att söka bibehålla områdets stora natur- och kulturområden. Fördjupningen innefattar socknarna Fide, Öja, Hamra, Vamlingbo och Sundre.

Den fördjupade översiktsplanen för området föreslår riktlinjer för att hitta en god avvägning mellan bevarandeintressena (jordbruk, natur- och kulturvärden) och exploateringsintressena (bebyggelse, turism, verksamhetsområden). Även mer utförliga riktlinjer presenteras för bygglovhanteringen.

Tillkommande bebyggelse bör lokaliseras enligt principerna:

- Förtätning av sammanhängande bebyggelseområden.
- Enstaka komplettering i anslutning till befintlig bebyggelse.

Fördjupad översiktsplan för RONEHAMNS SAMHÄLLE

Antagen av kommunfullmäktige
1995-02-13, § 75

Fördjupningen är en översiktlig markanvändningsplan som anger hur samhället kan byggas ut under de närmaste tjugo åren och kompletterar Vision Gotland 2010. Bland annat redovisas framtida lokalisering av bostäder, industri samt kommersiell och offentlig service. Planen ska ligga till grund för fortsatt detaljplanering, prövning av bygglovärenden samt kommunala markförvärv.

Målsättningen är att:

- Bevaka Ronehamns huvudkaraktär med utblickarna mot havet uppiifrån samhäl-

let och den uppvuxna bebyggelsen längs med vägen mot hamnen.

- Avgränsningar har även gjorts med hänsyn till möjligheten att ansluta till kommunalt vatten och avlopp. Dock anges i fördjupningen att innan någon ny exploaterig kan tillåtas måste vatten- och avloppsfrågan lösas. Bl a ställdes krav på att dåvarande vattentäkt måste kompletteras.

Planen tillåter utvecklingsmöjligheter för verksamheter i hamnområdet.

Fördjupad översiktsplan för DALHEM SAMHÄLLE

Antagen av kommunfullmäktige
1996-04-29, §108

De anvisade bebyggelseområdena som av sammanvägda skäl anses lämpliga motsvarar utbyggnadsbehovet under planperioden, dvs fram till 2016 (ca 2 villor per år).

Målsättningen är att:

- Bevaka Dalhems småskaliga karaktär, dvs ett samhälle med övervägande friliggande bostadshus, 1-plan till 1½-plan. Utbyggnaden av samhället bör ske inom ett område begränsat av kyrkan i norr och vägdelningen Roma–Kräklingbo i söder. Planen möjliggör en förtätning av samhället. Planens idé är att det i görli-gaste mån ska vara korta avstånd mellan boende och service.

Dalhem är inte en utpekad serviceort där ytterligare fördjupning kommer att prioriteras.

Fördjupade översiktsplaner antagna före Vision Gotland 2010 som inte bedöms aktuella

Fördjupade översiktsplaner antagna före 1995 när den tidigare översiktsplanen för kommunen, Vision Gotland 2010 från 1995, antogs och som inte har aktualitetsförklarats sedan dess, bedöms inte längre vara aktuella. Översiktsplanen Bygg Gotland 2010–2025 pekar ut ett antal serviceorter och områden där befintliga fördjupade översiktsplaner ska förnyas, vilket i många fall kommer att ersätta de äldre planerna.

Fördjupad översiktsplan för SLITE CENTRUM

Antagen av kommunfullmäktige
1993-12-13, § 274

Fördjupningen utgör ett stöd för ställningstaganden till framtida exploateringsområden och att säkra Slite som serviceort på norra Gotland.

Målsättningen är att:

- Förstärka Slites centrumfunktion.
- Bevaka de kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljön, hotellparken och naturområdena vid Lotsbacken.

Fördjupad översiktsplan för KAPPELSHAMN

Antagen av kommunfullmäktige
1991-12-16, § 51

Målsättningen är att:

- Bevaka Kappelshamns huvudkaraktär med det öppna landskapet i mitten, utblickarna mot Kappelshamnsviken och

de sammanhållna respektive utspridda bebyggelsegrupperna.

I området är höjdförhållandena sådana att delar av områdena som var obebyggda 1991 inte kan anslutas till avloppsreningsverk utan pumpning.

Avgränsning har även gjorts med hänsyn till möjligheten att ansluta till kommunalt vatten och avlopp. Går man utanför angiven gräns krävs i flera fall pumpning av avloppet. Nytt reningsverk måste till, vilket skulle påbörjas 1991. Vattentäkten måste också kompletteras vid exploatering.

Fördjupad översiktsplan LÄRBRO

Antagen av kommunfullmäktige
1991-12-16, § 52

Planen ska vara ett stöd för ställningstagande till framtida exploateringsönskemål. De anvisade bebyggelseområdena som av sammanvägda skäl anses lämpliga motsvarar mer än tjugo års utbyggnadsbehov.

Målsättningen är att:

- Bevaka Lärbro's huvudkaraktär genom att förstärka de sammanhållna bebyggelsegrupperna och bevaka det öppna landskapsrummet öster om kyrkan. Planen visar på tre expansionsriktningar för Lärbro samhälle; åt nord, öst och söder. En gångtunnel föreslås under länsväg 148.

Fördjupade planer antagna före införandet av plan- och bygglagen, PBL, 1987

Översiktliga planer antagna före 1987, det vill säga innan plan- och bygglagen trädde i kraft, anses inte vara aktuella. Äldre stadsplaner, byggnadsplaner och avstyckningsplaner blev i och med införandet av PBL i juridisk mening att betrakta som detaljplaner, medan generalplaner som var av mer övergripande karaktär, numera skulle kunna ersättas av fördjupningar av översiktsplanen.

Befintliga generalplaner för Klintehamn och Hemse kommer automatiskt att upphävas när nya fördjupade översiktsplaner antagits för dessa orter. Generalplanerna för dessa orter får anses som delvis genomförda eller inte längre aktuella. De kan till viss del fortfarande utgöra ett användbart kunskapsunderlag.

Tematiska tillägg till Vision Gotland 2010

Gotlands kommun har 1999 antagit ett tematiskt tillägg för vindbruk, *Vindkraft på södra Gotland, tillägg till översiktsplanen Vision Gotland 2010*, till den tidigare översiktsplanen. När VISION GOTLAND 2010 ersätts av Bygg Gotland/översiktsplan för Gotlands kommun 2010–2025, upphör *Vindkraft på södra Gotland* att gälla.